

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

ASAF HÂLET ÇELEBİ’NİN ŞİİRLERİNDE SÖZCÜK DÜNYASI

Yüksek Lisans Tezi

Oktay DALKÜREK

Sivas

Eylül 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanlığı

ASAF HÂLET ÇELEBİ’NİN ŞİİRLERİNDE SÖZCÜK DÜNYASI

Yüksek Lisans Tezi

Oktay DALKÜREK

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Hatice EMİNOĞLU

Sivas
Eylül 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Tezin Başlığı : Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Sözcük Dünyası
Savunma Tarihi : 05.09.2019
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Hatice EMİNOĞLU

	Unvanı - Adı Soyadı	İmza
Jüri Başkanı	: Prof. Dr. Bilal YÜCEL	
Üye	: Doç. Dr. Galip GÜNER	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Hatice EMİNOĞLU	
Oy Birliği	☒	
Oy Çokluğu	☐	

Oktay DALKÜREK tarafından hazırlanan Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Sözcük Dünyası başlıklı tez, kabul edilmiştir. ../.../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

18.09.2019

Oktay DALKÜREK

ÖN SÖZ

Dil bilim, dil adı verilen sistemi her formunda her yönüyle inceler. Dilin en eski kullanım alanlarından biri olan şiir sanatı da sözcüklerle ve cümlelerle var olduğundan şiir dilinin incelenmesi de dil bilimin inceleme alanına girer. Ölçü, uyak, ses tekrarları gibi müzikal öğelerle var olan şiir dili, *serbest şiir* anlayışıyla birlikte müzikaliteden arındırılarak salt dil malzemesiyle var olmuştur. Malzemesi salt dil olan şairin üslûbunu, öznel yorumların ötesinde dil bilimin imkanlarıyla açıklamak gerekir. Bu hususu Doğan Aksan şöyle ifade eder:

“Şiir, dil bilimin birçok alanını yakından ilgilendiren ve konusunu oluşturan bir olgudur: Ses yönüyle ses bilimin ve görevsel ses bilimin inceleme alanına girer. Sözcüklerin seçimi, ses uygunluklarının oluşturulması, söz sanatları açısından anlam bilimin ve ruh bilimin ana konuları içindedir. İletişimin bir türü olarak iletişim ve gösterge bilim alanlarıyla ilgili olarak yine dil bilimin kapsamına girer. Dizelerle verilen bildirinin niteliği, doğurduğu etki açısından söz eylem ve pragmatik konuyla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Kişisel bir dil kullanımı, bir performance ürünü olarak stilistik ve dolayısıyla sözcük bilim alanının konularıyla iç içedir.”*

Doğan Aksan’ın bu yorumuyla bakacak olursak şiir dili, dil bilimin ve dil bilimin alt disiplinlerinin temel inceleme alanına girmektedir.

Cumhuriyet devri Türk şiirinin kendine has bir üslûba sahip şairi Asaf Hâlet Çelebi’nin şiirlerinde kullandığı dil göstergelerinin genişçe tasnifini yaparak hazırladığımız bu çalışmamızda, şiir dilinin dil bilimsel yöntemlerle anlaşılmasını hedeflemekteyiz. Çalışmanın esas amacı ise her yönüyle döneminde “garip” olarak karşılanan Asaf Hâlet’in çok renkli ve zengin kültürlerden beslenen şiir dilini oluştururken önelediği dil kullanımlarını ortaya koymaktır.

Çalışmanın birinci bölümü olan “Giriş” kısmında Çelebi’nin hayatı ve eserleri hakkında genel bilgi verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde şairin sözcük dünyası tasnif edilmiştir. Bu tasnif çalışmasında kavram aileleri oluşturularak şairin beslendiği ve yöneldiği kaynak

---

* Aksan, Doğan, Şiir Dili ve Türk Şiir Dili, Engin Yayıncılık, Ankara 1995, s. 19.

ve temalar ortaya çıkarılmıştır. Sözcüklerin bağlamdaki görevlerinden hareketle sözcük türlerini ve sıklıklarının belirlendiği bu bölümde ayrıca şairin tamlama boyutundaki ifadeleri, oluşturulma şekillerine göre sınıflandırılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde şairin sıklıkla kullandığı söz sanatları ele alınarak şairin şiir dilini oluştururken söz sanatlarını nasıl kullandığı ortaya konulmuştur. Çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerindeki tespitler bağlam üzerinde örneklendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Asaf Hâlet'in 2016 tarihli Everest Yayınları 2. baskıdaki şiirlerinde kullandığı yabancı söz varlıklarının ve özel isimlerin sözlüğü, sözcüklerin bağlamlarındaki anlamları esas alınarak hazırlanmıştır. Ayrıca sözlükteki madde başlarının açıklamasından sonra sözcüğün geçtiği sayfaların numaraları yazılmıştır.

Sonuç kısmında elde ettiğimiz bulgular üzerinde durulmuş ve genel bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Tezin yazımında, Türk Dil Kurumunun teklif ettiği yazım kuralları esas alınmıştır. Bunun yanında enstitümüzün Genel Ağ üzerinden ilan ettiği tez yazım kılavuzundaki esaslar uygulanmıştır.

Bu çalışmada değerli bilgileriyle bana yol gösteren, benden desteğini esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hatice EMİNOĞLU'na, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana emek veren bütün hocalarıma, sevgi ve desteğiyle her zaman yanımda olan sevgili eşim Hatice ERBİL DALKÜREK'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET VE ANAHTAR KELİMELER	vii
ABSTRACT AND KEYWORDS	ix
GİRİŞ	
A. Hayatı.....	1
B. Sanatçı Kişiliği.....	2
C. Eserleri.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ŞİİRLERİNDE SÖZCÜK DÜNYASI	5
1.1. ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ŞİİRLERİNDE KAVRAMLAR	5
1.1.1. Masallar ve Çocukluk ile İlgili Kavramlar.....	5
1.1.2. Din, Tasavvuf, Mitoloji ve Mistisizm ile İlgili Kavramlar	11
1.1.3. Tabiat ile İlgili Kavramlar.....	16
1.1.4. Soyut Kavramlar.....	20
1.1.5. İnsan ve Organlar ile İlgili Kavramlar.....	23
1.1.6. Yer ile İlgili Kavramlar.....	26
1.1.7. Zaman ile İlgili Kavramlar.....	29
1.1.8. Konuşma, Dinleme ve Ses ile İlgili Kavramlar.....	31
1.1.9. Hayvanlar ile İlgili Kavramlar.....	31
1.1.10. Renkler ile İlgili Kavramlar.....	32
1.1.11. Ölüm ile İlgili Kavramlar.....	33
2. SÖZCÜK SIKLIĞI	35
3. SÖZCÜK TÜRLERİ	41
3.1. İSİMLER.....	42
3.1.1. Özel İsimler.....	43
3.1.2. Özel Kişi İsimleri.....	43
3.1.3. Özel Yer İsimleri.....	53
3.2. SIFATLAR.....	56

3.3. ZAMİRLER.....	59
3.4. ZARFLAR.....	62
3.4.1. Durum (Hal) Zarfları.....	62
3.4.2. Zaman Zarfları.....	62
3.4.3. Azlık-Çokluk (Miktar) Zarfları.....	63
3.4.4. Soru Zarfları.....	64
3.4.5. Yer Zarfları.....	64
3.5. FİİLLER.....	64
3.6. BAĞLAÇLAR.....	70
3.7. EDATLAR.....	71
3.8. ÜNLEMLER.....	72
4. TAMLAMALAR.....	73
4.1. İSİM TAMLAMALARI.....	74
4.1.1. Varlıklar ve Kavramlar Arasındaki Nesnel İyelik İlişkisini Gösteren İsim Tamlamaları.....	75
4.1.2. Varlıklar ve Kavramlar Arasındaki Öznel İyelik İlişkisini Gösteren İsim Tamlamaları.....	76
4.1.3. Teşhis ve Canlandırmaya Dayalı İsim Tamlamaları.....	77
4.2. SIFAT TAMLAMALARI.....	78
4.2.1. Nesnel Özellik Taşıyan Sıfat Tamlamaları.....	79
4.2.2. Öznel Özellik Taşıyan Sıfat Tamlamaları.....	81
4.2.3. Teşhis ve Canlandırma ile Kurulmuş Sıfat Tamlamaları.....	83
İKİNCİ BÖLÜM	
5. EDEBÎ SANATLAR.....	85
5.1. TEŞBİH.....	87
5.1.1. Açık İstiare.....	90
5.1.2. Kapalı İstiare.....	92
5.2. TEŞHİS VE İNTAK.....	93
5.3. TELMİH.....	96
5.4. NİDÂ.....	99
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SÖZLÜK.....	101
SONUÇ.....	125
KAYNAKÇA.....	131
ÖZ GEÇMİŞ.....	135

KISALTMALAR

<i>a.</i>	: ad	<i>İbr.</i>	: İbranice
<i>anat.</i>	: anatomi	<i>İng.</i>	: İngilizce
<i>Ar.</i>	: Arapça	<i>İsp.</i>	: İspanyolca
<i>b.</i>	: birleşik	<i>İt.</i>	: İtalyanca
<i>bağ.</i>	: bağlaç	<i>jeol.</i>	: jeoloji
<i>bit. b.</i>	: bitki bilimi	<i>kim.</i>	: kimya
<i>biy.</i>	: biyoloji	<i>Lat.</i>	: Latince
<i>bk.</i>	: bakım	<i>mec.</i>	: mecaz
<i>coğ.</i>	: coğrafya	<i>min.</i>	: mineroloji
<i>den.</i>	: denizcilik	<i>müz.</i>	: müzik
<i>dil b.</i>	: dil bilimi	<i>öz.</i>	: özel
<i>din b.</i>	: din bilimi	<i>Rus.</i>	: Rusça
<i>dy.</i>	: deyim	<i>Rum.</i>	: Rumca
<i>e.</i>	: edat	<i>sans.</i>	: Sanskritçe
<i>ed.</i>	: edebiyat	<i>sf.</i>	: sıfat
<i>Erm.</i>	: Ermenice	<i>tar.</i>	: tarih
<i>f.</i>	: fiil	<i>tas.</i>	: tasavvuf
<i>Far.</i>	: Farsça	<i>ünl.</i>	: ünlem
<i>fel.</i>	: felsefe	<i>vb.</i>	: ve benzeri
<i>fiz.</i>	: fizik	<i>yar. f.</i>	: yardımcı fiil
<i>Fr.</i>	: Fransızca	<i>Yun.</i>	: Yunanca
<i>gök b.</i>	: gök bilimi	<i>zf.</i>	: zarf
<i>hay. b.</i>	: hayvan bilimi	<i>zm.</i>	: zamir

TABLO LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 1.1	Masallar ve Çocukluk ile İlgili Kavramlar	7
Tablo 1.2	Din, Tasavvuf, Mitoloji ve Mistisizm ile İlgili Kavramlar	13
Tablo 1.3	Tabiat ile İlgili Kavramlar	17
Tablo 1.4	Soyut Kavramlar	20
Tablo 1.5	İnsan ve Organlar ile İlgili Kavramlar	24
Tablo 1.6	Yer ile İlgili Kavramlar	27
Tablo 1.7	Zaman ile İlgili Kavramlar	29
Tablo 1.8	Konuşma, Dinleme ve Ses ile İlgili Kavramlar	31
Tablo 1.9	Hayvanlar ile İlgili Kavramlar	32
Tablo 1.10	Renkler ile İlgili Kavramlar	32
Tablo 1.11	Ölüm ile İlgili Kavramlar	33
Tablo 2.1	Sıklığı En Yüksek 20 Sözcük	37
Tablo 3	Sözcük Türleri	41
Tablo 3.1	İsimler	43
Tablo 3.1.1	Özel Kişi İsimleri	44
Tablo 3.1.2	Özel Yer İsimleri	53
Tablo 3.3	Zamirler	59
Tablo 3.5	Fiiller	65

ÖZET

Dil bilim, dil adı verilen sistemi her formunda her yönüyle inceler. Dilin en eski kullanım alanlarından biri olan şiir sanatı da sözcüklerle ve cümlelerle var olduğundan şiir dilinin incelenmesi de dil biliminin inceleme alanına girer. Şairin üslûbunu, öznel yorumların ötesinde dil bilimsel yöntemlerle elde edilen verilerle açıklama yöntemi son zamanlarda gelişim göstermektedir. Bu tez çalışmasında Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerindeki sözcük dünyasının şairin üslûbunun ve şiir dilinin oluşumuna etkisini dil bilimsel açıdan değerlendirmek amaçlanmıştır.

Tezin giriş bölümünde Asaf Hâlet Çelebi'nin hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde Asaf Hâlet'in şiirlerindeki sözcüklerle ilgili elde ettiğimiz verilere ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Ayrıca, Gökhan Ölker tarafından hazırlanan Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü ile yaptığımız karşılaştırma da şairin şiirlerine farklı bir gözle bakmamıza yardımcı olmuştur. Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullandığı toplam sözcük sayısı, kavramlar, sözcük çeşitleri, sözcüklerin sıklıkları, isim ve sıfat tamlamaları ayrı ayrı ele alınıp detaylı olarak incelenmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünde ise şairin sık kullandığı söz sanatları ele alınmış ve bu söz sanatlarının şiir diline etkisi üzerinde durulmuştur.

Tezimizin üçüncü bölümünde ise çalışmamıza esas olan bütün şiirlerindeki söz varlığı tek tek incelenerek yabancı söz varlıkları, özel isimler tespit edilmiş ve bunlar, metin içerisindeki anlamları esas alınarak sözlük bilimi kurallarına göre düzenlenmiştir.

Sonuç kısmında ise incelemenin ve elde ettiğimiz verilerin bir değerlendirmesi bulunmaktadır.

ANAHTAR KELİMLER

Asaf Hâlet Çelebi, Dil ve Üslûp, Sözcük Bilgisi, Sözcük Sıklığı, Söz Varlığı

ABSTRACT

Linguistics examines every aspect of the system called language in every form. As the art of poetry, which is one of the oldest usage areas of the language, exists with words and sentences, the study of poetic language falls into the field of linguistics. The method of explaining the style of the poet with the data obtained through linguistic methods beyond subjective interpretations has been developing recently. In this thesis, it is aimed to evaluate the effect of the word world in the poems of Asaf Hâlet Çelebi on the formation of poet's style and poetic language in terms of linguistics.

In the introduction part of the thesis brief information is given about the life and works of Asaf Hâlet Çelebi.

In the first part, the data and evaluations we have obtained about the words in the poems of Asaf Hâlet are given. In addition to this, our comparison with the Dictionary of Word Frequency of Written Turkish, prepared by Gökhan Ölker, helped us to look at the poet's poems from a different perspective. Asaf Hâlet's total number of words used in his poems, concepts, word types, frequency of words, noun and adjective phrases are examined separately in detail.

In the second part of our thesis, the rhetoric which is commonly used by the poet is discussed and the effect of these rhetoric on the language of poetry is emphasized.

In the third part of our thesis, foreign vocabulary and special names have been determined by examining the vocabulary one by one in all the poems that are the basis of our study, and they have been arranged according to lexicography rules based on their meaning in the text.

In the conclusion part, there is an evaluation of the examination and the data we obtained.

KEYWORDS

Asaf Hâlet Çelebi, Language and Style, Vocabulary, Word Frequency, Vocabulary

GİRİŞ

ASAF HÂLET ÇELEBİ’NİN HAYATI, SANATÇI KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ*

A. Hayatı

1907-1958 yılları arasında yaşamış olan Asaf Hâlet Çelebi, İstanbul’da doğup İstanbul’da vefat etmiştir. Osmanlı’nın son yılları ile Cumhuriyet’in kuruluş ve gelişme yıllarında yaşayan Çelebi, devrinin büyük savaş ve değişimlerinin sıkıntılarını o dönemin diğer edebiyatçı ve aydınları gibi yaşamıştır.

Tasavvufa meraklı bir babadan Türk-İslâm kültürüne ait temel bilgileri çocukluğundan itibaren edinen Çelebi, Galatasaray Lisesi (1915-1923) ve Sanayî-i Nefîse Mektebi’nde okur fakat bu okullardaki eğitimlerini tamamlayamaz. Aile çevresinden Türk-İslâm kültürünün his ve fikir dünyasını alan Çelebi, okuduğu bu okullar sayesinde de Batı kültürünü tanır. Okuduğu okullar ve aile çevresi Çelebi’nin geniş bir kültür edinmesine imkân sağlar. Ailesinden başlayarak edindiği ve zamanla genişlettiği kültür ve bilgi birikimi, gerek şiirlerine gerekse araştırmalarına temel oluşturmuştur.

Daha sonra Adliye Meslek Mektebine giren Çelebi, burada iki sene tahsil gördükten sonra memuriyete başlar (1929). Vefatına kadar çeşitli kurumlarda memurluk yapmıştır. Son görevi İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Seminer Kütüphanesi’nde memurluktur (1954-1958). Çelebi, geçimini memuriyetten sağlamak zorunda kalmasından rahatsızlık duymuştur.

1932 yılında Roza isimli Yahudi kökenli bir kadınla evlenen Çelebi, 1943’te eşinden boşanır. Çelebi’nin ablası Merzûka Yalım, anlaşmazlık yüzünden boşandıklarını ifade eder, fakat bu anlaşmazlığın sebebini belirtmez.

---

* Asaf Hâlet Çelebi ile ilgili bilgiler hakkında şu çalışmalardan yararlanılmıştır:
Kırımlı, Bilal, Asaf Hâlet Çelebi, Şule Yayınları, İstanbul, 2000, s. 15-45.
Şen, Can, Asaf Hâlet Çelebi’nin Şiirlerinde Şahıslar, Gece Kitaplığı, İstanbul, 2015, s. 11-17.

Asaf Hâlet, 1945'te dayısının kızı Nermin Hanım'la evlenir. Bu evliliği Çelebi'nin vefatına kadar devam etmiştir. Çelebi'nin bu evlilikten 1948'de Ömer Hâlet adında bir çocuğu olur. Asaf Hâlet, 15 Ekim 1958'de kalp krizi geçirerek vefat eder. Oğlu Ömer Hâlet ise babasından dokuz sene sonra 1967'de vefat etmiştir.

B. Sanatçı Kişiliği

Tespit edilebilen ilk şiirlerini hece ve aruz vezinleriyle yazan Çelebi'nin yayın dünyasında yayımlanan ilk şiirleri, İbnülemin Mahmut Kemâl İnal'ın *Son Asır Türk Şâirleri* ve Sadeddin Nüzhet Ergun'un *Türk Şâirleri* adlı eserlerinde yer alan dört gazelidir. Tümüyle divan şiirinin devamı olan bu gazellerden sonra Çelebi'nin kendi şahsiyetini bulduğu şiir tarzına ait yayımlanan ilk şiir, *SES* dergisinin ilk sayısında (1938) yer alan "Cüneyd"dir. Kendi poetikasını ortaya koyduğu ve seri yazı olarak yayımladığı altı yazıdan oluşan "Benim Gözümle Şiir Davası" metinlerinin üçüncüsünde;

"Vezin ve kafiye reçetelerinin itibariliği meydanda. Her şiir için yeni bir şekil yaratmak kudretini kendinde göremeyenlerin tesellisi. Her kapıyı açan vezin ve kafiye maymuncuğu okuyup yazma bilmeyen kimse ile şâirin hafızasına yardım için icad edildi ve kulağa hoş geldiği için yerleşti. Fakat muhtevanın bu kadar çoğaldığı bugünkü şiiri basma kalıp tek şekil tatmin etmez." (ÇELEBİ 2018:249) ve

"Ne arûz vezninin tumturaklı ve muttarid yürüyüşü, ne hece vezninin kemikli romans âhengine uymadan, her şiir için yeni ve zevkli bir şekil bulmak kabildir. (...)" (ÇELEBİ 2018:254) diyen ve sağlığında kitaplarında yer verdiği şiirlerinde serbest şekli kullanan Çelebi, yine de aruz vezni ile divan şiirinin kalıplarından vazgeçememiştir ve ömrünün sonlarına doğru divan şiiri kalıplarına uygun olarak rubailer yazmıştır. Bunlardan üçü vefatından sonra yayımlanmıştır.

Çelebi, şiirlerini yayımladığı yıllarda şiirlerindeki özgün tavrıyla Hececiler'den, santimental mistik bir Necip Fazıl şiirinden, toplumcu-Marksist Nâzım Hikmet çizgisinden ve Garip şiirinden farklı olduğunu ortaya koyar. Mustafa Miyasoğlu onun farklılığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Çağdaş bir Müslüman sanatçı olarak tanınan Asaf Hâlet Çelebi, yaşadığı dönemin hazır duygu ve kalıplarına bağlanmamış; hayatı ve sanatı kendi cehti ve gayreti ile ifadeye özen göstermiştir.” (MİYASOĞLU 1993:35)

Çelebi, şiire bakış açısıyla da döneminin diğer şairlerinden ayrılır. Kendisiyle yapılan bir söyleşide “Şairin sosyal hedefi yoktur. Şair kendini dinlemeli, kendini bulmalı ve kendine benzeyen insanlar için söylemelidir. (...)” (ÇELEBİ 2018:625) diyen Çelebi, yaşayıp eserlerini verdiği dönemdeki toplumcu sanat anlayışından ayrılır. Çelebi ne Necip Fazıl gibi dinî-toplumcu, ne Nazım Hikmet gibi Marksist-toplumcu ne de Garip şiiri gibi kuralsızlığın hakim olduğu bir şiir anlayışının peşinde koşmuştur. Necip Fazıl, Nâzım Hikmet ve Garip akımının şiirleri doğrudan topluma seslendiği için geniş kitleler tarafından çabuk benimsenmiştir. Çelebi, şairin sosyal bir hedefi olmaması gerektiği görüşünü benimsediği için geniş toplum tabakalarına seslenen şiirler de yazmamıştır.

Asaf Hâlet, farklı edebî görüşlerin ortaya çıktığı Cumhuriyet devri şiiri içerisinde bir akım veya anlayışa bağlanmadan özgün bir şiir anlayışı ortaya çıkarmak için çabalamıştır.

C. Eserleri

Şiir Kitapları:

1- He: 1942 yılında basılan ve Çelebi'nin ilk şiir kitabı olan bu eserde 45 Türkçe, 3 Fransızca şiir yer almaktadır.

2- Lamelif: Çelebi'nin ikinci kitabı olan ve 1945 yılında basılan bu eser 9 şiirden oluşmaktadır.

3- Om Mani Padme Hum: Çelebi'nin son şiir kitabı olan ve 1953'te yayımlanan bu eserde 41'i He'de, 7'si Lamelif'te ve 5'i dergilerde yayımlanmış, 3'ü daha önce herhangi bir yerden yayımlanmamış olmak üzere toplam 56 şiir vardır.

Araştırma-İnceleme ve Tercüme Eserleri:

1- Mevlânâ'nın Rubaileri (1939)

2- Mevlânâ (1939)

- 3- Molla Câmî (1940)
- 4- Konuşulan Fransızca (1942)
- 5- Eşrefoğlu Divâmı (1944)
- 6- Seçme Rubailer (1945)
- 7- Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha (1946)
- 8- Mevlana Djelal-eddin-i Roumi Rouba'yat (1950 Paris)
- 9- Divan Şiirinde İstanbul (1953)
- 10- Nâimâ (1953)
- 11- Ömer Hayyam (1954)
- 12- Mevlânâ ve Mevlevîlik (1957)
- 13- Harikulâde Masal (tarihsiz, Alfred Rizzo'dan tercüme).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ŞİİRLERİNDE SÖZCÜK DÜNYASI

1.1. ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ŞİİRLERİNDE KAVRAMLAR

Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarıma kavram denir. Bu genel tasarım, göndergenin zihindeki soyut karşılığı olan göstergelerle dilde karşılık bulur. Dil konuşurlarının uzlaşısıyla benimsenen göstergeler, dilin kullanım zeminlerine göre yeni anlamlar kazanıp yeni çağrışımlar uyandırırken birden fazla kavram alanının sınırları içerisinde yer alabilir. Özellikle şiir dili gibi çok anlamlılığın baskın olduğu bir zeminde, göstergeler birçok kavram alanıyla ilişkilendirilebilir.

Birçok farklı kaynaktan beslenerek çok renkli malzemeyle soyut ve yoğun şiir dili kurgulayan Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde kullandığı sözcükleri 11 kavram alanı içerisinde incelenmiştir. Şairin üslubunu tasvir etmede önemli olduğunu düşündüğümüz kavram tasnifini yaparken kavramların kullanım sıklıkları esas alınmıştır. Sözcüklerin kavram alanları belirlenirken şiir bağlamındaki anlamları öncelenmiş, birden fazla kavram alanıyla ilgili olan sözcükler sadece bir kavram alanıyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca şairin üslubu hakkında yorum yapılabilecek kadar yoğunluk oluşturmayan sözcükleri herhangi bir kavram alanı içerisinde değerlendirmedik.

1.1.1. Masallar ve Çocukluk ile İlgili Kavramlar

Asaf Hâlet Çelebi'nin birçok şiirinde bir çocuğun şuuraltı ve birçok farklı kültüre ait masalın izleri görülür. Çelebi, *Şiirde Vuzuh* adlı yazısında, şairin çocukluğunda dinlediği masalların etkisinde kalabileceğini, ancak bu etkinin şiire bir intiba olarak yansiyabileceğini belirtir. Şairin poetikasındaki şaire dönük bu yorum, kendi şiirlerinde oldukça örneğini bulmuştur.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde, baştan sona bir serüven şeklinde karşımıza çıkmayan masallar ve çocukluk yaşantıları, şiir bağlamında bir şuuraltı izini hissettirecek şekilde masal ve çocuk dünyasının kavramlarıyla yer bulur. Şiir dilinde güçlü birer imgeye evrilen bu kavramlar, birçok başka somut malzemeyle bağdaştırılarak şiirin bütününe hem söyleyişte hem de çağrışımda bir masalsılık katmıştır.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde, masallar ve çocukluk ile ilgili 88 madde başı kavramın 257 sıklıkla kullanıldığını tespit ettik.

Şairin masallar ve çocukluk ile ilgili kullandığı kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	çocuk	22
2	rüya	20
3	uyku	18
4	uyumak	17
5	Çin	12
6	yedi	11
7	uzak	8
8	Harput, masal	5
9	cep, çocukluk, delik, hırsız, nedircik, oyuncak, saray	4
10	Bahtiyar, büyü, cârîye, dede, halayık, kargı, katar, Şamandıra baba, yamyam	3
11	acayıp, buz, büyücü, cin, Çengi Dilara, dadı, dev, dinozor, ejderha, harami, iğne, in, karafatma, kıvılcım, kocakarı, Maçın, mikrop, padişah, uyanık, uyanıklık, başsız	2

12	anahtar, baca, Bay Kıvrıgıç, Bayan İvidi, billûr, bit, büyüdü, canbaz, Çerkes Nevres Dadı, Çizmeli Kedi, Don-Jose, ece, efsane, fal, fo, harem ağası, kame, kasır, kervan, kırk, kiler, korkut, köşk, lala, Marquis de Carabasse, ninni, oğlan, oto, öcü, Petit- Poucet, sandık, sohbet, süt, şefkat, tas, tın tın, üç, yıldızlı, zehir, zenbil, Zencî Nerkis Kalfa	1
----	---	---

Tablo 1.1

Asaf Hâlet, “çocuk” kavramını 22 sıklıkla kullanmıştır. Şiirde çocuk, masal atmosferinin bir parçası olarak yer alır. Şair, çocukluğunda dinlediği masalların şuuraltındaki izlerini şiirine serpiştirirken *çocuk* şiirin adeta başkahramanı olmuştur. Bu kahraman bazen şairin kendi çocuk hali bazen de bir mefhum olarak şiire yansır.

kilimimin nakışları

nedircik yavrularına benzer

ki çocukluğumdan beri çok uğraşırım

nedircik yavrularıyla

(Nedircik Yavruları)

tavan arasına kaçan çocuk

erik ağacından görünen göğü düşünür

akşamın acısı içine çökünce

uyur

(Kedi)

sokakların bana yasak

sen benim değilsin

rüyalarımın harputu

ecem

öcüm

bütün önemlerini kıvançlarını koy çuvalına

*başka yaramaz çocukları git korkutmaya
başka kapıya.*

(İstanbulumun Dili)

Asaf Hâlet, çocuk kavramını masal kahramanı, kendi “ben”inin yansıması olarak kullanılırken ayrıca oğlu Ömer’i kasten de kullanmıştır.

*ay dede
ay dede
ömer çocuk nerede
ne derede
ne tepede
uzak bir in içinde*

(Ömer Çocuk)

Bu insanlar benim

*Bu tatlı Ömer çocuk benim
Dedelerim memleketim ve her şeyim*

onun

(Memleketim)

Asaf Hâlet, birçok şiirinde masalsı bir dünyayı inşa ederken şuuraltındaki çocukluk hatıralarına başvurur. Şairin bu hatıralara yolculuğu adeta aktüel zamandan bir rüya haline geçiştir.

Şiirin imgeleminde kendini hep hissettiren “rüya” kavramı olarak da Asaf Hâlet’in şiirlerinde karşımıza çıkar. Rüya 20 sıklıkla kullanılmıştır. Şair, *rüya* kavramını aynı bağlamda düş, hayal, tasavvur anlamlarında kullanarak çağrışım alanını geniş tutmuştur.

*ve rüyamda
fiskiye'nin üstünde
fırıl fırıl dönen insan*

(İkinci Pencere)

*seni rüyalarımda buldum
ve çok beğendiğim için
oradan çıkmak istemedim*

*şimdi derinlikte
ve genişlikteyiz
ve bizzat
rüya
ben'im*

(Cep)

*Her gün görünenler karışık bir rüya
Rüyalar içinden görünen bir dünya
Biz her şeyi olmuş gibi seyredemeyiz
Rüyalar içinden görünürken dünya*

(Rüya)

Asaf Hâlet'in şiirlerindeki masalsı atmosferin oluşumunda uyku da önemli bir zemin oluşturur. Şair “uyku” kavramını 18, “uyumak” kavramını 17 sıklıkla kullanarak bir masal dünyası kurgulamıştır. Uyku yine aktüel zamandan bir kaçış halidir. Ayrıca uyku haliyle ölüm ve vecd halini de çağrıştırır.

*uykum geliyor
uykum geliyor
uzaklaşıyorum
yaklaşıyorum
kendimden
kendime*

*sevdiğim havaları rahat dinliyorum
şekil keskinlikleri körleşiyor
ağırlıklar kalkıyor
çıkıyorum
bu âlemlerden
uykum geliyor*

(Uyanıklık)

*karanlığa geçelim
karanlığı geçelim*

ne uyku

ne ölüm

hem uyku

hem ölüm

düş içime uyu

ve sonsuz büyü

(Nirvana)

geceleri kadıncığının dizlerine korum başımı

ve üç kıl koparınca

uyurum

(Kadıncığım)

en son gördüğün yüz

benim olsun

en son benim uykumda uyu

Rüyaların sonu geliyor galiba

uyanılmaz uykulara dalmak istiyorum

(Rüyalar)

Kuytudur, bu bağa kimseler gelmez,

Diz boyunca çıkan otlar eksilmez,

Dem çeken bülbülün sesi kesilmez.

Bu yerde uyudum, bu yerde uyandım,

Baharın rüyası büyüdü sandım...

(Kuytu Bağ)

Masallarda zaman ve mekan unsurları belirsizdir. Asaf Hâlet'in masalların izlerini gördüğümüz şiirlerinde mekan unsuru olarak Çin dikkati çeker. Şair, "Çin"i 12 sıklıkla kullanmıştır. Çin, belirli bir coğrafyanın karşılığından ziyade birçok Türk ve Doğu masalında kullanıldığı gibi uzak bir masal ülkesini çağırır. Şair ayrıca Çin'in yanı başında, masallarda kullanıldığı gibi Maçin'i de kullanmıştır:

çîn-ü-mâçîndeki nigâr

gezer bendeki diyârda

güler bende

nigâr

(Nigâr-ı Çîn)

bana aynada bir suret göründü

benden başkası

bilmem memleket-i çinden midir

ya mâçinden midir

sordum kimsin diye

bir kahkaha atıp

ben çin padişahının kızı

çoktandır aşıkınım

dedi

(Ayna I)

Müşahhas malzemeyle mücerret bir âlem kurmayı şiirinin temelinde oturtan Asaf Hâlet, birçok şiirinde farklı temaların içerisine masal unsurlarını yerleştirmiştir. Şiirlerdeki masal unsurlarını çocuk ve çocukluktan bağımsız düşünemeyiz. Şairin çocukluğunda dinlediği masalların motifleri, kahramanları, mekanları şiir dili içinde kendine yer bulmuştur. *Kahkaha, Nûrusiyah, Beddua, Kuşa Görünme, Halayıklarım, Harpût, Nedircik Yavruları, Adımı Unuttum, Fransa İçin Şiir 1940, Nigâr-ı Çîn, Mariyya, Bedri Rahmi, Dağlar Delisi* şiirlerinde masallara ve çocukluğa dair kavramların yoğunlaştığını söyleyebiliriz.

Şair, şiirin malzemesinin yanı sıra şiirinin ahenk ve söyleyiş boyutunda masalların tahkiyecisi ve tekerlemelere dayanan anlatımından yararlanır.

1.1.2. Din, Tasavvuf, Mitoloji ve Mistisizm ile İlgili Kavramlar

İlk şiirlerinde divan şiiri geleneğiyle şiirler yazan Asaf Hâlet Çelebi, geleneğin birikimlerini, kendine mahsus bir söyleyiş ve serbest şiir anlayışıyla yazdığı şiirlerinde yine kendine mahsus bağdaştırmalarla şiirine taşımıştır. Divan şiirinin temel zemini olan İslam inancı ve tasavvufu Çelebi'de başka bir sesle karşımıza çıkar. Ancak şair, birçok inancın değer ve sembollerini şiirine taşıyarak şiirini felsefi temeller üzerine oturtmuştur.

Arapça, Farsça, Fransızca, Sanskritçe, Hintçe gibi dilleri iyi bilen Çelebi, bu diller aracılığıyla çok geniş bir kültür dünyasının kapılarını aralar. İslam, İslam tasavvufu, Batı kültürü, Doğu mistisizmi, Uzak Doğu kültürleri, Mevlevîlik şairin özel çalışma alanlarını oluşturur. Bu sahalara olan ilgisi karşımıza geniş bir yelpazede bir kültür şiirini çıkarmıştır. Bu bağlamda Çelebi'nin şiirlerinde birçok inancın iç içe girmiş bir şekilde farklı bir şiir evrenini örüntülediğini söyleyebiliriz.

Asaf Hâlet'in şiirlerindeki kavramların sıklığını belirlerken, şairin din, tasavvuf, mitoloji ve mistisizm ile ilgili kavramları bir arada iç içe kullanması bizi bu kavramların hepsini tek başlıkta değerlendirmeye yönlendirdi. Asaf Hâlet, 118 din, tasavvuf, mitoloji ve mistisizm ile ilgili madde başı kavramı 287 sıklıkla kullanmıştır.

Şairin din, tasavvuf, mitoloji ve mistisizm ile ilgili kullandığı kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	can	23
2	ayna	22
3	Kunâla	16
4	yazı	14
5	kitap	7
6	Çingene, dost, tahta, Nurusiyah	6
7	Cüneyd, gül, lâmelif, put	5
8	ateş, et, Ferhad, İbrahim, Mâra, sanduka, şarap	4
9	Gotamacık, he, kadeh, Mansur, piyâle, saki, semâ	3
10	cübbe, çeşme, ferace, gazi, hafız, kadim, kilim, Mevlana, nây, nirvana, pitekantrop, sahife, Sidharta Buddha, Süleyman, şamdan, şerab, tabutluk, tennure, trilobit, Yerusâlim kızları	2
11	ahya, Allah, Asuri, avcı, balta, bayram, beddua, bezm, Bodhisattva, Bodhista Gotama, Buda, Buhtunnasır, bülbül, câm, Cem, cinnet-efzâ, deli, ecel,	1

	eflatun, felek, günâh, hâb, halak- semâvâti-vel'ard'h, hamuş, heykel, hiyeroglif, hüsn, Îsus, kazma, kilise, koğuş, kromanyon, lâl, leb, leş, Leyla, mahmur, Meryem Ana, mezmur, misk, Muhammed, mum, mübarek, müselles, nab, nale, namaz, ney, niğah, niyaz, nur, oyluk, perişan, pıhtı, Rab, rahmet, resim, rütbe, sema, şeytan, Şirin, tabut, tafnit, talik, tasvir, Tevrat, vasl, vecd, veda, visal, zalim	
--	---	--

Tablo 1.2

Asaf Hâlet, “can” kavramını 23 sıklıkla kullanmıştır. Bu kavram gönül, yaşam hali, dost anlamlarında kullanılmıştır. Mevlevîliğe ve Kadirîliğe ilgisi olan Çelebi, *can* kavramının tasavvuftaki karşılığı olan gerçek sevgiliyi çağrıştıracak şekilde kullanmıştır.

benim canım

hangi dağa gizlendi

çık dağdan

cân

çık dağdan

(Dağlar Delisi)

halak-semâvâti-vel'ard'h

yılanlar ney havalarını dinler

tennure giymiş ağaçlarda

çemen çocukları mahmur

câaan

seni çağırıyorlar

(Sema-ı Mevlânâ)

sandukalarda can yatıyor

canlar içinde bir can var

canlar içindeki

câaan

(Sandukalar)

bu can içimde kuştur kunâla
seni görünce titrer
bu can gözümde mahabbettir kunâla
seni görünce yanar
bu can burnumda soluk olur kunâla
uçar gider

(Kunâla)

Asaf Hâlet'te *can* kavramı gönül, ruh, yaşama hali anlamlarında da kullanılmakla birlikte şiirinin bağlamında yer alan diğer kültür unsurlarıyla birlikte yaratıcıyı çağrıştırmaktadır:

çin kadar uzaklardan
can kadar yakından
sen bir masal kızsın

(Mariyya)

Bir aynada bambaşka cihanlar gördüm
Geçmiş gelecek bir sürü canlar gördüm

(Anlar)

Ayna isminde iki şiiri olan Asaf Hâlet, “ayna” kavramını 22 sıklıkla kullanmıştır. Ayna bütün kültürlerde ve tasavvufta özel bir motiftir. Asaf Hâlet'in masal dünyasının da etkisiyle kullandığı *ayna* kavramı zamandan başka zamana geçişin bir aracı olarak karşımıza çıkar. Ayna, kaçısın ve şekil değiştirmenin kapısı olmuştur. Şair, aynaya bakarak kendi cismini görmez, iç dünyasında sonsuzluğa yolculuk yapar. Bu yolculukta masalların ve dinî-mistik dünyanın halleri kaşımıza çıkar:

bana aynada bir suret göründü
benden başkası
bilmem memleket-i çinden midir

ya mâçinden midir

(Ayna I)

*aynadan bakan benim
küçük gotamacık
duvarlardan karşına çıkan
aynalardan hayalini çalan
mahabbet olup vücudunu saran
küçük câriyen
nigâr-i çîn*

(Ayna II)

*içim boştur
ve ayna kaplı
o aynalarda bir gamzesi var
kimisi sefine
kimisi deryâ
deryâ-yı-nâz
kimisi bulut
kimisi bağ*

(Nigâr-ı Çîn)

*Aynalar görürüm
aynalarda rüyalar
bütün bahçeleri
kuşlarıyla
silinir*

(Rüyalar II)

Asaf Hâlet için ayna adeta evrendir. Her şeyi orda bulur ve görür. Aynada her şey birbiriyle içi içe girerek belirsizliği ortaya çıkarır. Bu belirsizlikler, şairin şuuraltından intiba olarak yansıttığı geniş kültür evreninin yansımasıyla orta çıkar. Bu yansımalarda masalların ve mistik dünyanın manzarasının yanında şairin iç dünyasındaki mücerret dünyanın zenginliklerini de görürüz. Bu yönüyle ayna belirsizliklerin belirgin hale geldiği bir mekandır.

Asaf Hâlet'in şiir dilinde din, tasavvuf, mitoloji ve mistisizm ile ilgili kavramlar geniş yer tutar. Her şiirinde bu kavram alanlarının sözcükleri ve bu sözcüklerin güçlü çağrışımları vardır. Şair; İslam inancıyla Hristiyanlığın ve Budizmin, İslam tasavvufuyla Doğu mistisizminin ve Arap, Fars, Hint, Mısır mitolojilerinin kavramlarını sıklıkla bir arada kullanarak özgün çağrışımlar yakalamıştır. Bu yönüyle Asaf Hâlet'in şiir dilinin dinî ve tasavvufî bir zemin üzerine kurulu olduğunu, bu kavramların yoğunluğu ve imgeleminin genişliğiyle rahatlıkla söyleyebiliriz.

1.1.3. Tabiat ile İlgili Kavramlar

Müşahhas malzemeyi kullanarak mücerret şiiri amaçlayan Asaf Hâlet, tabiat unsurlarını şiirinde sıklıkla kullanmıştır. Tabiat, çok geniş bir kavram olmasına karşın Asaf Hâlet'teki tabiat kavramlarının çocukluk yaşantısındaki ve masallardaki tabiat aşinalıkları etrafında yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Çelebi, 76 madde başı tabiat ile ilgili kavramı 272 sıklıkla kullanmıştır.

Şairin tabiat ile ilgili kullandığı kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	güneş	28
2	ağaç	23
3	dağ	22
4	deniz	17
5	bahçe	14
6	dünya	13
7	yaprak	9
8	gök, su	8
9	orman, taş	6
10	koku, ot	5
11	badem, bahar, çemen, kök, mehtap, yemiş, yıldız	4
12	çam, dalga, ufuk, yakut	3
13	ay, biber, bulut, çiçek, dal, demir, dere, kovuk, koy, kuyu, meyva, rüzgar, tohum, toprak, zebercet, zümrüt,	2

14	ab, ahcar, ahu, akîk, alev, amber, aselbend, asma, çalı, çayır, damla, dut, ecram, erik, eşcar, ıhlamur, inci, kakule, lale, meyan, Necef taşı, nigrôdhâ, nisan, öd, salkım, sedir, sis, tarla, toz, türab, üzüm, yağmur, yeşillik, zemherir, altın, gümüş	1
----	--	---

Tablo 1.3

Asaf Hâlet, “güneş” kavramını 28 sıklıkla kullanır. Güneş, aydınlığın yan sıra yüceliği de temsil eder. Güneşin Işığı ve Mansûr şiirlerinde güneş sözcüğünü sıkça kullanarak geniş bir çağrışım oluşturmuştur:

*her şey güneşi seviyor
hatta denizler bile
denizlerde nefes alan sen bile
ve biz
güneşi değil ışığını seven insanlarız
güneş içime vuruyor
güneşin ışığı var
güneş yok
güneşin ışığını kim anlatabilecek*

(Güneşin Işığı)

*renkler güneşten çıktılar
renkler güneşe girdiler
renkler güneşsiz öldüler
ne renk gerek bana
ne renksizlik
güneşler bir yerden çıktılar
güneşler bir yere girdiler
güneşler onsuz öldüler
ne aydınlık gerek bana
ne karanlık*

(Mansûr)

Asaf Hâlet, “ağaç” kavramını 23 sıklıkla kullanmıştır. Bu kavramın kullanımı tasavvuftaki devir felsefesini çağırıştır. Ağaç bir ruh halindedir ve dönüşüm içindedir:

tennure giymiş ağaçlar
aşk niyâz eder
mevlânâ

(...)

güneşli bahçelerde ağaçlar
halak-semâvâti-vel'ard'h
yılanlar ney havalarını dinler
tennure giymiş ağaçlarda
çemen çocukları mahmur
câaan
seni çağırıyorlar

(Sema-ı Mevlânâ)

tahtadan yaptığım adam
ağaçtan uzaklaştı
ve insana yaklaştı
yazık ki

ne insan oldu
ne ağaç

(Tahtadan Yaptığım Adam)

sidharta buddha
ben bir meyvayım
ağacım âlem
ne ağaç

ne meyva
ben bir denizde eriyorum
om mani padme hum (3 kere)

(Sidharta)

Asaf Hâlet, “dağ” kavramını 22 sıklıkla kullanmıştır. Dağ kavramıyla masalsı ve mitolojik çağrışımlar oluşturmuştur:

*dağdan dağa sesler geldi
hangi dağda kurt öldü
hangi dağı duman aldı
haramiler
    hangi dağda gizlendi
bir dağda bir çiçek açtı
bir dağda bir tavşan küstü
bir dağda bir ferhad öldü
dağ birini bilmedi
benim gönlüm dağa düştü
    dağ
        dağ
            dolaştı*

(Dağlar Delisi)

*dağın içinde ne var ki
güm güm öter
ya senin içinde ne var
    ferhâd*

(He)

Asaf Hâlet, “deniz” kavramını 17 sıklıkla kullanmıştır. Şair, *deniz* kavramını “benliğin hudutlarını aşarak taşması ve dağınık ve dingin bir hal alması” halini sembolize etmek için sıkça kullandığını söyler.

*zaman nedir unutarak
açıp ağzımı
    bütün denizleri içtim
ve kendim kaybolup
    deniz oldum*

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde tabiat kavramları olarak tespit ettiğimiz kavramların her şairin kullandığı kavramlar olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Çelebi, bu kavramları masal ve mitoloji dünyasından anekdotların bir parçası olarak kullanıp tasavvufî ve mistik çağrışımlar yakalamıştır.

1.1.4. Soyut Kavramlar

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde bütünüyle soyutluk ilk bakışta hissedilir. Şair, somut malzemeye de soyut bir çağrışım kurabildiği gibi soyut malzemeyi de bağlamdaki soyut çağrışımlar için kullanmıştır. Çalışmamızın bu başlığında şairin duygu dünyasının yansıması soyut kavramları tespit etmeye çalıştık. Çelebi, 47 madde başı soyut kavramı 207 sıklıkla kullanmıştır.

Şairin kullandığı soyut kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	iç	65
2	hayal	15
3	nigâr	13
4	kız	12
5	sevmek	10
6	kutu	8
7	acı, aşk, harâb	6
8	gönül	5
9	düşünce, hayret, sevgi	4
10	dîl, güzel, huzur, mest	3
11	gamze, güzellik, ıstırap, kalp, mahabbet, melal, sevinç	2
12	antisantimantal, aşık, derun, fehm, gam, korku, naz, ruh, serap, sevda, şerh, şermi, şikest, şuh, uşşak, yürek, hoş, hülyalı, sevgili, romantik, soğuk	1

Tablo 1.4

“İç” Asaf Hâlet Çelebi’nin 65 sıklıkla çok kullandığı kavramlardan biridir. Birçok farklı nesne ya da durumun sınırlarını göstermek için kullanılan *iç* kavramı baskın bir şekilde şiirde söyleyici rolündeki şairin benliğini işaret etmektedir. Çocukluk yaşantısı, masallar, tasavvuf, din, mitoloji, farklı kültürler şairin benliğinin esaslarını oluşturmuştur. Birçok farklı kaynaktan beslenen Çelebi’nin şiirlerinde insanın tensel halinden ziyade tinsel hali merkezdedir. Şair, *iç* kavramıyla çoğunlukla insanın bu ruhsal yönünü çağırıştırır. Bu kavram sanatçının şiir dilini çözümlemede önemli bir göstergedir:

içim boştur

ve ayna kaplı

o aynalarda bir gamzesi var

(Nigâr-ı Çîn)

ömer çocuk odamda yok

bu damda yok

kucağımda

koynumda yok

bu içimin içinde var

(Ömer Çocuk)

içime atılmakta

kesilmiş ve derisi yolunmuş kafalardaki

kan pıhtılı gözler

içime atılmakta bir kuyudan

32 yaşında merhum Ömer

ölü atı ile

(Radyo)

Asaf Hâlet Çelebi, “hayal” kavramını 15 sıklıkla kullanır. *Hayal* çoğunlukla şairin tasavvurudur.

her gün

karişık rüyalar görürüm

sincâbî uykularda

*hayaller belirir
kaybolur*

(Rüyalar II)

*ancak bir gün
hayalin gibi seni de
bu aynanın içine alıp
kaybolacağım*

(Aynalar II)

Asaf Hâlet'te sevgili nigârdır. Şair, hayalinde tasarlayıp şiirine yansıttığı bu sevgili *nigâr* imgesiyle çağrıştırılır. Şair, “nigâr” kavramını 13 sıklıkla, çoğu zaman sevgiliyi çağrıştıran “kız” kavramını da 12 sıklıkla kullanmıştır:

*nigâr-i çîn
bin bir aynada oynar
ayna ayna içindedir
nigâr-i çîn
nigâr-i çînin içinde
ve zaman
zamanın dışında*

(Ayna II)

*yaramaz kız bahçeye gelecek
benimle oynamaya*

(Şamandıra Baba)

*içimdeki nigâr
başka bir nigârdır
içimdeki sema'a
nece yıldızlar akar
ben dönerim
gökler döner*

(Sema-ı Mevlânâ)

Asaf Hâlet Çelebi'nin kullandığı kavramların büyük çoğunluğu bireysel temleri çağrıştırmaktadır. “Kutu” kavramının sosyal bir temayı çağrıştırmaması ise ilgi çekicidir. Şair radyoyu ve evleri kutuya benzeterek yabancılaştırdığı dış dünyayı bu kavramla çağrıştırmaktadır:

*tahta evler eski kutulardır
apartmanlar yaldızlı nisan şekeri kutularıdır
içinde siyah ve sarı başlı böcekler oturur
başka küçük bir kutudan
uzaktaki başka böceklerin
cızırtılı seslerini duymaya meraklıdırlar*

(Şehir)

*kutudan geliyor ıstırabım
kutudan geliyor vâveylâ
30.000.000 sene evvelki dinazorlar
bugün ölüyor
sinek vızıltısı seslerle*

(Radyo)

Divan şiiri geleneğine hâkim olan Asaf Hâlet, geleneğin aşk anlayışını gazelleri dışındaki modern biçimli şiirlerinde kendine mahsus bir şiir dili içerisinde işlemiştir. Şair, geleneğin mazmunlarını modern söyleyiş içerisinde kullanarak soyut şiiri yakalamıştır.

1.1.5. İnsan ve Organlar ile İlgili Kavramlar

Sosyal kaygıdan uzak bireysel şiirler yazan Çelebi'nin şiirinin merkezinde “tek başına insan” vardır. Toplum ve aile şiirinin sınırlarını çok da aşmamıştır. Tek başına insan üzerine kurulan şiirde insan, ruh halindedir. Şair bu ruh halinin kapılarını aralayarak ortaya koyduğu mücerret şiir anlayışında müşahhas malzeme olarak insanı fizyolojik birer malzeme olarak kullanmıştır. İnsan fizyolojisiyle ilgili mitolojik, dinî-tasavvufî, mistik birikimlerden faydalanırken birçok organ adını kullanmış, bazılarını da sıklıkla kullanmıştır.

Asaf Hâlet Çelebi, insan fizyolojisini bütün veya uzuv boyutunda ifade eden 43 madde başı kavramı 235 sıklıkla kullanmıştır.

Şairin kullandığı insan ve organlarla ilgili kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	göz	38
2	insan	17
3	dil	15
4	adam, baş	13
5	el, yüz	12
6	ayak	10
7	kan	9
8	ağız	8
9	gövde, kelle	7
10	kafa, kol	6
11	dudak, saç	5
12	kadın, kadıncık, kulak	4
13	beyin, boyun, göbek, kucak	3
14	burun, deri, diş, diz, karın, kemik, omuz, parmak	2
15	âdem, alın, bacak, bel, beniz, damar, diz, göğüs, ilik, kıl, meme, ten	1

Tablo 1.5

Asaf Hâlet Çelebi, “göz” kavramını 38 sıklıkla kullanır. Çoğu zaman ad aktarımıyla insanı karşılayan göz, bütünüyle insanın ve insana dair olanların varlığını ve canlılığını temsil eder. Gözdeki belirti ve yansımalarla insan anlam bulurken gözün kapalı ya da sıra dışı halleriyle ölüm çağrıştırılır. Ayrıca şair, göz ile zamandan ve mekandan koparak başka bir âleme geçiş yapar.

Bayramın sevinci içimde

Katar

Katarın içinde

Gözüm açık

gözüm kapalı

gözüm kapalı

Götür beni

Götür

(Radyo)

gözlerinde bir şey var Kunâla

akşamlar içinde sana bakıyorum

gözlerinde bir şey var Kunâla

yedi sene

bunu düşünüyorum

Yedi sene

yedi an

(Kunâla)

vurma kazmayı

ferhâaad

he'nin iki gözü iki çeşme

âaahhh

(He)

içimdeki mağarada

bir yığın kitap var

bakınca yakından

tasvirlerin gözleri oynar

ve konuşur hepsinin

yüzleri benim yüzüm gibi

ve gözleri benim gözüm gibi

(Mağara)

Asaf Hâlet Çelebi, insanı bir bütün olarak karşılayan “insan” kavramını 17, “adam” kavramını 13, “kadın” kavramını 4, “kadıncık” kavramını 4 ve “âdem” kavramını 1 sıklıkla kullanmıştır.

Şair, insan vücudunun boyun kısmından yukarısı için “baş, kelle, kafa” kavramlarını kullanır. Bu anlamdaş kavramları özenle kullanarak şiirin bağlamına uygun çağrışımlar yakalamıştır. Örneğin “Asuri Şiiri”nde Asurluların yırtıcılıklarını ve Asur kralının insanların boyunlarını vahşice vurdurmasını *kelle* kavramını kullanarak çağrıştırmıştır:

*gövdесinden kopmamış kelle
yukarı bakıyor
ağaçta düşüncesi var gibi
gövdесinden kopmuş kelle
hiç bir yere bakmıyor
hiç bir düşüncesi yok gibi*

(Asuri Şiiri)

Asaf Hâlet Çelebi, insan organlarına dair 38 madde başı kavram kullanarak şiirinin kaynaklarındaki insan fizyolojisinin imgelemine şiirine taşımıştır.

1.1.6. Yer ile İlgili Kavramlar

Masalların, çocukluk döneminin, mitolojinin, tasavvufun, mistisizmin ve farklı kültürlerin birikimlerini şiirine taşıyan Asaf Hâlet Çelebi, şiirlerinde bu dünyaların mekanlarını çağrıştıracak kavramlar kullanmıştır. Ayrıca hayatının büyük bir bölümü İstanbul’da geçen şair, İstanbul ve bazı semtlerini de şiirine taşımıştır.

Asaf Hâlet Çelebi, 40 madde başı yer ile ilgili kavramı 170 sıklıkla kullanmıştır.

Şairin kullandığı yer ile ilgili kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	yer	31
2	pencere	12
3	oda	11
4	duvar, ev	10
5	İstanbul	7
6	bağ, şehir	6
7	âlem, sokak	5
8	ara, arka, diyar, havuz, içeri,	4

	Lizboa, mağara, tavan, yol	
9	cihan, derya, Mısır	3
10	dam, memleket, tepe, Üsküdar	2
11	apartman, Atlas, Belvü, Bursa, Cihangir, etraf, Fatih, Fransa, Gal't's'ray, hamam, hane, müstemleke, Ostralya, Paris	1

Tablo 1.6

Asaf Hâlet Çelebi, “yer” kavramını 31 sıklıkla kullanmıştır. *Yer* çoğunlukla belirli bir mekanın karşılığıdır. Şair, mekanın kendi adı yerine *yer* kavramını kullanarak şiirinde masalsi ve mitolojik bir atmosfer oluşturmuş, öte yandan da mekana dair belirsizlikle şiirin çağrışım alanını zenginleştirmiştir.

bakanlar bana

gövdemi görürler

ben başka yerdeyim

gömenler beni

gövdemi gömerler

ben başka yerdeyim

(Cüneyd)

adımı unuttum

adı olmayan yerlerde

(Adımı Unuttum)

güneşler bir yerden çıktılar

güneşler bir yere girdiler

güneşler onsuz öldüler

ne aydınlık gerek bana

ne karanlık

şekiller bir yerden geldiler

şekiller bir yere gittiler

şekiller görünmez oldular

(Mansûr)

Asaf Hâlet, ev ile ilgili “pencere” kavramını 12, “oda” kavramını 11, “duvar” ve “ev” kavramını 10 sıklıkla kullanmıştır. Şair, bu müşahhas kavramlarla mücerret bir mekan kurgulamıştır. *Pencere ve kapı* başka bir aleme geçişin eşiği olmuştur.

*birer birer açıldı pencerelerim
birini yıldızlar geceler kapladı
birinden kışlar belirdi
birinden renkler dağıldı
(...)
ve bütün pencerelerim sana açıldı
birer birer aralandı kapılarım
birinden çocuk rüyalarım boşandı
(...)
ve bütün kapılarım sana açıldı
birer birer kapandı pencerelerim
birer birer kapandı kapılarım...*

(*Pencereler ve Kapılar*)

*ve ben
limonluğun içindeki
kırmızı toz dolu sandığı düşünüyorum*

pencerede

(*İkinci Pencere*)

Az da olsa kendi yaşamından bazı özel mekanları şiirinde kullanan Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde görülen zaman belirsizliği ve karmaşası mekanda da kendini gösterir. Şiirde yer ile ilgili kavramlarla yeni bir âlem tasavvur edilir. Bu âlem; bir masal ülkesi, bir rüya zemini veya mitolojik dünya olarak çağrışır. Şiirin öznesi bu kurmaca dünyalarda yolculuk halindedir.

1.1.7. Zaman ile İlgili Kavramlar

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde masalların, çocukluk döneminin, mitolojinin, tasavvufun, mistisizmin ve farklı kültürlerin birikimlerini hep bir arada görürüz. Şair, şiirinin kaynağı bu dünyalara yolculuğa çıkar. Ancak şairin bu yolculuğu belisizlikle çevrelenmiştir. Bu belirsizliklerin oluşmasında şuuraltının intibaları büyük etkindir. Şuuraltı izlerin geçmişe dönük olmasına rağmen şair zamanın sınırlarını çizmez. Bu yönüyle Çelebi'nin şiirlerinde sıklıkla kozmik zaman ve mekanla karşılaştık da zaman kavramları güncel olanın dışına çıkmaz.

Asaf Hâlet Çelebi, 31 madde başı zaman ile ilgili kavramı 104 sıklıkla kullanmıştır.

Şairin kullandığı zaman ile ilgili kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	zaman	21
2	gün	14
3	sene	11
4	akşam	5
5	an, ömür, sabah, şimdi	4
6	sonra	3
7	akşamüstü, artık, asır, bugün, dem, evvel, geceleri, gündüz, güpegündüz, ikindi, kış, saat	2
8	ahir, an, bazan, devir, dün, lahza, sonunda, tecelligâh, vakit, yıl	1

Tablo 1.7

Asaf Hâlet, “zaman” kavramını 21 sıklıkla kullanır. *Zaman*, sınırı net olmayan, iç içe girmiş müphem bir mefhumdur:

acaba ot gibi yerden mi bittim
acaba denizlerde mi şaşırđım
ve zamanı nasıl unutmaktayım
zaman unutulunca mısırı kadîm yaşanabiliyor
kendimi unutunca seni yaşıyorum

yaşamak

bu ânı yaşamaktır

(Mısırî Kadîm)

zaman zamanına dönsün

hasta çocukları yiyen

kromanyon adam

kovuklarındaki yılanları ye

taşların altındaki böcekleri ye

(Yamyam)

nigâr-i çîn

bin bir aynada oynar

ayna ayna içindedir

nigâr-i çîn

nigâr-i çînin içinde

ve zaman

zamanın dışında

(Ayna II)

Asaf Hâlet, “gün” kavramını 14 sıklıkla kullanır. *Gün* belirli bir günden ziyade herhangi bir günü çağrıştırır.

ağaçların arasında unutilan çocuk

yapraklarda güneşi görür

ve hareli denizlerde gezdiği günü düşünür

(Kedi)

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde masallardaki gibi zamanın belirsizliği söz konusudur. Bütün zamanlar iç içe girmiştir. Şair, zaman ile ilgili tarihsel gerçekliği olan herhangi bir zaman kavramı kullanmayarak, kullandığı kavramları da tüm zamanları çağrıştıracak şekilde kullanarak bu belirsizliği sağlamıştır.

1.1.8. Konuşma, Dinleme ve Ses ile İlgili Kavramlar

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinin öznesi, çoğunlukla seslenme halindedir. Şair, bu seslenme üslubunu sözcüklerden ziyade emir çekimindeki cümle kalıbıyla oluşturur. Bunun yanı sıra kullanmış olduğu ses ile ilgili kavramlar masalsi atmosferin oluşumunda önemli olmuştur. Şair, sesle ilgili temel kavramların yanında hayvanlara ait ses kavramlarını ve müzik ile ilgili ses kavramlarını da kullanmıştır. Bunları da yine Çelebi'nin masal, tasavvuf, mitoloji ve farklı kültürlerden beslenen şiiriyle açıklayabiliriz.

Asaf Hâlet Çelebi, 36 madde başı ses ile ilgili kavramı 76 sıklıkla kullanmıştır.

Şairin kullandığı konuşma, dinleme ve ses ile ilgili kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	ses, söylemek	8
2	demek	6
3	duymak, kahkaha, şarkı	5
4	konuşmak	4
5	dinlemek, sormak	3
6	söz, sessiz	2
7	beste, cızırtı, cızırtılı, çağırma, çalmak, davul, def, gûş, halet, hayfâ, hoş-gû, inlemek, kalam, konser, nağme, nedim, safir, santur, sayıklama, suzidilara, tambur, Todi nağmesi, türkü, vaveyla, vızıltı	1

Tablo 1.8

1.1.9. Hayvanlar ile İlgili Kavramlar

Asaf Hâlet Çelebi, 33 madde başı hayvanlar ile ilgili kavramı 71 sıklıkta kullanır. Şairin kullandığı bu kavramların büyük bir çoğunluğu hayvan adlarından oluşmaktadır. Şair, 26 farklı hayvan adını kullanarak şiirinde masalsi çağrışımlar oluşturmuştur.

Şairin kullandığı ses ile ilgili kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	kuş	10
2	böcek, kedi, uçmak	7
3	yavru	6
4	yılan	3
5	at, karınca, sürü, yuva	2
6	arı, balık, baykuş, boynuz, eşek, fil, hayvan, kaplan, kaplumbağa, karga, kertenkele, koyun, kumru, kurt, manda, maymun, örümcek, ötmek, sinek, solucan, tavşan, turna, yem	1

Tablo 1.9

1.1.10. Renkler ile İlgili Kavramlar

Renkler, eşyanın en güçlü ayrımlarından biridir. Asaf Hâlet Çelebi, şiirlerinde sıklıkla kullandığı masal, mitoloji, tabiat kavramlarını tasvir ederken renklere ya da renk ifadesi veren parlaklık ve ışık ile ilgili kavramlara başvurmuştur:

Çelebi, 26 madde başı renkler ile ilgili kavramı 68 sıklıkla kullanmıştır.

Şairin kullandığı renkler ile ilgili kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	renk	8
2	siyah	7
3	yeşil, karanlık, ışık	6
4	gece	5
5	karanlık	4
6	simsiyah	3
7	kırmızı, loş, saz, şerâbî, tarçın	2
8	aydınlık, çivit, kara, karaltı, koyu, parıltı, pırıl pırıl, rengarenk, sarı, sincâbî, soluk, şems, şua	1

Tablo 1.10

1.1.11. Ölüm ile İlgili Kavramlar

Ölüm, şiir sanatının en çok kullanılan temalarındandır. Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerine hâkim olan bireysel temalar içinde ölüm karşımıza çok çıkmaz. Şair, bazı şiirlerinde ölümü çağrıştıran imgeler kullansa da ölümle ilgili çok az kavram kullanmıştır. Şairin ölüm temasını az işlemesini ve ölümle ilgili çok az kavram kullanmasını şiirinin öznesi olan kendini sosyolojik bir varlık olan insan olarak değil de insanlığın tüm zaman ve mekanlarında var olan bir ruh haliyle tasavvur etmesiyle açıklayabiliriz.

Çelebi, 6 madde başı ölüm ile ilgili kavramı 16 sıklıkla kullanmıştır.

Şairin kullandığı ölüm ile ilgili kavramlar ve sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	ölmek	9
2	ölu, ölüm	2
3	emvat, gömmek, merhum	1

Tablo 1.11

2. SÖZCÜK SIKLIĞI

Örnekleme, veri analizi yapılacak malzemenin tüm özelliklerini yansıtabilecek bir kısımdır. Sözcük sıklığı, örneklem metin malzemesinde madde başı sözcüklerin örneklem içinde tekrar etme oranıdır. Örnekleme oluşturan metnin niteliğine göre sözcük sıklığı (*frekans*) çalışmalarının yöntemi ve amacı değişim göstermektedir. Söz konusu sözcük sıklığı çalışması bir sanatçının eserleri üzerine ise sanatçının üslubu hakkında nazari yaklaşımlardan daha sağlıklı yorumlar yapmayı sağlar. Sanatçının dil ve anlatım özelliklerini döneminin diliyle mukayese ederken ve dönemdeki veya benzer sanat anlayışındaki diğer sanatçılarla mukayese ederken daha nesnel sonuçlara ulaşmada sözcük sıklığı çalışmaları yol göstericidir. Ayrıca örnekleme bir sanatçının eserleri olan sözcük sıklığı çalışmaları, art zamanlı çalışmalara da yardımcı olur.

Bütün dillerde kullanım açısından öne çıkan sözcükler vardır. Bu sözcükler, dilin kullanıcılarının eğitim durumundan yaş gruplarına kadar birçok faktörden etkilenir ve kullanıcılar arasında farklılık gösterir. Kelime sıklığı, bir dilde kullanılan kelimelerin birbirlerine oranla kullanım sıklığıdır. (ÖLKER 2011:16) Şüphesiz ki dilin önemli taşıyıcısı durumunda olan sanat eserleri de dönemlerinin her türlü eğiliminden etkilendikleri gibi dönemlerinin dil tutumlarından da etkilenir. Gerek dönemin gerekse söz konusu dönemde üretilen sanat eserlerinin dil özelliklerini incelerken, sözcük sıklıklarını göz önüne almak, dil çalışmaları için aydınlatıcı somut veriler ortaya koyacaktır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri üzerine yaptığımız çalışmamızda sözcüklerden yola çıkarak şâirin üslubu ile ilgili bilgilere ulaşmaya çalıştık. Şiiri, sözcükleri tertip etme sanatı olarak gören Asaf Hâlet'in kullandığı sözcüklerin tekrar oranları onun üslubunu göstermede önemli bir yol gösterici olacaktır.

Asaf Hâlet'in sözcük dünyasına bugünden ışık tutmaya çalışırken döneminin dil yönelimiyle mukayese yapma imkânımız da oldu. Bu alanda Gökhan Ölker tarafından oluşturulan *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü**, bizim çalışmamızın bu aşamasında yol gösterici olmuştur. Gökhan Ölker'in yaptığı çalışmada

---

*Bundan sonra bu eser için Sıklık Sözlüğü denilecektir.

örneklemine şairimizin üretim yıllarına denk gelen 1945-1950 arası yazılı metinlerden oluşturması, bizim için tercih nedeni oldu. Ölker'in bu eserinde ele alınan 26.425 madde başı olmak üzere toplam 929.015 sözcüğün eser içinde belirtilen kullanım sıklıkları ve Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullanılan toplam 4020 sözcükten sık kullanılan ve şairin üslûbu ile ilgili belirleyici özellik taşıyanları ele alıp kullanım oranlarını karşılaştırarak Asaf Hâlet'in üslûbuna farklı bir gözle bakmaya çalıştık.

Türkçenin sözcük sıklığı üzerine yapılan diğer birkaç çalışmayı da tarayarak Asaf Hâlet'in sık kullandığı sözcüklerle karşılaştırma imkânı bulduk. Bu aşamada Ölker'in çalışmasının yanında; Joe E. Pierce'in 1963 yılında yaptığı sıklık çalışması, 1999 yılında radyo ve televizyonlarda kullanılan dilin söz varlığını ortaya koymak için Ahmet Bican Ercilasun başkanlığında RTÜK tarafından yapılan çalışmayı ve İlyas Göz'ün 1995-2000 yılları arasındaki Türkçenin yazılı materyalini esas alarak hazırladığı Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü adlı çalışmasındaki sıklığı en fazla olan sözcükleri esas aldık.

Bu dört çalışmadaki sıklığı en fazla olan yirmi sözcükle bizim çalışmamızdaki sıklığı en fazla olan yirmi sözcüğü tablo haline getirdik.

Yapılan Çalışmalarda Ortaya Konan Sıklığı En Yüksek 20 Sözcük:

	1963 (J. Pierce) <i>Örnekleme:</i> 1.000.000 <i>Sözcük</i>		1999 (RTÜK) <i>Örnekleme:</i> 24.247Sözcük		2000 (İ.Göz) <i>Örnekleme:</i> 975.141 Sözcük		1950 (G. Ölker) <i>Örnekleme:</i> 929.015 Sözcük		Asaf Hâlet (O. Dalkürek) <i>Örnekleme:</i> 4020 Sözcük	
1	bir	5589	bu	741	bir	29286	ve	29421	ben	113
2	bu	2170	bir	673	ve	22856	bir	28157	bir	103
3	olmak	2053	olmak	551	olmak	20844	bu	22798	ve	90
4	etmek	1944	ben	428	bu	15140	olmak	20515	iç	65
5	ve	1736	da=de	394	için	6886	o	7239	sen	50
6	demek	946	ve	321	o	6421	etmek	6141	ol-	48
7	o	856	o	275	ben	5829	için	5843	var	46
8	ne	685	demek	221	demek	5419	bilmek	5046	bu	40

9	boş	651	var	193	çok	5405	ile	4990	göz	38
10	yapmak	650	biz	180	yapmak	5189	gibi	4835	gel-	33
11	için	641	yapmak	176	ne	5098	gelmek	4641	yer	31
12	ben	607	için	170	gibi	4994	bulunmak	4071	güneş	28
13	görmek	569	söylemek	162	daha	4683	demek	3977	ağaç	23
14	gelmek	559	bakan	162	almak	4422	sonra	3903	ayna	22
15	iki	558	siz	159	var	4200	kadar	3689	çocuk	22
16	vermek	546	vermek	158	kendi	4175	kendi	3653	dağ	22
17	gibi	495	istemek	158	gelmek	4033	vermek	3455	zaman	21
18	bulmak	486	gelmek	151	ile	3830	yapmak	3257	can	20
19	hareket	478	ne	145	vermek	3827	var	3230	rüya	20
20	almak	458	bura	141	ama	3668	daha	3218	yok	20

Tablo 2.1*

Yazılı Türkçenin farklı dönemlerine ait dört farklı sözcük sıklığı çalışmalarında sıklığı en fazla yirmi sözcüğe baktığımızda bütün sözcükler en az iki çalışmada kesişmekte. Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri üzerine hazırladığımız sözcük sıklığı çalışmamızda sadece 7 sözcüğün diğer çalışmalarda sıklığı en yüksek 20 sözcük arasında olduğunu görmekteyiz. Sıklığı en yüksek 20 sözcük içinde 13 sözcüğün diğer çalışmalardaki kullanım sıklığı ve oranının çok daha gerilerde olması Asaf Hâlet'in şiir dili açısından önem arz etmektedir. Şairin yazılı Türkçenin sık kullanılan sözcüklerinin ötesinde kendi sözcüklerine yöneldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Gökhan Ölker'in sıklık çalışmasına esas örneklemin Asaf Hâlet'in üretim yıllarını kapsamayı, şairin üslûbunu incelerken dönemiyle mukayese yapmada bizim için somut veriler sunmaktadır. Ölker'in çalışmasındaki sıklığı en yüksek 20 sözcük içinde Asaf Hâlet'in sıklıkla kullandığı “bir, ve, var, bu, gel-” sözcüklerinin olduğunu görmekteyiz. Diğer 15 sözcüğün sıklığının Ölker'in çalışmasında daha alt sıralarda olmasını şairin dilini oluştururken döneminden farklı olarak yoğunlaştığı sözcükler olarak değerlendirebiliriz.

* Tablodaki bazı sayısal veriler Gökhan Ölker'in çalışmasından alınmıştır.

Asaf Hâlet, “iç” sözcüğünü 65 sıklıkla kullanmıştır. Bu sözcük, çoğu zaman şiirde söyleyici rolündeki şairin kendi iç dünyasını karşılarken başka nesnelere/kavramların dâhilindekileri göstermek için de kullanılmıştır. “İç” sözcüğünün Asaf Hâlet’in kullandığı sözcüklere oranı % 1.5 iken Sıklık Sözlüğü’ndeki oranı % 0.3 civarındadır. Sıklık Sözlüğü ile karşılaştırıldığında yüksek bir orana sahip iç kavramı, Asaf Hâlet’in şiirlerinde üslubu belirleyici özellik taşımaktadır.

Asaf Hâlet, şiirlerinde kendini söyleyici rolünün çok ötesinde şiire katmıştır. Şairin bu yöntemini, şiir dünyasını besleyen geçmiş yaşam izleriyle açıklayabiliriz. Şiirlerinde çocukluk yaşantılarına dair izlerin hâkim olması şairi bir benlik olarak şiire taşımıştır. Bu yönelim kişi zamirlerinin sıklıkla kullanılmasıyla üsluba yansımıştır. Asaf Hâlet, birinci kişi zamiri “ben”i 113 sıklıkla kullanmıştır. “Ben” zahirinin Asaf Hâlet’in kullandığı sözcüklere oranı % 2.9 iken Sıklık Sözlüğü’ndeki oranı % 0.3 civarındadır. İkinci kişi zamiri “sen” 50 sıklıkta ve % 1.2 oranındadır. Sıklık Sözlüğü’nde bu oran çok daha düşüktür: % 0,15’tir. Asaf Hâlet, şiirlerinde kendi çevresinden, masal kahramanlarından, mitolojiden, tasavvuf ve tarihten birçok şahıs ismi kullanmış ve bu şahıslara yer yer “sen” diye hitap etmektedir. Şair, sen zamirini bir nesne, bir başka canlı, temsili bir sevgili hatta bir harfe karşılık kullanmıştır. Sen zahirinin karşılıklarının zengin olmasının yanında, bağlamda ilk bakışta neyi temsil ettiğinin sezilememesi de şairin üslubu açısından dikkate değer bir durumdur.

Asaf Hâlet’in sözcükleri arasında “göz” sözcüğü de kullanım sıklığıyla dikkat çekmektedir. Sözcüğün sıklığı 38, oranı da % 0.95 iken Sıklık Sözlüğü’nde % 0.2 orandadır. Şair, göz sözcüğünü çoğu zaman söz konusu insanı ya da varlığı tasvir ederken kullanmakta. Göz, şair için varlığın niteliğini ayırma önemli bir unsurdur. Şairin “gör-” eylemini 19, bu eylemden türeyen eylemsi ve fiil gövdelerini 25 sıklıkla kullanması, şiirde görme duyusunu öne çıkarmaktadır.

Asaf Hâlet Çelebi, poetika niteliğindeki “Benim Gözümle Şiir Davası” adlı yazı dizisinin “Şiirde Vuzuh” bölümünde çocukluğunda dinlediği masalların etkisinde kaldığını ifade eder. Şiirlerinde masal unsurlarının sıklıkları onun şiir dilinin belirgin yönlerindedir. “Çocuk” sözcüğü 22 sıklık ve % 0.55 oranındadır. Bu

sözcüğün Sıklık Sözlüğü'ndeki oranı % 0.13 civarındadır. “Rüya” 20 sıklığında % 0.50 oranında iken Sıklık Sözlüğü'nde % 0.015'tir. “Uyku” 18 sıklığında % 0.45 oranında iken Sıklık Sözlüğü'nde 0.015'tir. “Hayal” 15 sıklığında % 0.37 oranında iken Sıklık Sözlüğü'nde % 0.20 oranındadır. Masal unsurlarının sıklıklarının Sıklık Sözlüğü'ne göre çok yüksek olması şairin çocukluk yaşantılarının şiirine etkisini gözler önüne sermektedir. Asaf Hâlet'in şiiri bu yönüyle adeta bir şuuraltı yolculuğuna benzetilebilir.

Asaf Hâlet, şiirlerinde yer ile ilgili kavramlara çokça yer vermiştir. Bunlar bazen özel yer adlarıdır. Buraları tasvir ederken, buralarla ilgili duygularını anlatırken tabiat unsurlarını kullanmıştır. Mekân, zemin, memleket anlamlarında kullandığı “yer” sözcüğünün sıklığı 31 iken oranı % 0.80'dir. Sıklık Sözlüğü'nde ise 0.30'dur. Masalsı izlerin bir yansıması olarak “dağ” sözcüğü de sıkça kullanılmıştır. Sıklığı 22, oranı % 0.55'tir. “Dağ”ın Sıklık Sözlüğü'ndeki oranı ise % 0.40'tır.

Güneş, Asaf Hâlet için yaşamın kaynağıdır. Şair, bu sözcüğe 28 sıklığında ve % 0.70 oranında yer vermiştir. Sıklık Sözlüğü'ndeki oranı ise diğer ele aldığımız sözcükler gibi daha azdır: % 0.03.

Asaf Hâlet Çelebi, şiirlerinde çocukluk bahçelerinde ağaçların arasında gezinti halindedir. “Ağaç” sözcüğünün sıklığı 23, oranı % 0.57'dir. Sıklık Sözlüğü'nde bu oran % 0.033'tür. “Bahçe” sözcüğünün sıklığı 14, oranı % 35'tir. Sıklık Sözlüğü'nde % 0.028 oranındadır.

Asaf Hâlet için ayna önemli bir motiftir. Çoğu zaman hayallerini bir aynadan yansıtır. Bazen de aynada yaşanmışlığı görür. Bu sözcüğün sıklığı 22, oranı % 0.55'tir. Sıklık Sözlüğü'nde % 0.0017 oranla şairin kullanım oranının çok uzağında kaldığını söyleyebiliriz.

“Aşk”, Türk edebiyatında en çok kullanılmış olan sözcüklerdendir, denilebilir. Özellikle şiir türünde belirgin olarak göze çarpar. Asaf Hâlet'in şiirlerinde bu sözcüğün sıklığı 6, oranı % 0.15'tir. Sıklık Sözlüğü'nde bu oran % 0.03'tür. Aşk sözcüğünün oranının diğer sözcüklere nazaran düşük olması Asaf Hâlet'in şiirlerinde tipik aşk temalarının baskın olmadığını göstergesidir.

Asaf Hâlet için yaşam da ruh da âşık da “can”dır. Şair bu sözcüğün çağrışım alanını geniş tutarak 20 sıklıkla % 0.50 oranında kullanmıştır. Sıklık Sözlüğü’nde % 0.035 oranındadır.

Asaf Hâlet’in sözcük dünyasına genel olarak baktığımızda 4020 sözcük ve 1392 madde başı sözcük karşımıza çıkıyor. Madde başı sözcüklerin kullanım yoğunluğu 2.88 civarında. Bu oran Sıklık Sözlüğü’nde 35.15 civarında. Bu iki oran Asaf Hâlet’in dönemine göre sözcük dünyasının çok zengin olduğunu göstermekte.

Sonuç olarak, ele aldığımız sözcüklerin Asaf Hâlet’in şiirlerinde önemli yer tutan kavramlar olmaları ve Sıklık Sözlüğü’ne oranla daha çok kullanılmış olmaları, şâirin şiirlerini değerlendirirken oluşturduğumuz kavram alanları ve sözcüklerin kullanım sıklıklarının önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Sözcükler, anlamlarıyla ve kullanım oranlarıyla Asaf Hâlet’in şiirlerini anlamamızda bir yol gösterici ve anahtar olmuştur. Asaf Hâlet, döneminden bağımsız bir şekilde kendi sözcükleriyle şiirini şekillendirmiş diyebiliriz.

3. SÖZCÜK TÜRLERİ

Asaf Hâlet'in şiirlerinde yer alan sözcükleri isimler ve fiiller olarak iki temel grupta inceledik. İsimlerin alt grubu olarak zamir, sıfat, zarf, edat, bağlaç ve ünlem olan sözcükleri ele aldık. Çalışmamızda, başka sözcüklerle birlikte grup oluşturarak cümlede görev almış isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olan sözcükleri, tek başlarına bir türe dahil olmadıkları için aldıkları göreve göre bu türlerin içinde saydık.

Asaf Hâlet'in birçok şiirinde yer alan başka dillere ait epigrafların* ve metin alıntılarının sözcüklerini çalışmamızın kapsamına almadık. Sözcüklerin türlerini belirlerken sözcüğün metin bağlamı içindeki görevini esas aldık. Madde başı olan sözcükleri belirlerken, sözcüğü almış olduğu çekim eklerinden arındırma yolunu seçtik. Madde başı sözcükleri kök veya gövde halleriyle değerlendirdik.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde yer alan toplam sözcük sayısını, bunların gruplara dağılımını, madde başı olan sözcük sayısını ve sözcük türlerinin toplam sözcük içerisindeki kullanım oranlarını şu şekilde gösterebiliriz:

SÖZCÜK TÜRLERİ	KULLANIM SAYISI	MADDE BAŞI OLAN SÖZCÜK SAYISI	KULLANIM ORANI (%)
İSİM	2099	775	52
SIFAT	634	264	16
ZAMİR	281	19	7
ZARF	199	115	5
DİĞER (Edat, Bağlaç, Ünlem)	224	28	5
FİİL	583	191	15
TOPLAM	4020	1392	100

Tablo 3

Tekrar sanatını sıklıkla kullanan Asaf Hâlet'in şiirlerinde yer alan madde başı olan sözcüklerin toplam sözcük sayısına oranının bu kadar yüksek olmasını şairin Divan şiiri, İslam kültürü, Batı ve Uzak Doğu kültürleri, Hint edebiyatı, tasavvuf kültürü, masal geleneği gibi birçok kaynaktan beslenen zengin birikimiyle açıklayabiliriz. Öte yandan söz varlıkları içinde isimlerin ve isim soylu sözcüklerin

* Bir eserin veya bir bölümün başlangıcında yer alan, cümle, alıntı ya da şiir.

yoğunluğu, şiirin dili için önem arz etmektedir. Şairin zengin kültür birikimi şiir diline nesnelere, varlıkların, kavramların dildeki karşılıkları olan isim ve isim soylu sözcüklerin baskınlığıyla yansımıştır.

3.1. İSİMLER

İsimler; canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan sözcüklerdir. (ERGİN 1998:218) Asaf Hâlet'in şiirlerinde 2099 adet isim tespit ettik. Şairin kullandığı sözcüklerin % 52.21'ini isimler oluşturmaktadır. Kullanılan sözcüklerin büyük bir çoğunluğunun isim olması özellikle bağlamın şiir olduğu metinlerde doğal bir sonuçtur. Kavramlar başlığı altında isimlerin hangi konularda ve hangi yoğunlukta olduğunu belirtmiştik.

Şiirde en sık kullanılan isimlerin sıklık tablosu şöyledir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	iç	65
2	var	46
3	göz	38
4	yer	31
5	güneş	28
6	ağaç	23
7	ayna, çocuk, dağ	22
8	zaman	21
9	can, rüya, yok	20
10	dil, uyku	18
11	deniz, insan	17
12	hayal	15
13	bahçe, gün, yazı, nigar	14
14	adam, baş, dünya	13
15	el, kız, pencere, yüz	12
16	ad, oda, sene	11
17	ayak, duvar, ev, kuş	10
18	değil, kan, yaprak	9
19	ağız, baba, gök, kutu, renk, ses, su, uzak	8

20	alt, böcek, gövde, kedi, kelle, kitap, üst	7
----	---	---

Tablo 3.1

Asaf Hâlet'in şiirlerinde leksikolojik olarak dikkati çeken en önemli hususlardan biri, aynı kavram alanlarındaki isimlerin sıklık oranlarıdır. Özellikle masal ve çocukluk dönemi ile ilgili, tabiat ile ilgili, duygu ile ilgili, organ adlarının sıklıklarının yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Bu kavram alanlarındaki sıklıkları daha önce kavramlar başlığında değerlendirdiğimiz için ayrıca bu başlık altında ele almayacağız.

3.1.1. Özel İsimler

Asaf Hâlet'in şiirlerinde en çok kullandığı özel isimler, kişi ve yer isimleridir. Özellikle kişi isimlerinin, şiirini besleyen zengin kaynaklara paralel olarak zenginleştiğini söyleyebiliriz.

3.1.2. Özel Kişi İsimleri

Asaf Hâlet, şiirini Doğu ve Batı kültürlerinin birikimleriyle yoğurmuştur. Divan şiiri, Mevlevîlik, İslâm tasavvufu, Doğu mistisizmi, masallar, çocukluğu onun şiirine esin olurken bu dünyaların şahsiyetleri de Asaf Hâlet'in şiirlerinde kendilerine sıkça yer bulmuştur. Asaf Hâlet, 44 özel kişi ismini 94 sıklıkla kullanmıştır. Bu isimler ve kullanım sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	Kunâla	16
2	Mariyya	7
3	Ömer Çocuk, Cüneyd	5
4	Ferhad, İbrâhim	4
5	Asaf, Bahtiyar, Gotama, Mansûr	3
6	Arif Dino, Maria Barbas, Ömer, Mevlânâ, Sidharta Buddha, Süleyman, Osman Gazi	2
7	Bedri Rahmi, Debussy, Nedim, Çerkes Nevres Dadı, Zencî Nerkis Kalfa, Marquis de Carabasse, Bayan	1

Ayten, Bayan İvidi, Bay Kıvrıgıç Don-Jose, Leylâ, Cem, Şirin, Bodhisattva, Bodhista Gotama, İsus, Meryem Ana, Muhammed, Buhtunnasır, Eflâtun, Evliya Çelebi, Fatih, Murat, Selim-i Sâlis, Yıldırım, Petit-Poucet	
--	--

Tablo 3.1.1

Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullandığı kişi isimlerinin şiir dünyasını besleyen kaynakların kişileri olduğunu görmekteyiz. Şairin şiirlerinde karşılaştığımız özel kişi isimlerini; şairin yakın çevresi, masal kahramanları, mitolojik ve hayalî şahıslar, dinî-tasavvufî şahıslar, tarihî şahıslar olarak sınıflandırabiliriz.

Asaf Hâlet, divan şiiri geleneğinin etkisiyle yazdığı 3 gazelinin son beyitlerinde “Âsâf” ismini kullanmıştır.

Hicâb manii vasl-ı nigâr imiş Asaf

Çekip piyâle-i serşârı bi-hicâb olalım

(Gazel I)

Yok bir nedim-i hoş-gû Asaf bizim hayfâ

Farz et ki gül açıldı hem geldi devr-i lâle

(Gazel II)

Şua-ı şems-i cihân-tâbı aşktan Asaf

Garik-i nûr olarak iltimâa başladılar

(Gazel III)

Asaf Hâlet'in şiirlerinde Arif Dino, Bedri Rahmi, Debussy, Nedim, Rimbaud gibi sanatçıların adları geçmektedir. Çelebi, “Arif Dino’ya Kaside” ve “Bedri Rahmi” şiirlerini Arif Dino ve Bedri Rahmi’yle olan arkadaşlığı ve dostluğu üzerine kaleme almıştır. Ayrıca şair, “Radyo” şiirinin girişinde Arif Dino’ya ait Fransızca bir şiirin iki mısrasını alıntılamıştır:

yirminci asır diye böbürlenene

alık yarı münevverler

sigaralarını yakıyor keyifle

permanant saçlı pijamalı rüküş hanımlar

*kutudan cızırtı çıkartıyor
Debussy'nin konserini dinledim
antisantimantâllll*

(Radyo)

*eli habersiz bir yerli gülü resmeden
ve cebinde kımıldanan
küçücük rimbaud satirini
deliğinden düşmesin diye yoklayan
bir dev*

(Arif Dino'ya Kaside)

Çelebi, incelememize aldığımız ikinci gazelinin maktasında “nedim” sözcüğünü hem arkadaş hem de divan şairi Nedim’i karşılayacak şekilde tevriyeli olarak kullanmıştır.

*Yok bir nedim-i hoş-gû Âsâf bizim hayfâ
Farz et ki gül açıldı hem geldi devr-i lâle*

(Gazel II)

Asaf Hâlet’in yakın çevresinden Çerkes Nevres Dadı, Mariyya, Ömer, Ömer Çocuk, Zenci Nergis Kalfa şiiirlerinde karşımıza çıkmaktadır:

*Zencî Nerkiş Kalfa
Çerkes Nevres dadım
Cihangirde deniz parıltısı içindeki evim
Ben bu diyara zenbille gelmedim
Ben bu yerlerin çocuğuyum
Burası benim İstanbulum
Bu insanlar benim
Bu insanlar benim
Bu tatlı Ömer çocuk benim
Dedelerim memleketim ve her şeyim
onun*

Osman Gazinin gördüğü rüyada

Ömerle ben varım

(Memleketim)

lizboa

boa

simsiyah saçlı kadın

mariyya

bir masal söyle bana

kan nasıl çıkmadı taştan

o ölen kimdi

mariyya

(Mariyya I)

bir gün buradan gidersin

mariyya

aynalarda seni ararım

bu şehirde seni ararım

bu dünyada seni ararım

mariyyaaa

(Mariyya II)

ay dede

ay dede

ömer çocuk nerede

ne derede

ne tepede

uzak bir in içinde

(Ömer Çocuk)

içime atılmakta

kesilmiş ve derisi yolunmuş kafalardaki

kan pıhtılı gözler

içime atılmakta bir kuyudan

32 yaşında merhum Ömer

ölü atı ile

(Radyo)

Asaf Hâlet'in çocukluğunda dinlediği masalların izlerini şiirlerinde görmekteyiz. Masal kahramanlarından Bahtiyar, Marquis de Carabasse, Petit-Poucet şiirlerinde karşımıza çıkmaktadır:

kendi göklerimden indim

kendi duvarlarıma

kondüğüm duvarlar yıkılsın

bahtiyâaar

havuzlarımda birkaç damla su içip

ağaçlarımda çiçekli dallarına uçtum

kondüğüm dallar kurusun

bahtiyâaar

(Beddua)

çocukluk arkadaşım petit-poucet

yamyam devin kilerindedir

küçük kızkardeşi ormanda ağlıyor

tın tın eder kabâcık

beni bırakıp giden babâcık

ormanlardan

güneşli tarlalara koşan çizmeli

kedi ne olur

kurtar benim marquis de carabasse'ımı

(Fransa İçin Şiir 1940)

Asaf Hâlet, "Bayan Ayten, Bayan İvidi, Don-Jose, Bay Kıvırgıç" gibi muhtemelen gerçek hayatta olmayan, kendi hayal dünyasında kurguladığı kişi isimlerini de kullanmıştır:

bayan ayten alaturka sevmiyor

ezberlemiş geridir diye

(Radyo)

bu dille duydum türkülerimi

bu dille okudum şairlerimi

"zalim beni söyletme derunumda neler var".

rahat bırak beni eşek arım

rahat bırak beni bay kıvrığıç

bayan ividi

(İstanbulumun Dili)

Asaf Hâlet'in şiirlerinde "Ferhad, Şirin, Leyla, Cem" gibi mitolojik şahıslar da yer almaktadır.

bir dağda bir çiçek açtı

bir dağda bir tavşan küstü

bir dağda bir ferhad öldü

dağ birini bilmedi

benim gönlüm dağa düştü

dağ

dağ

dolaştı

(Dağlar Delisi)

vurma kazmayı

ferhâaad

he'nin iki gözü iki çeşme

âaahhh

dağın içinde ne var ki

güm güm öter

ya senin içinde ne var

ferhâd

ejderha bakışlı he'nin

iki gözü iki çeşme

ve ayaklar altında yamyassı

*kasrında şirin de böyle ağlıyor
ferhâaad*

(He)

*Bekâ-yı âlemi bildim efsânedir âhir
Olursa Cem gibi bir hoş hayal ü hâb olalım*

(Gazel II)

*Ey sevgili leylâ! İkimiz dizdize kalsak,
Koylarda karanlık geceler bizbize kalsak!*

(Şerhi)

Asaf Hâlet'in şiirlerinde dinî-tasavvufî kişi adlarının diğer kişi adlarına göre daha çok kullanıldığını tespit ettik. Bu sahaya ait tespit ettiğimiz kişi adları şunlardır: İbrâhim, Kunâla, Cüneyd, Gotama, Mansûr, Mevlânâ, Sidharta Buddha, Bodhisattva, Bodhista Gotama, İsus, Meryem Ana, Muhammed, Süleyman.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde Budizm önemli bir yer tutar. Budizmin önemli isimleri de elbette Asaf Hâlet'in şiirlerinde sıkça görülmektedir. Çelebi, Buda'ya atfen Sidharta Buddha, Bodhisattva, Bodhista Gotama, Gotama isimlerini kullanmıştır. Şair, Budizme ait Kunâla efsanesinin etkisiyle yazdığı iki farklı "Kunâla" şiirinde Kunâla ismini 16 defa kullanmıştır.

*bu can içimde kuştur kunâla
seni görünce titrer
bu can gözümde mahabbettir kunâla
seni görünce yanar
bu can burnumda soluk olur kunâla
uçar gider*

(Kunâla I)

*Ateşler sönmüş Kunâla
denizler soğuk
gözlerinde bir şey var Kunâla
akşamlar içinde sana bakıyorum
gözlerinde bir şey var Kunâla*

yedi sene
bunu düşünüyorum
Yedi sene
yedi an
(Kunâla II)

sidharta buddha
ben bir meyvayım
ağacım âlem
ne ağaç
ne meyva
ben bir denizde eriyorum
om mani padme hum (3 kere)
(Sidharta)

uzat ellerini küçük gotamacık
hayal hayal içinde
dünya bir hayal dolabıdır
aynalardan geçer
küçük gotamacık
çok sürmeden hayallerimiz
aynaların arkasından geçer
aynaya bakan benim
hayal annemin oğlu
bodhista gotama
(Ayna II)

korkuyorum
bodhisattva'm
bilinmez dünyandan
ve uyutan
kucağından
(Korkuyorum)

Asaf Hâlet'in şiirlerinde İslamın ve İslam tasavvufunun şahısları da önemli yer edinmiştir.

ibrâhim
içimdeki putları devir
elindeki baltayla
kırılan putların yerine

(İbrahim)

şekiller bir yerden geldiler
şekiller bir yere gittiler
şekiller görünmez oldular

büyük köşe vur
bütün sesler bir seste boğuldu
mansûr

mansûuur

(Mansûr)

aç cübbeni cüneyd

ne görüyorsun
görünmeyeni
cüneyd nerede
cüneyd ne oldu

sana bana olan
ona da oldu

kendi cübbesi altında
cüneyd yok oldu

(Cüneyd)

tennure giymiş ağaçlar
aşk niyâz eder
mevlânâ

(Sema-ı Mevlânâ)

*Süleyman bağlarına gidelim
anda bir salkım üzüm yiyelim
def ve santur ile şarkı okuyalım
rabbe
adonay elehenu adonay ehad*

(Tevrat Şiiri)

*kanı serâp
eti ekmek
îsus
ve müselles içindeki başsız göz
kîrye elêison
güneş açıldı
buhur yandıktan sonra*

(Kilise)

Asaf Hâlet'in dinî-tasavvufî şahıslardan sonra şiirlerinde en çok yer verdiği şahıslar tarihî şahsiyetlerdir. Çelebi'nin belli bir tarih şuuruna sahip olduğunu ve şiirlerinde tarihî şahıslara yer vermesinde bu şuurun âmil olduğunu söyleyebiliriz. (ŞEN 2015:134) Asaf Hâlet; Osman Gazi, Buhtunnasır, Eflâtun, Evliya Çelebi, Fatih, Murat, Selim-i Sâlis, Yıldırım isimlerini tarihteki şahsiyetlerine atfen kullanmıştır.

*Göbeğinden çıkan ağaç
Osman Gazinin
Dereler
çayırlar
sürüler
Üstünde yaşadığım toprak
Muradım, Yıldırımım, Fatihim
Yeniçerim
Evliya Çelebim*

(Memleketim)

bir vardım

bir yoktum

ben doğdum

selim-i salisin köşkünde

(Nûrusiyâh)

Asaf Hâlet'in 94 sıklık ve % 2.3 oranla kullandığı 44 özel kişi ismi, onun şiirini besleyen zengin kültür dünyasının şahsiyetleridir. Şair, bu şahıs isimlerini çoğunlukla telmih ve tevriye sanatlarıyla kullanmış olsa da şiirin dil bağlamında özel kişi adları geniş bir imge alanına sahiptirler.

3.1.3. Özel Yer İsimleri

Asaf Hâlet, 14 özel yer ismini 39 sıklıkla kullanmıştır. Bu isimler ve kullanım sıklıkları şu şekildedir:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	Çin	12
2	İstanbul	7
3	Lizboa/ Boa	5
4	Mısır	3
5	Üsküdar, Yerusâlim, Maçin	2
6	Belvü, Cihangir, Fransa, Ostralya, Bursa, Paris	1

Tablo 3.1.2

Asaf Hâlet, özel yer ismi olarak en fazla “Çin”i kullanır. Asaf Hâlet, “Bedri Rahmi, Nigâr-ı Çîn, Ayna,” şiirlerinde sevgiliye atfen “nigâr-ı çîn” tamlamasını kullanmıştır. Ayrıca Çin, Asaf Hâlet'te uzak masal diyarı olarak da kullanılmıştır.

nigâr-i çîn

bin bir aynada oynar

ayna ayna içindedir

nigâr-i çîn

nigâr-i çînin içinde

ve zaman

zamanın dışında

(Ayna II)

parmakları söz söylemesini bilen adam

o kilidi açdı

ve benimle beraber nigârî çîni aradı

(Bedri Rahmi)

sordum kimsin diye

bir kahkaha atıp

ben çin padişahının kızı

çoktandır aşıkınım

dedi

(Ayna I)

çîn-ü-mâçîndeki nigâr

gezer bendeki diyârda

güler bende

nigâr

(Nigâr-ı Çîn)

Asaf Hâlet'in yaşamının büyük bir kısmı İstanbul'da geçmiştir. Şair, "Memleketim, Camlı Odalardan, İstanbulumun Dili" şiirlerinde İstanbul'dan sevgiyle bahseder:

annemin dili

babamın dili

İstanbulumun dili

İstanbullumun dili

İstanbulumun efendisi

hanımefendisi

sokaklarımın bekçisi

yoğurtçusu, balıkçısı

can dilimi konuşanım

canım benim

(İstanbulumun Dili)

Cihangirde deniz parıltısı içindeki evim

Ben bu diyara zenbille gelmedim

Ben bu yerlerin çocuğuyum

Burası benim İstanbulum

Bu insanlar benim

Bu insanlar benim

(Memleketim)

Şair, Maria Barbas için yazdığı iki şiirinde de Maria'nın memleketi Lizbon için Lizboa'yı kullanır.

lizboa

boa

simsiyah saçlı kadın

mariyya

bir masal söyle bana

kan nasıl çıkmadı taştan

o ölen kimdi

mariyya

(Mariyya I)

çin kadar uzaklardan

can kadar yakından

sen bir masal kızısın

dün

çinden gelmiştin

bu gün

lizboa'dan

(Mariyya II)

Asaf Hâlet, “Üsküdar, Cihangir, Bursa” gibi kendi yaşamının mekânlarının yanı sıra “Mısır, Yerusâlim, Belvü, Fransa, Paris, Maçın, Ostralya” gibi şuuraltına bağlı masalımsı şiirinde anlam kazanan özel yer isimlerini de kullanmıştır.

3.2. SIFATLAR

Sıfatlar, vasıf ve belirtme isimleridir. Nesnelerin çeşit çeşit vasıfları, çeşit çeşit belirtileri vardır. İşte sıfatlar bu vasıfların ve belirtilerin isimleridir. (ERGİN 1998:244)

Sıfatlar, Asaf Hâlet’in şiirlerinde kullanım sıklığı bakımından ikinci sırada yer alır. Asaf Hâlet, kullanmış olduğu 182 sıfat-fiil ile birlikte 264 farklı sıfatı toplam 634 sıklıkla kullanmıştır. Sıfatların toplam sözcük sayısına oranı % 15.77’dir.

Asaf Hâlet’in şiirlerinde en çok karşılaştığımız sıfat türü niteleme sıfatlarıdır. Bunların sıklığı 378’dir. Yani şairin kullandığı sıfatların % 60’ı niteleme sıfatıdır. Belirtme sıfatlarının kullanım sıklığı; işaret sıfatları 56, belgisiz sıfatlar 149, sayı sıfatları 45, soru sıfatları 6 olmak üzere dağılım gösterir. 256 sıklıkla kullanılan belirtme sıfatlarının 24 madde başı kullanımı söz konusudur. Niteleme sıfatlarının madde başı kullanımı ise 240’tır.

Genel sözcük kullanımı içinde sıfatların bu kullanım sıklığı, şairin nesne ve kavramların özelliklerini açıkça ifade etmeye önem verdiğini ve tasvirin şiirlerde sık rastlanan bir unsur olduğunu gösterir. Asaf Hâlet’in özellikle niteleme sıfatlarını çokça kullanması ve bunlar arasında mecazî benzetmelerin varlığı, şairin hayal dünyasının ve şiir dilinin kaynaklarının genişliğinin işaretidir. Niteleme sıfatlarının madde başı kullanım oranının yüksek olması Asaf Hâlet’in şiir dilinin kaynaklarının zenginliğiyle açıklayabiliriz. Bu, şairin tek düze olmadığını gösterir.

Asaf Hâlet, en fazla sıklıkla “bir” sıfatını kullanmıştır. Büyük bir çoğunluğu belgisiz sıfat olmak üzere 103 sıklıkla kullanmıştır. Şairin “bir” sıfatını bu göreviyle ve bu yoğunlukta kullanması şiirde netlikten ziyade çağrışımı önçelemesinin bir sonucudur. Belgisiz sıfat olarak kullanılışı ile ilgili olarak:

sevgilim bir böcektir

taşdan duvarlar içinde

(Şehir)

tahtadan yaptığım adam

hatırlıyor ki

bir zaman

nefes alan

ince ince yaprakları vardı

(Tahtadan Yaptığım Adam)

gövdesinden kopmuş kelle

hiç bir yere bakmıyor

hiç bir düşüncesi yok gibi

(Asuri Şiiri)

Şair “bir” sözcüğünü sayı sıfatı olarak az kullanmıştır:

sümüklü böcek yuvasına kaç

tuzluğun bir gözünde biber kokusu var

hafız hanımın sesi bu kokuya benzer

(Biber)

bir adım attığım yerde

ne vardı ki

gitmemle kayboldu

(Adımlar)

Asaf Hâlet’in kullandığı niteleme sıfatlarının kullanım sıklıklarının yüksek olmadığını söylemiştik. Sıfatlar içinde niteleme sıfatlarının çok kullanılması ve madde başı niteleme sıfatı sayısının çok olması, mecaz ve tasvir üzerine kurulu şiir sanatının şairde zengin bir şekilde karşılığını bulduğunu göstermektedir. Niteleme sıfatı olarak “küçük, dolu, siyah, ince, güzel, karanlık, karışık, sonsuz, boş, büyük” sözcüklerinin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir:

benim küçük bir kedim vardı

ahmak bir ayak ezdi

(Kedi)

ve ben

limonluğun içindeki

kırmızı toz dolu sandığı düşünüyorum

(İkinci Pencere)

tavanı yok siyah gök

(Romantik Gençliğim)

ve ince adam

mehtapta sarhoş ahûlar

ve yandan bakan göz

(Kitaplar)

benim en güzel çocukluğumu

ahmak bir ayak ezdi

(Kedi)

karanlık yollarda yürüdüm

yarı aydınlık yerlerde oturdum

adımı çağıran dost yüzler buldum

(İçimden)

ve kendim kaybolup

deniz oldum

sonsuz deniz oldum

(Trilobit)

her boş odaya girişimde

bir kahkaha

ve çıkışında

bir kahkaha

(Kahkaha)

Niteleme sıfatlarının kullanımında, şairin “-II” isimden isim yapma ekini kullanarak 31 defa sıfat yaptığını görmekteyiz. Şair, bu ekle türemiş ve birleşik sıfatlar oluşturmuştur.

ejderha bakışlı he'nin

iki gözü iki çeşme

(He)

*apartmanlar yaldızlı nisan şekeri kutularındır
içinde siyah ve sarı başlı böcekler oturur*

(Şehir)

3.3. ZAMİRLER

Zamirler, nesnelere temsil veya işaret suretiyle karşılayan sözcüklerdir.
(ERGİN 1998:262)

Asaf Hâlet'in şiirlerinde bu sözcük türünün toplam sıklığı 281'dir.

Zamir çeşitleri ve sıklıkları ise şu şekildedir:

Kişi Zamirleri	Dönüşlülük Zamiri	İşaret Zamirleri	Belgisiz Zamirler	Soru Zamirleri
ben: 113 sen: 50 biz: 8 anlar: 1	kendi: 19	bu: 5 o: 8 ora: 8	biri: 9 hepsi: 3 kimse: 5 şey: 17	kim: 15 ne: 16 nere: 4
Toplam: 172	Toplam: 19	Toplam: 21	Toplam: 34	Toplam: 35

Tablo 3.3

Asaf Hâlet'in kullandığı sıklığı en yüksek sözcük "ben" zamiridir. 113 sıklıkla kullanılan bu zamir şairi şiiriyle bütünleştirmiştir. Asaf Hâlet, şiirinin her yerindedir, merkezindedir. Şair, alabildiğine genişleyen şiir evreninde "ben" kılığında gezinti halindedir. Şiir, adeta şairin yansımasıdır.

Divan şiiri, İslam kültürü, Batı ve Uzak Doğu kültürleri, Hint edebiyatı, tasavvuf kültürü, masal geleneği, çocukluğu gibi birçok sahayı özümseyip şiire bir "ben" profili olarak yansıması, şairin üslûbu için belirleyici bir özellik taşımaktadır. Ayrıca şairin 19 sıklıkla kullanmış olduğu "kendi" dönüşlülük zamirinin çoğunluğu da I. tekil kişi zamirini karşılamaktadır. Asaf Hâlet'in kullanmış olduğu birçok zamirin karşılığı hususunda belirsizlik söz konusuysen "ben" zamirini şiirde söyleyici olarak var olan kendisinin yerine şüphe götürmez bir şekilde kullanması yukarıdaki tespitimizi desteklemektedir:

bakanlar bana

gövdemi görürler

ben başka yerdeyim

(Cüneyd)

içimdeki mağarada

bir yığın kitap var

bakınca yakından

tasvirlerin gözleri oynar

ve konuşur hepsinin

yüzleri benim yüzüm gibi

ve gözleri benim gözüm gibi

(Mağara)

başım omzunda iken sayıkladığıma bakma

beni istediğin yere götür

ikimiz de ne uykudayız

ne uyanık

(Mâra)

bana aynada bir suret göründü

benden başkası

bilmem memleket-i çinden midir

ya mâçinden midir

(Ayna)

görünen her şey ben oldum

ve her şey beni gören göz oldu

ve ben görünmez oldum

(Gözler Kimi Gördüler)

kendi kendimi görüyorum

ve kendi içimde seyretmekteyim

bir cebim var ki

karanlıktır

(Cep)

Asaf Hâlet'in şiirinin merkezine koyduğu benliği I. tekil şahıs iyelik ekiyle de sıkça karşımıza çıkmaktadır.

kafaları kafama benziyor

elleri ayakları var

benim de var

(İnsanlar)

küçük kedim

molozlu sokakların ağır uykusunda gerin

(Kedi)

Asaf Hâlet, "sen" zamirini 50 sıklıkla kullanmıştır. Çelebi'nin "sen" diye kime ya da neye seslendiği çoğunlukla net değildir. Bu belirsizlik onun şiirinin çağrışım alanını genişletmiştir.

aynalarda seni ararım

bu şehirde seni ararım

bu dünyada seni ararım

mariyyaaa

(Mariyya)

lâmelifin kolları

senin kolların

lâmelifin göbeği

senin göbeğin

lâmelifin kolları

dolandı boynuma

(Lâmelif)

Asaf Hâlet, tekil kişi zamirlerini çok yoğun olarak kullanırken çokluk kişi zamirlerini çok az kullanmıştır.

3.4. ZARFLAR

Zarflar zaman, yer, hal ve miktar isimleridir. Sıfatlar gibi zarflar da tek başlarına isimden başka bir şey değildir. Sözcük gruplarında sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın manasını değiştiren isimlere zarf denir. (ERGİN 1998:258)

Asaf Hâlet'in şiirlerinde 84 zarf-fiil ile birlikte toplam 199 zarf tespit ettik. Zarflar sözcük türleri içinde sıklık bakımından beşinci sırada yer alırlar. Asaf Hâlet'in şiirlerinde zarf olan sözcüklerin toplam sözcük sayısına oranı % 4.95'tir.

3.4.1. Durum (Hal) Zarfları

Fiillerin ve fiilimsilerin hangi durumlarda gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini gösteren zarflardır. Durum belirten her isim durum zarfı olarak kullanılabilirdi için bu zarfların kullanım oranları fazladır.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde tespit ettiğimiz durum zarflarının sayısı 96'dır. Bunlar, zarfların % 48.24'ünü oluşturur. Şiirlerinde tespit ettiğimiz bazı durum zarflarına örnekler verelim:

Beraber, rahat, acaba, böyle, hep, yine, azgın, beyhude, birden, hazîn, keyifle, nihayet, sessiz, büsbütün, peyderpey, diye, açıp, bakıp, içip...

3.4.2. Zaman Zarfları

Fiilleri, fiilimsileri zaman yönüyle tamamlayan sözcüklerdir. Asaf Hâlet'in şiirlerinde tespit ettiğimiz zaman zarflarının sayısı 49'dur. Bunlar, zarfların % 24.62'sini oluşturur. Çelebi, “şimdi, sonra, akşam, akşamüstü, artık, bugün, evvel, geceleri, güpegündüz, anda, bazan, sonunda” sözcüklerini miktar zarfı olarak kullanmıştır.

Zaman zarflarıyla ilgili örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

o şimdi bana küsülüdür

kutu duvarları içinde

(Şehir)

*kıvılcımlar sıçradığı zaman
kocakarı insanı kovalar*

akşamları

(Biber)

*seni bir kere tanıdıktan sonra
yaşamak acısını da tanıdım*

(Mâra)

seni buldum

artık hiç bir şey istemem

(Ayna II)

Evvelden var idim, guya nedendir şimdi gayboldum,

(Hayret)

3.4.3. Azlık-Çokluk (Miktar) Zarfları

Fiillerin, fiilimsilerin sıfatların ve yine kendi türünden sözcüklerin ifade ettiği hareket, durum ya da kavramın miktarını belirten zarflardır.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde tespit ettiğimiz miktar zarflarının sayısı 44'tür. Bunlar, zarfların % 22.11'ini oluşturur. Aynı zamanda Asaf Hâlet'in şiirlerinde sıklığı en yüksek olan zarflar, miktar zarflarıdır. Çelebi, "çok, en, daha, hiç, biraz" sözcüklerini miktar zarfı olarak kullanmıştır:

çok sürmeden hayallerimiz

aynaların arkasından geçer

(Ayna II)

seni rüyalarımda buldum

ve çok beğendiğim için

oradan çıkmak istemedim

(Cep)

senin için çok güzel rüyalar gördüm

(İçimden)

kilimimde namaz kılmaya gelen ayaklar

*ve en çok küçük parmakları
beni görmeden üstüme basarlar*

(Nedircik Yavruları)

*sana misafir geliyorum
biraz daha uykuya yakın
biraz daha dalgın
biraz daha başka şeylerden uzak*

(Misafir)

3.4.4. Soru Zarfları

Fiilleri ve fiilimsileri soru yoluyla tamamlayan zarflardır. Asaf Hâlet'in şiirlerinde tespit ettiğimiz soru zarflarının sayısı 8'dir. Bunlar, zarfların % 4'ünü oluşturur. Çelebi, "neden, nasıl, niçin" sözcüklerini soru zarfı olarak kullanmıştır.

kan nasıl çıkmadı taştan

(Mariyya)

ama ben niçin hâlâ nûrusiyâha ağlarım

(Nûrusiyâh)

3.4.5. Yer Zarfları

Fiillerin ve fiilimsilerin yerini gösteren zarflardır. Asaf Hâlet bu zarf türünden sadece "içre ve yukarı" zarflarını birer defa kullanmıştır.

3.5. FİLLER

Fiiller, iş, hareket; kılış ya da oluş bildiren sözcüklerdir. Kip ve şahıs eklerini alarak çekimlenirler.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde 191 madde başı fiilin 583 sıklıkla kullanıldığını tespit ettik. Fiillerin toplam sözcük sayısına oranı %14.50'dir. Birleşik ve deyimleşmiş fiillerin sayısı ise 38'dir. Sözcük türleri içinde kullanım sıklığı bakımından üçüncü sırada yer alırlar.

En çok kullanılan fiilleri şu şekilde sıralayabiliriz:

NO	SÖZCÜK	SIKLIĞI
1	ol-	51
2	gel-	33
3	gör-	19
4	iste-	17
5	çık-, ye-	13
6	bak-	11
7	bil-, uyu-	10
8	geç-	9
9	ağla-, bul-, iç-, kaç-	8
10	yap-	7
11	aç-, açıl-, ara-, başla-, benze-, de-, düşün-, git-, otur-, öl-, uç-	6
12	düş- gir-, kork-, söyle-, unut-, ver-, yat-, yürü-	5
13	al-, bırak-, dök-, kaybol-, git-, görün-, götür-, kapan-, uyan-, vur-, yaşa-	4
14	atıl-, dinle-, dön-, gez-, gizlen-, gül-, hatırla-, kal-, konuş-, koy-, kurul-, oku-, sev-, sor-, sön-, uzat-, yut-	3
15	anlat-, at-, ayır-, belir-, bilin-, bit-, dal-, devir-, dol-, duy-, et-, ez-, gidil-, in-, kan-, kapla-, kurtar-, oyna-, sakın-, saklan-, sevin-, seyret-, sürün-, tak-, tanı-, tut-, uzaklaş-, yak-, yaklaş-	2

Tablo 3.5

Asaf Hâlet'in şiirlerinde fiiller, sözcük sıklığı bakımından üçüncü sırada yer alır. Fiillerden türeyen fiilimsileri de göz önüne aldığımızda bu kullanım oranı, hareket unsurunun şâirin şiirlerinde önemli yer tuttuğunu göstermesi bakımından

önemlidir. Şairin fiil kullanmadığı şiiri yoktur, ancak fiile az rastlanan şiirlerine de rastlamaktayız.

“Kitaplar” şiiri 28 kısa mısradan oluşmaktadır. Ancak şair sadece 1 fiil kullanmıştır:

kargacık

burgacık

yazılar

yazılar dolu kitaplar

kitaplar dolu yazılar

tüylü tüysüz kargalar

yazılar

yazılar dolusu mürekkep

mürekkepten şekiller

yarısı kopmuş sicim

yarısı kopmuş kitap

ciltli kitap

ciltsiz kitap

sahifelerdeki yazılar beynimde

beynimdeki yazılar havada

ve harfler muallâkta

yazıların dili yok

benim dilimle söylüyor yazılar

yazıların dili yok

gotik yazılarda ihlamur

çincelerde çam

hiyeroglifte baykuş

ayak

ve ince adam

mehtapta sarhoş ahûlar

ve yandan bakan göz

*ta'lik yazılarda
ve sahifeler bomboş*

Bunun yanında şairin fiil unsurunu sıkça kullandığı şiirler daha fazladır.
“Uyanıklık” şiiri 19 mısradan oluşmaktadır ve şair 16 kez fiil kullanmıştır.

*uykum geliyor
uykum geliyor
uzaklaşıyorum
yaklaşıyorum
kendimden
kendime

sevdiğim havaları rahat dinliyorum
şekil keskinlikleri körleşiyor
ağırlıklar kalkıyor
çıkıyorum
bu âlemlerden
uykum geliyor
uykum geliyor

uyanık yollar yürüyorum
uykuda yollar yürüyorum
uykuda insanlar görüyorum
niçin gördüğümü bilemiyorum
uykum geliyor
uykum geliyor*

Asaf Hâlet’in şiirlerinde kullanım sıklığı bakımından ilk sırada yer alan fiil
“ol-”dur. Sıklığı 51’dir.

*cüneyd nerede
cüneyd ne oldu
sana bana olan*

ona da oldu

(Cüneyd)

*görünen her şey ben oldum
ve her şey beni gören göz oldu
ve ben görünmez oldum
gözler kimi gördüler*

(Gözler Kimi Gördüler)

“ol-” fiilinden türetilen birçok fiilimsiyi fiiller grubuna dâhil etmediğimiz sıklık çalışmasında “ol-” fiilinin 21 kez yardımcı fiil olarak kullanıldığını tespit ettik.

*şekiller bir yerden geldiler
şekiller bir yere gittiler
şekiller görünmez oldular*

(Mansûr)

*bu can burnumda soluk olur kunâla
uçar gider*

(Kunâla)

Asaf Hâlet’in şiirlerinde birleşik ve deyim şeklinde oluşturulmuş fiillerin sayısının ise 41 olduğunu görüyoruz. Bu sayının çok büyük bir kısmını yardımcı eylemlerle oluşturulan birleşik eylemler oluşturmaktadır. Kendine mahsus bir üslûbu olan şair, deyim şeklinde oluşturulmuş, kalıplaşmış birleşik fiilleri kullanmayı çok tercih etmemiştir:

*yüzlerini güneşle yıkayan çingene kızlarım
kibarım diye bana gönül vermezler*

(Çingenelerim)

*Aynalardan beni çağıran kız
bir daha göründü
işaret ediyor
bitir rüyalarını da gel
diyor*

(Rüyalar)

*ancak bir gün
hayalin gibi seni de
bu aynanın içine alıp*

kaybolacağım

(Ayna I)

Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullandığı çekimli fiillerin kipleri de şairin üslûbu hakkında bilgiler vermektedir. Çelebi; görülen geçmiş zaman kipini 190 defa, geniş zaman kipini 151 defa, şimdiki zaman kipini 120 defa, emir kipini 51 defa, öğrenilen geçmiş zaman kipini 18 defa, şart kipini 15 defa, gelecek zaman kipini 12 defa, istek kipini 10 defa, gereklilik kipini 2 defa kullanmıştır. Ayrıca şairimiz 14 defa da fiilleri birleşik zamanlı çekimleriyle kullanmıştır.

Asaf Hâlet'in şiirlerinin merkezinde "ben" vardır. Şair, "Asuri Şiiri, Biber, Arif Dino'ya Kaside" şiirleri dışında bütün şiirlerinde "ben" olarak karşımıza çıkıyor. Söyleyicisinin kendisi olduğu bu şiirlerde şair için gerçek bir zaman söz konusu değildir. Zaman, kurgulanmış haldedir. Zamanın kurgulanmış olması şiirindeki imgelemin gücünü artırmıştır. Kendi gerçekliğiyle hayali bir araya getirip yeni bir zaman kurgulayarak soyut şiire ulaşmıştır. Ancak şair, bu soyut dünyada sürekli aktif haldedir.

"Adımı Unuttum" şiiri, şairin zamanı belisizleştirmesine güzel bir örnektir:

*adımı unuttum
adı olmayan yerlerde
ne in
ne cin
ne benî adem*

*zamanlar içinde
kuşlar uçuyor
kervanlar göçüyor
bir iğne deliğinden*

*çarşılar kuruluyor
sarayları oyuncak*

*insanları karınca şehirler
zamanları gördün mü
bir iğne deliğinden
adımı unuttum
adı olmayan yerlerde
geçip gidenlere bakarak*

Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullanılan çekimli filler ile ilgili dikkat çekici başka bir yön ise öğrenilen geçmiş zaman kullanım oranının çok düşük olmasıdır. Masallardan, mitolojiden, mistik ve fantastik öğelerden beslenen ve merkezine kendisini koyduğu şiir dünyasında öğrenilen geçmiş zaman kip çekiminin çok az olması, şairin şiirde daima bilinç halinde olduğunu göstermektedir.

Asaf Hâlet'in birkaç şiiri dışında bütün şiirlerinde öznenin kendisi olduğunu söylemiştik. Şiirdeki özne kullanımıyla ilgili başka bir dikkat çekici durum ise şairin birkaç şiirinde “biz” öznesini kullanmasıdır. “Biz” öznesi belirsizlik çokluk anlamıyla kullanmıştır. Bunun dışında çoğul özne kullanmamıştır.

3.6. BAĞLAÇLAR

Bağlaçlar; sözcük, sözcük grubu ve cümleleri birbirine bağlayan, tek başlarına anlamı olmayan sözcüklerdir. Asaf Hâlet'in şiirlerinde bağlaçların 176 sıklıkla kullanıldığını tespit ettik. Şairin “ve” bağlacını 90 sıklıkla kullandığını tespit ettik. Diğer sıralama bağlaçlarından “ile” ve “ü” 14 defa kullanılmıştır.

Çelebi, şiir sanatının dilinin günlük konuşma diline ve nesre yöneldiği bir dönemde yoğun imgelerden örülü, seslerin birlikteliğini önemseyen, kendine mahsus güçlü bir şiir dili oluşturarak dönemin nesre yaklaşan şiir anlayışlarından ayrılmıştır. Öte yandan şairin bu üslûp özelliğine karşın bu kadar sıklıkla sıralama bağlacı kullanması dikkat çekicidir. Şairin birkaç şiiri haricinde hiçbir noktalama işareti kullanmaması, sıralama bağlaçlarının kullanım sıklığını artırdığını düşünmekteyiz.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullandığı *ne ... ne ...* bağlacının kullanım işlevi dikkat çekicidir. Şair, bu bağlacı kullanarak dil bağlamında belirsizlik oluşturmuştur. Bu bağlaç, adeta şairin arada kalmışlığını yansıtır:

*başım omzunda iken sayıkladığıma bakma
beni istediğin yere götür
ikimiz de ne uykudayız
ne uyanık*

(Mâra)

*karanlığa geçelim
karanlığı geçelim
ne uyku
ne ölüm
hem uyku*

hem ölüm

(Nirvana)

*renkler güneşten çıktılar
renkler güneşe girdiler
renkler güneşsiz öldüler
ne renk gerek bana
ne renksizlik*

(Mansûr)

3.7. EDATLAR

Edatlar, manaları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan sözcüklerdir. Tek başlarına manaları yoktur. Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat manalı sözcüklerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler. (ERGİN 1998:348) Çalışmamızda Çelebi'nin şiirlerinde 5 madde başı edatın 39 sıklıkla kullanıldığını tespit ettik. Bu edatların içinde 20 sıklıkla kullanılan "gibi" benzetme edatı ilgi çekicidir. Şair, yoğun çağrışımlarla kurguladığı şiirlerinde benzetme ögesi olarak bu edatı tercih etmiştir. Çelebi, *yalnız* (7 defa), *için* (6 defa), *kadar* (5 defa) edatlarını da kullanmıştır.

3.8. ÜNLEMLER

Ünlemler, acıma, beğenme, sevinç, korku, çaresizlik, şaşkınlık, üzüntü, pişmanlık gibi duygu ve heyecanları; tabiat seslerini, seslenmeleri karşılayan sözcüklerdir. Çelebi, şiirlerinde ünlemleri 9 sıklıkla kullanmıştır. Bu ünlemler şunlardır: ey (3 defa), hey (2 defa), yazık (2 defa), ah (1 defa), ya (1 defa).

4. TAMLAMALAR

Dil bağlamlarında bazı durumlarda nesne ya da kavramı ifade etmede tek bir sözcük yeterli olmayabilir. İfadeyi daha açık, daha belirgin hâle getirmek, kimi zaman da her şeyden ya da herkesten farklı bir özelliğini ortaya koymak, nesnenin ya da kavramın yeni boyutlarını göstermek için başka sözcüklerle tamamlamak gerekir. Tamlamalar, bu şekilde bir nesne ya da kavramı karşılamak amacı ile bir araya gelmiş, birbirini anlamca tamamlamış söz öbekleridir.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullandığı tamlamaları *isim tamlamaları* ve *sıfat tamlamaları* olarak ayrı başlıklarda inceledik. Tamlamaların gerek sayısını gerekse türünü tespit ederken söz konusu tamlamaların içinde yer alan diğer tamlamaları da göz önüne aldık. Ayrıca Farsça kurala göre yapılmış tamlamaları da çalışmamızın kapsamına aldık. Arapça kurala göre yapılmış herhangi bir tamlama tespit edemedik.

Asaf Hâlet, yaşadığı dönemin hazır duygu ve düşünce kalıplarına bağlanmadan eşyayı, tabiatı ve hayatını şiirine taşırken kendine mahsus bir üslûp geliştirmiştir. Şiirinin zengin kaynaklarını özgün bir yorumla bir arada ifade ederken sözcüklere ve sözcük gruplarına yeniden şekil vermiştir. Haliyle şair tamlamaların ifade gücünden sıklıkla yararlanmış. Kısa dizelerden oluşan bir şiir anlayışına rağmen hemen hemen her şiirinde tamlamaların sık kullanılması şairin kendine mahsus bir yorum arayışında olduğunu göstermektedir. Şair, tamlamaları çoğunlukla devrik şekilleriyle kullanarak, tamlayan ve tamlanan unsurlarını birbirlerinden uzakta kullanarak, zincirleme tamlamalar yaparak anlamda açıklıktan öte kapalılığı hedeflemiştir.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde tamlama kullanımı açısından "Nirvana" şiiri dikkat çekicidir. Şair, bu şiirinde hiç tamlama kullanmamıştır.

karanlığa geçelim

karanlığı geçelim

ne uyku

ne ölüm

hem uyku

hem ölüm

düş içime uyu

ve sonsuz büyü

unut renkleri

ve şekilleri

hepi

ve hiçi

beni

ve seni

ve geceyi yuttu

nirvana

4.1. İSİM TAMLAMALARI

İki veya daha fazla isim unsurunun bir iyelik ilişkisi içinde bir araya gelerek oluşturduğu sözcük gruplarıdır. Grubu meydana getiren iki isim unsurundan birincisi *tamlayan*, ikincisi *tamlanan* unsurudur. İsim tamlamalarında tamlanan unsur daima iyelik eki alır. Tamlayan unsur ise daima ilgi durumundadır. Bu ilgi durumu bazen ekli bazen eksiz olur. Tamlayan ve tamlanan unsurlarını kendi içlerinde birer başka sözcük grubu oluşturabileceği gibi tamlayan ile tamlanan arasına başka sözcük ya da sözcük grupları da girebilir. Zaman zaman da tamlayan ve tamlanan da yer değiştirebilir.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullandığı Farsça kurala göre yapılmış isim tamlamalarını da çalışmamıza dahil ettik. Şairin Arapça kurala göre oluşturulmuş herhangi bir tamlama kullanmadığını tespit ettik.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullandığı 267 isim tamlaması tespit ettik. Şair, bu tamlamalarda gerçek bir iyelik ilişkisinin yanı sıra mecazî ve öznel ilişkiye dayanan

bağlara da yer vermiştir. Şairin kullanmış olduğu isim tamlamalarını, tamlayan ve tamlananın kurmuş olduğu bağın çeşitli özelliklerine göre gruplandırdık:

4.1.1. Varlıklar ve Kavramlar Arasındaki Nesnel İyelik İlişkisini Gösteren İsim Tamlamaları

İsim tamlamasını oluşturan tamlayan ve tamlanan unsurları arasında herhangi bir mecazın, şaire mahsus yakıştırmanın olmadığı, sözcüklerin temel anlamlarıyla kullanıldığı isim tamlamaları bu başlık içerisinde değerlendirilmiştir.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde tamlayan ile tamlananın nesnel iyelik ilişkisi içinde olduğu 203 isim tamlaması tespit ettik. Varlıklar ve kavramlar arasındaki nesnel iyelik ilişkisini gösteren isim tamlamaları, bütün isim tamlamaları içinde % 76 oran ile en çok kullanılan isim tamlaması özelliğindedir:

annemin dili

babamın dili

İstanbulumun dili

İstanbullumun dili

İstanbulumun efendisi

hanımefendisi

sokaklarımın bekçisi

yoğurtçusu, balıkçısı

can dilimi konuşanım

canım benim

(İstanbulumun Dili)

Şair, dizelerde yoğun bir şekilde isim tamlaması kullanmıştır. Tamlamalarda, tamlayan ile tamlanan unsurları arasında nesnel iyelik ilişkisi vardır. Şair tamlama bütünlüğü içerisinde mecaz oluşturmamıştır:

Zamanlar içinden göçtüm

Duvarın taşın içinden geçtim

Dağı taşı bıraktım

sana geldim

Asaf Hâlet'in en çok kullandığı sözcüklerden biri olan “iç” sözcüğü isim tamlamalarında da sıklıkla temel anlamlı şekliyle kullanılmıştır.

Bu şekilde kurulmuş isim tamlamalarından bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

İğne deliği, harem ağaları, insan yavrusu, acıların ihtiyar adamı, ağaçlarımın çiçekli dalları, aralığın görünmeyen yeri, dükkânların önü, atlas denizleri, aynaların arkası, aynaların dışı, bademin altı, biber kokusu, çin padişahının kızı, güneşin ışığı, Kunâla kuşu, Malta taşlarının altı, menbaların suyu, nigâr-i çîn, Selim-i salisin köşkü, sümüklü böcek yuvası, tabutun içi, tarçın ve çivit renkleri, taşların altı, tavan araları, teşbih böcekleri, ukulün son tecelligâhı, yağmur karaltıları, Yeruşalim kızlarının günâhı, yeşil otların içi, zamanın dışı...

4.1.2. Varlıklar ve Kavramlar Arasındaki Öznel İyelik İlişisini Gösteren İsim Tamlamaları

İsim tamlamasını oluşturan tamlayan ve tamlanan unsurları arasındaki iyelik ilişkisinin mecaz yoluyla ve şaire mahsus yakıştırmayla oluşturulan isim tamlamaları bu başlık içerisinde değerlendirilmiştir.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde tamlayan ile tamlananın öznel iyelik ilişkisi içinde olduğu 51 isim tamlaması tespit ettik. Bütün isim tamlamaları içinde oranı % 19.10'dur.

*ve bütün pencerelerim sana açıldı
birer birer aralandı kapılarım
birinden çocuk rüyalarım boşandı
birinden dost yüzler
birinden ecel sakisi yürüdü
kadehinden güzelliklerin sırrı*

(Pencereler ve Kapılar)

Çelebi, yukarıdaki dizelerinde “ecel sakisi” tamlamasında tamlayan ile tamlanan arasında benzetme yoluyla iyelik ilişkisi kurmuştur.

*sedirinde iskambilden kuleler yıkılmış odada
loş ve sessiz ikindilerin acısıydı*

sızan

(Doğduğum Evin Penceresi)

Şair, “ikindilerin acısı” tamlamasında tamlama unsurları arasında öznel iyelik ilişkisi kurmuştur.

*kilimimin nakışları
nedircik yavrularına benzer
ki çocukluğumdan beri çok uğraşırım
nedircik yavrularıyla*

(Nedircik Yavruları)

Asaf Hâlet Çelebi’nin “nedircik” ve “yavru” sözleriyle kurduğu isim tamlamasının karşılığı sadece kendi muhayyilesinde anlam bulmaktadır. Şairin bu öznel iyelik ilişkili tamlamayla tam olarak neyi ifade ettiği şiir dili içerisinde belirgin değildir.

Bu şekilde kurulmuş isim tamlamalarından bazılarını ise şu şekilde sıralayabiliriz:

*Acayip âlemi, akşamın acısı, aşına kafaların bitleri, bir ağaç koğuşu,
doğduğum odanın çöpten yaprakları, gündüz güneşleri, loş odalar mektebi,
mağaranın hasta çocuğu, nedircik yavruları, pitekanthropların orman yapraklarına
sinen ruhları, suyun bestesi, yamyam devin kileri...*

4.1.3. Teşhis ve Canlandırmaya Dayalı İsim Tamlamaları

İnsan dışı bir varlığa ya da kavrama insana ait bir özelliğin aktarılmasıyla oluşturulan isim tamlamalarının sayısı 13’tür. Bütün isim tamlamaları içinde oranı % 4.86’dır.

*lâmelifin kolları
senin kolların
lâmelifin göbeği
senin göbeğin
lâmelifin kolları*

dolandı boynuma

(Lâmelif)

Yukarıdaki dizelerde şair, Arap alfabesindeki *lâmelif* harfini biçimsel özelliklerinden dolayı insanın uzuvlarına benzeterek teşhis yapmıştır.

urma kazmayı

ferhâaad

he'nin iki gözü iki çeşme

âaahhh

(He)

Yukarıdaki dizelerde Çelebi, iyelik ilişkisini kurarken *lâmelif* harfi gibi *he* harfini kişileştirmiştir.

küçük kedim

molozlu sokakların ağır uykusunda gerin

bilirim ki sen

bu çöplükten değilsin

(Kedi)

“Molozlu sokakların ağır uykusu” tamlamasında “sokak” kavramına insana ait uyumak özelliği yüklenerek teşhis yapmıştır.

Bu şekilde kurulmuş isim tamlamalarından bazıları şunlardır:

Bahâr-ı hüsn, başı sana benzeyen lâmelifin havada kolları, he'nin iki gözü, molozlu sokakların ağır uykusu, tasvirlerin gözleri, yazıların dili...

4.2. SIFAT TAMLAMALARI

Sıfat tamlamaları, nesne ya da kavramların herhangi bir niteliğinin veya niceliğinin ifade edilmesi yoluyla kurulmuş tamlamalardır. Sıfat tamlamalarında tamlayan sıfat, tamlanan isim unsurundan oluşur.

Sıfatlar, şairlerin nesnelere ve kavramları algılayışlarını göstermede sıklıkla kullandıkları sözcüklerdir. Şiir sanatında; şairin duygularını yansıttığı, kavramları ve eşyayı algılayışı sıfatlarla karşımıza çıkmaktadır. İmge dünyası oldukça geniş olan

Asaf Hâlet'in üslûbunu belirlemede, sıfat tamlamalarının kullanım sıklığı ve oluşum şekilleri önem arz etmektedir.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullandığı 543 sıfat tamlaması tespit ettik. Bu tamlamaların 131'i belgisiz sıfatlarla, 93'ü sıfat-fillerle, 44'ü işaret sıfatlarıyla, 13'ü unvan sıfatlarıyla oluşturulmuştur.

Şair, sıfat tamlamalarını oluştururken tamlama unsurları arasında nesnel bir ilişkisinin yanı sıra mecazî ve öznel ilişkiye dayanan bağlara da yer vermiştir. Şairin kullanmış olduğu sıfat tamlamalarını, tamlayan ve tamlananın kurmuş olduğu bağın çeşitli özelliklerine göre gruplandırdık:

4.2.1. Nesnel Özellik Taşıyan Sıfat Tamlamaları

Tamlayan unsur sıfat ya da sıfat grubunun tamlanan unsur isim ya da isim grubunun gerçek özelliğini nitelediği ya da belirttiği tamlamalardır. Bu tip tamlamalar şairin kendine mahsus imgelemleri değildir. Asaf Hâlet'in şiirlerinde bu şekilde kurulmuş 406 sıfat tamlaması vardır. Bütün sıfat tamlamaları içinde oranı ise % 74.90'dır. Belgisiz sıfatlar ve işaret sıfatlarının bu tip sıfat tamlamalarının içinde yer alması bu oranı yükseltmiştir:

ağzıma veya ağzına
ufuktaki kızıl yakut
dudaklarını ver ağlayayım

sâkî
çekik badem gözlü
ve saz benizli

sâkî

(Çemenlerde)

“Sâkî” su veren, su dağıtan, içki veren kişidir. “Çekik badem gözlü ve saz benizli” olmak da bu kişiye ait gerçek bir özelliktir. Şair, nesnel bir özelliği kullanarak tamlama kurmuştur.

*Ey sevgili leylâ! İkimiz dizdize kalsak,
Koylarda karanlık geceler bizbize kalsak!*

(Şermi)

Karanlık geceler tamlaması gecenin karanlık halini anlatmaktadır. Sıfat unsuru ve isim unsuru arasında nesnel bir ilişki kurulmuştur.

*Yedi milyar sene
yedi gün*

*Ilık denizler içinde Kunâla
yedi milyon sene var
dalıyor
çıkıyoruz*

(Kunâla)

Şair, *Kunâla* şiirinde, masallarda sıkça kullanılan “yedi” motifini sayı sıfatı görevinde nesne ve kavramların gerçek özelliğini belirtmek için 11 defa kullanarak şiire masalsı bir hava katmıştır.

Nesnel özellik taşıyan sıfat tamlamalarından bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Ağaçları bol bahçe, anlaşılmaz sözler, asma bahçelerinde dolaşan güzeller, bambaşka cihanlar, biraz bir şey söyleyen eflatun, camlı odalar, cızırtılı ses, ciltli kitap, dolu sandık, görünmeyen yer, görünmez yerler, güneşli tarla, güpegündüz uyuyan adam, güzel oyuncak, karanlık geceler, karanlık yollar, kargacık burgacık yazılar, koca duvarlı sokaklar, kokmuş leşler, kolonyal şapka, molozlu sokaklar, Osman Gazi'nin gördüğü rüya, rengârenk çiçek, sağ kol, sahifelerdeki yazılar, sebepsiz bir acı, selim-i salis, sevdiğim havalar, sıska kediler, simsiyah saçlar, simsiyah saçlı kadın, sivri dişler, siyah adamlar, siyah gök, siyah ve sarı başlı böcekler, sonsuz deniz, susmuş bir çocuk, şerâbî ferâce, tahta evler, ta'lik yazılar, tavan arasına kaçan çocuk, tüylü tüysüz kargalar, uslu kişiler, uyuyabilen bir insan yavrusu, yarısı kopmuş sicim, yaşayan ve ölen insanlar, yeşil yapraklar...

4.2.2. Öznel Özellik Taşıyan Sıfat Tamlamaları

Sıfat tamlamalarında, isim unsurunun niteliğinin veya niceliğinin şaire özgü sıfat unsurlarıyla tamamlandığı tamlamalardır. Şairin imge dünyasını, sözcük grubu düzeyinde bu tip tamlamalar oluşturur. Şairin üslûbunu belirlemek için şairin imgelemine oluşturan mecazlarla oluşturulmuş öznel nitelik taşıyan sıfat tamlamalarının kullanım sıklığını ve içerik özelliklerini bilmek gerekir.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde öznel nitelik taşıyan sıfat tamlamalarının sayısı 118, oranı ise % 29'dur.

*sahifelerdeki yazılar beynimde
beynimdeki yazılar havada
ve harfler muallâkta*

(Kitaplar)

Yazı somut bir kavramdır. Şair, “beynimdeki” sıfatıyla gösterdiği “yazı” kavramını soyutlayarak başkaca çağrışımlar oluşturmuştur. Bu kullanım şaire özgüdür.

*içimdeki mağarada
kurumuş ölüler yatar
zehirle gülen zümrüt
ve yakut yatak içinde
bir zaman
beni uğurlamaya gelen
haramîler*

(Mağara)

Şair, *Mağara* şiirinin bu bölümünde imgelerini oluştururken öznel nitelik taşıyan sıfat tamlamaları kurmuştur. “İçimdeki mağara, kurumuş ölüler, zehirle gülen zümrüt ve yakut yatak” tamlamalarında tamlayan ve tamlanan unsurları arasındaki ilişki öznel ve mecazîdir.

Asaf Hâlet'in şiirlerindeki sınırları çizilemeyen yoğun çağrışımların ortaya çıkmasında öznel nitelikli sıfat tamlamalarının etkisi çok belirgindir. Asaf Hâlet'in

şairlerinde, tamlayan ile tamlanan arasında öznel bir bağ kurulurken masallar, mitoloji, tasavvuf, mistisizm gibi şiirini besleyen kaynakların kavramları hep iç içe girer. Şairi tasavvuf dünyasına ait bir kavramı masal dünyasına ait bir sıfatla tasvir ederken görebiliriz. Ayrıca şairin çoğu şiirinde sıfat-fiilleri sıklıkla birlikte kullanarak güçlü imgeler oluşturduğunu da görebiliriz:

eli habersiz bir yerli gülü resmeden

ve cebinde kımıldanan

küçücük rimbaud satirini

deliğinden düşmesin diye yoklayan

bir dev

(Arif Dino'ya Kaside)

Asaf Hâlet, yakın arkadaşı Arif Dino için yazdığı şiirinde Arif Dino'yu masal varlığı olan bir dev olarak tasvir etmiştir. Devi kişileştirirken sıfat-fiilleri sıkça kullanarak öznel çağrışımlar ortaya çıkarmıştır.

Şair, "Ayna" şiirinde de sıfat-fiilleri yoğun bir şekilde aynı isim unsurunu tasvir ederken kullanarak zengin ve öznel çağrışımlar ortaya çıkarmıştır:

aynadan bakan benim

küçük gotamacık

duvarlardan karşına çıkan

aynalardan hayalini çalan

mahabbet olup vücudunu saran

küçük câriyen

nigâr-i çîn

(Ayna II)

Öznel özellik taşıyan sıfat tamlamalarından bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Adımı çağıran dost, ahmah bir ayak, arkaya bakan bir sürü ben, aselbendle kakule kokan dükkanlar, aşına kafalar, aynalardan beni çağıran kız, bacadan düşen harpût, başının üstünde turna sürüleri uçan ve güpe gündüz uyuyan birisi, başka

böcekler, başka küçük bir kutu, belvü bahçelerinde rakı içen sarhoşlar, beynimdeki yazılar, bir asra sığarmış gibi anlar, bir daha dönmeyen günler, boş ve dolu kafalar, büyüyüp küçülmeyen ben, doğurduğunu yiyen yamyam kadın, fiskiyenin üstünde firıl firıl dönen insan, hasta çocukları yiyen kromanyon adam, içimdeki mağara, kunâla kuşu gibi gözler, tahtadan yaptığım adam ,zebercetten sarayımdaki halayıklarım, zehirle gülen zümrüt ve yakut...

4.2.3. Teşhis ve Canlandırma ile Kurulmuş Sıfat Tamlamaları

İnsan dışı bir varlığa ya da kavrama insana ait bir özelliğin aktarılmasıyla oluşturulan sıfat tamlamalarıdır. Bunlar aynı zamanda öznel özellik taşıyan tamlamalardır. Ancak her öznel tamlama canlandırmaya dayanmadığı için bunları ayrı bir başlık altında inceledik.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde teşhis ve canlandırma yoluyla kurulmuş 19 sıfat tamlaması tespit ettik. Bu tip sıfat tamlamalarının bütün sıfat tamlamaları içindeki oranı ise % 3.50'dir.

tennure giymiş ağaçlar

aşk niyâz eder

(Sema-ı Mevlânâ)

Tennure Mevlevîlerin sema sırasında giydikleri giysidir. Şair, ağaçları bu giysiyle tahayyül ederek kişileştirme yapmıştır.

allahtan pencereler açmışlar içi sıkılan evlere

pencereler olmasaydı

nasıl gezerlerdi

karanlıklarda

(Şehir)

İçi sıkılmak evlere mahsus bir özellik değildir. Şair, canlandırma ile bu özelliği evlere yüklemiştir.

dünyalar ve yıldızlar

en küçük şey

*acıkan dilimi uzatıp
hepsini birer birer yaladım
ve yuttum*

(Trilobit)

Şair, dile acıkma özelliği yükleyerek kişileştirmiştir.

Bu şekilde kurulmuş sıfat tamlamalarından bazıları şunlardır:

Ayağa kalkmış büyük böcekler, dili yok halayıklar, hayalimi çalan o ayna, içi sıkılan evler, inci ile donanmış fil, namaz kılmaya gelen ayaklar, parmakları söz söylemesini bilen adam, tennure giymiş ağaçlar, yolunu kaybeden güneşler, başı sana benzeyen lâmelif, dem çeken bülbül, ejderha bakışlı he, kolonyal şapka giymiş maymunlar, kendi kendini okuyan yazılar...

Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullanmış olduğu kendi üretimi sayabileceğimiz öznel nitelikli sıfat tamlamalarıyla teşhise dayalı sıfat tamlamaları, bütün sıfat tamlamalarının üçte biri kadardır. Belgisiz sıfatların, sayı sıfatlarının, işaret sıfatlarının kullanımını göz önüne alırsak bu oranın şiir dili için hayli yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Şairin kendine özgü tamlamaları ve mecazları yoğun olarak kullanması şiirin imge dünyasını zenginleştirir. Edebiyat kuramcıları yoğun imgelerle örülü şiir anlayışını *saf şiir* olarak tanımlar. Türk edebiyatında da Asaf Hâlet, saf şiir anlayışıyla öne çıkan şairlerdendir. Bu bağlamda baktığımız zaman Asaf Hâlet'in şiirlerindeki anlam kapalılığını oluşturan şeyin Asaf Hâlet'in mitoloji, masallar, çocukluk yaşantısı, İslam tasavvufu, Batı kültürü, Budizm öğretisi, Mevlevîlik gibi çok zengin bir dünyanın iç içe girerek oluşturduğu öznel yakıştırmalar olduğunu söyleyebiliriz. Şairin üslûbunda belirleyici olan bu eğilim, dilin tamlama imkânlarıyla varlık bulmuştur.

II. BÖLÜM

5. EDEBÎ SANATLAR

Nesir ve nazım formlarıyla kullanılagelen dil, insanoğlunun bilinen bütün zamanlarında iletişimin en temel unsuru olmuştur. Dilin diğer kullanımlarından ayrılarak estetik kaygıyla şekillenen şiir; dilin anlam zeminiyle uyak, ölçü, ritim gibi müzikal öğelerin birleşiminden doğmuştur. Nitekim şiir sanatının en önemli unsurları diyebileceğimiz anlam ve ahengin farklı yorumlanışları birçok şiir geleneğini doğurmuştur. Ortaya çıkan bu şiir gelenekleri; şiirde uyak, ölçü, ses tekrarlarıyla yapılan müzikaliteyi şiirin vazgeçilmezi saymıştır.

Şiir sanatı, son yüzyılında müzikal ve biçimsel kaygılarından uzaklaşarak serbest şiir eğilimini ortaya çıkarmıştır. Şiir, sözcüklerden ve sözcüklerin etkileşimiyle ortaya çıkan dil birliklerinden ibaret olmuştur. Bu şekilde biçimsel kaygısı olmayan metinlerin de şiir olarak adlandırılması, şiir dilini günlük konuşma dilinden ayıran başkaca özelliklerinin olduğunu göstermektedir. Devrik ve eksilteli anlatım, mecazlar, yan anlamlar, deyim aktarmaları, alışılmamış bağdaştırmalar, uzak çağrışımlar şiir dilinin başkalıkları olarak ilk başta göze çarpmaktadır. Şiir dili, bu yönüyle dil bilimin çalışma alanına girmektedir.

Çalışmamızda Asaf Hâlet'in şiirlerinin anlam dünyasının şekillenmesinde öne çıkan anlam oluşumlarını *edebî sanatlar* başlığında ele aldık. Yazılı ve sözlü ifadenin her türünde kullanılan edebî sanatlar; şiir dilini sıradanlıktan kurtarır, ifadeye güç ve estetik kattığı gibi anlamı daha da belirginleştirir.

Herhangi bir geleneğin izinden gitmeyerek kendine mahsus bir şiir anlayışıyla var olmuş Asaf Hâlet'in şiirlerinde edebî sanatlar, şiir dilinin oluşumunda etkili olmuştur. Özellikle şiir dünyasının zengin kaynakları Asaf Hâlet'te aktarım ve sıra dışı anlam değişimleriyle karşımıza çıkmaktadır. Şair, pek çok edebî sanata başvurmuştur. Şiirlerindeki anlam kapalılığının oluşumunda bu kullanımların etkisi büyüktür. Çalışmamızda şairin üslûbunu belirleyen sıkça başvurduğu edebî sanatların üzerinde durduk.

Asaf Hâlet, hemen hemen her şiirinde dili, günlük konuşma dilinin ötesinde yoğun imgelerle kurgulamıştır. Ancak “Uyanıklık” şiiri bu genellenenin dışında kalarak dikkat çekmektedir. Şair, bu şiirinde edebiyat biliminin tanımlamış olduğu herhangi bir sanatlı söyleyişe başvurmamıştır. Sıradan konuşma dilinin kalıplarını kullanarak çağrışımlar oluşturmuştur:

uykum geliyor

uykum geliyor

uzaklaşıyorum

yaklaşıyorum

kendimden

kendime

sevdiğim havaları rahat dinliyorum

şekil keskinlikleri körleşiyor

ağırlıklar kalkıyor

çıkıyorum

bu âlemlerden

uykum geliyor

uykum geliyor

uyanık yollar yürüyorum

uykuda yollar yürüyorum

uykuda insanlar görüyorum

niçin gördüğümü bilemiyorum

uykum geliyor

uykum geliyor

Asaf Hâlet’in gençlik yıllarında yazdığı üç gazeli, divan şiirindeki *mazmun* geleneğini devam ettirmesi açısından önemlidir. Şair, divan şairlerinin sıklıkla kullandığı “gül, gamze, nây, şems, şarâb, kadeh, câm-ı leb, Cem, lâl” gibi mazmunları kullanmıştır.

Kadeh kadeh içerek âb-ı âteş efrûzu

Sonunda içmek için bi-tüvân ü tâb olalım

(Gazel I)

Hâl-i harâbî şerh et nâyınle ben hamûşum

Mestim o rütbe ey gül yok dilde tâb-ı nâle

(Gazel II)

Safir-i nâyı ne dem istimâa başladılar

Huzûr-ı aşka varıp ittibâa başladılar

(Gazel III)

Asaf Hâlet'in gelenekselle moderni harmanlayıp kendine mahsus bir biçimle ürettiği şiirlerinde klasik sanatların birçoğunu görmekteyiz. Şair; *teşbih*, *istiare*, *telmih*, *teşhis*, *tezat*, *nida* sanatlarına daha çok başvurmuştur:

5.1. TEŞBİH

Şiir sanatının ilk zamanlarından beri anlamı belirginleştirmede vazgeçilmez yöntemi teşbihtir. Şair, anlamı daha güçlendirmek ve özlüleştirme için benzetmeler yaparken anlatımda da özgünlüğü yakalar. Şairin benzetme yaparken tercih ettiği benzeyen unsurları şiir dilinin kaynaklarını göstermesi açısından önemlidir.

Sözü daha etkili bir duruma getirmek için, aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı nitelikçe daha üstün olana benzetmektir. (DİLÇİN 2009:405)

Asaf Hâlet'in şiirlerinde teşbih sanatı sıklıkla karşımıza çıkar. Şairin benzerlik kurarken kullandığı nitelikçe güçlü ögeler çoğunlukla sıra dışıdır. Edebiyat birikiminin hazır benzerlik ilgilerinden uzak duran şair, şiirini besleyen kaynakların göstergelerini kullanarak özgün yakıştırmalar ve çağrışımlar meydana getirmiştir.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde önemli bir yer tutan soyut ögeler, teşbihle somutlaştırma yoluna gidilmiştir.

içimdeki mağarada

kurumuş ölüler yatar

(...)

içimdeki mağarada

bir yığın kitap var

(Mağara)

Şair, iç dünyasını mağaraya benzeterek derinliği ve karmaşayı çağrıştırmıştır.

gövdesinden kopmamış kelle

yukarı bakıyor

ağaçta düşüncesi var gibi

(Asuri Şiiri)

Şair, ağacın yemişlerini düşünceye benzeterek özgün bir ifade oluşturmuştur.

uzat ellerini küçük gotamacık

hayal hayal içinde

dünya bir hayal dolabıdır

(Ayna)

Şair, dünyayı “bir hayal dolabı”na benzeterek yeni bir sıra dışı bağdaştırma kurmuştur.

nûrusiyâha ağladığım zaman

annem süzudilâra idi

ve babam bir tambur

(Nûrusiyâh)

Şair, annesini suzidilara makamına, babasını da tambura benzeterek yepyeni anlamlar ve yepyeni çağrışımlar kurmuştur.

Asaf Hâlet, şiirlerini besleyen mistisizm, tasavvuf, masallar, Batı kültürü gibi dünyaların unsurlarını benzetme yaparken sıklıkla kullanmıştır.

bu can içimde kuştur kunâla

seni görünce titrer

bu can gözümde muhabbettir kunâla

seni görünce yanar

bu can burnumda soluk olur kunâla

uçar gide

(Kunâla)

Şair, genç bir prensin macerasını anlatan Budist efsanesi Kunâla'yı kuşa benzetmiştir.

*dünyada bir az bir şey söyleyen eflâtun
ki bu bir renk değil
açık gözleri taş dolmuş
bir yunan heykelidir
ki derisinde gizlenir
başının*

(Arif Dino'ya Kaside)

Şair, Antik Yunan düşünürü Eflatun'u "açık gözleri taş dolmuş bir Yunan heykeli"ne benzeterek özgün çağrışımlara neden olmuştur.

Asaf Hâlet, farklı düzlemler arasında benzerlikler kurarak da özgün ifadeler oluşturmuştur.

*acaba ot gibi yerden mi bittim
acaba denizlerde mi şaşırdım
ve zamanı nasıl unutmaktayım*

(Mısırî Kadîm)

*dinozor boynum sana sürünüyor
gidiyor
geliorum*

(Kunâla)

Klasik teşbih sanatı *benzeyen*, *kendisine benzetilen*, *benzetme yönü* ve *benzetme* edatı olmak üzere dört öğeden oluşur. Teşbih sanatı bu öğelerden sadece birkaçının kullanılmasıyla da yapılabilir. Teşbih, kullanılan öğelere göre türlere ayrılır. Teşbihin sadece *benzeyen* veya *kendisine benzetilen* öğelerinin kullanılmasıyla yapılan *açık* ve *kapalı istiare* de Asaf Hâlet'in şiirlerinde karşımıza çıkar.

5.1.1. Açık İstiare

Benzetme ögelerinden yalnızca kendisine benzetilenin kullanılmasıyla yapılan benzetmedir.

Şehir şiirinde insan, böcektir. Evler de birer kutudur. Hatta şair, sevgilisini de böcek olarak tasavvur ederek özgün bir bağdaştırma yapmıştır:

allahtan pencereler açmışlar içi sıkılan evlere

pencereler olmasaydı

nasıl gezerlerdi

karanlıklarda

ayağa kalkmış büyük böcekler

nasıl tırmanıyorlardı

merdivenlerden

tahta evler eski kutulardır

apartmanlar yaldızlı nişan şekeri kutularındır

içinde siyah ve sarı başlı böcekler oturur

başka küçük bir kutudan

uzaktaki başka böceklerin

cızırtılı seslerini duymaya meraklıdırlar

sevgilim bir böcektir

taşdan duvarlar içinde

karafatmalarla yaşar

beş senedir getirdiğim şekerleri yiyip

elimi ısırmıştır

karafatmalar onu benden ayırdılar

o şimdi bana küsülüdür

kutu duvarları içinde

Radyo şiirinde “kutu” benzetmesi radyo için yapılır:

sigaralarını yakıyor keyifle

*permanant saçlı pijamalı rüküş hanımlar
kutudan cızırtı çıkartıyor
Debussy'nin konserini dinledim
antisantimantâllll
bayan ayten alaturka sevmiyor
ezberlemiş geridir diye
içimin sıkıntısı
bütün kutuları kırmak istiyor*

(Radyo)

Şair, yakın arkadaşı Arif Dino'yu dev olarak tasarlar:

*eli habersiz bir yerli gülü resmeden
ve cebinde kımıldanan
küçücük rimbaud satirini
deliğinden düşmesin diye yoklayan
bir dev*

(Arif Dino'ya Kaside)

Asaf Hâlet'in birçok şiirinde "can", benzetilen öge olarak karşımıza tek başına çıkar.

*bu can tenden geçmeden
bu dünyadan göçmeden
bir kerecik sevmek çok değil*

(Kunâla)

*Bir aynada bambaşka cihanlar gördüm
Geçmiş gelecek bir sürü canlar gördüm*

(Anlar)

*sandukalarda can yatıyor
canlar içinde bir can var
canlar içindeki*

câaan

(Sandukalar)

5.1.2. Kapalı İstiare

Benzetme ögelerinden yalnızca benzeyenin kullanılmasıyla yapılan benzetmedir.

Şair, insanı kuşa benzetir.

*havuzlarımda birkaç damla su içip
ağaçlarımdın çiçekli dallarına uçtum
konduğum dallar kurusun*

bahtiyâaar

(Beddua)

ben uçarım

gökler uçar

(Sema-ı Mevlânâ)

Şair, aşağıdaki dizelerde benzini gül bahçesine benzetmiştir:

*içimdeki nigâr
başka bir nigârdır
içimdeki sema'a
nece yıldızlar akar
ben dönerim
gökler döner
benzimde güller açar*

(Sema-ı Mevlânâ)

Asaf Hâlet, benzetme yaparken sadece doğadan insana aktarımlar yapmaz. İnsandan doğaya aktarımlar da yapar. Aşağıdaki dizelerde güneşi insana benzetmiştir:

yolunu kaybeden güneşlere

bakıp gülümserim

(Sema-ı Mevlânâ)

5.2. TEŞHİS VE İNTAK

İnsana mahsus kabiliyetlerin insan dışındaki varlıklara aktarılmasıyla yapılan edebî sanatlardır.

Teşhis, insan dışındaki canlı ve cansız varlıkları düşünen duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir. Bu sanat yapılırken teşbih, istiare gibi öteki mecaz sanatlarından da yararlanır. İnsan kişiliğinde canlandırılan bu varlıkları konuşurmaya da *intak* denir. (DİLÇİN 2009:419)

Teşhis ve intak sanatlarına masal ve fabl gibi metinlerde sıkça başvurulur. Asaf Hâlet'in her şiirinde çocukluk yaşantısı ve çocukluğunda dinlediği masalların izleri kaşımıza çıkar. Onun üslûbunda masalsı anlatım ayırt edici bir özelliktir. Asaf Hâlet, bu üslûbu kurgularken sıkça teşhis ve intak yaparak gerek soyutlamalar gerekse somutlamalar yapmıştır. Asaf Hâlet'in teşbihleri gibi teşhis ve intakları da bilindiğin ötesinde özgün halleriyle şiir dilinin çağrışımlarını güçlendirmiştir.

Asaf Hâlet, He ve Lâmelif şiirlerinde Arap alfabesinin harfleri olan he ile lâmelifi kişileştirerek özgün çağrışımlar yakalamıştır:

ejderha bakışlı he'nin

iki gözü iki çeşme

ve ayaklar altında yamyassı

(He)

lâmelifin kolları

senin kolların

lâmelifin göbeği

senin göbeğin

lâmelifin kolları

dolandı boynuma

(Lâmelif)

Şair, Şehir şiirinde evleri ve böcekleri kişileştirerek muhayyilesindeki şehri ve toplumu yansıtmıştır:

*allahtan pencereler açmışlar içi sıkılan evlere
pencereler olmasaydı
nasıl gezerlerdi
karanlıklarda
ayağa kalkmış büyük böcekler
nasıl tırmanırlardı
merdivenlerden*

(Şehir)

Şair, ahûları sarhoş olarak tasvir eder:

*mehtapta sarhoş ahûlar
ve yandan bakan göz
ta'lik yazılarda
ve sahifeler bomboş*

(Kitaplar)

Asaf Hâlet'in şiirlerinde Mevlevîliğin etkisi hissedilir. Şair, Sema-ı Mevlânâ şiirinde kâinatı bir Mevlevî semasına benzetir. Şairin bu özgün tasavvurunda teşhis ön plana çıkar.

*tennure giymiş ağaçlar
aşk niyâz eder
mevlânâ*

*içimdeki nigâr
başka bir nigârdır
içimdeki sema'a
nece yıldızlar akar
ben dönerim
gökler döner
benzimde güller açar*

güneşli bahçelerde ağaçlar

halak-semâvâti-vel'ard'h

yılanlar ney havalarını dinler

tennure giymiş ağaçlarda

çemen çocukları mahmur

câaan

seni çağırıyorlar

yolunu kaybeden güneşlere

bakıp gülümserim

ben uçarım

gökler uçar

Asaf Hâlet, Radyo şiirinde de insandan doğaya aktarımlardan sıkça yararlanır.

kolonyal şapka giymiş maymunlar

yazılı viski şişelerini böyle devirir

(Radyo)

belvü bahçelerinde rakı içen sarhoşların

boyalı kadınları kıskanan bakışları

uyuşmuş todi nağmeleri

içime atılmakta

(Radyo)

Asaf Hâlet'in sevgililerinden biri "nigâr"dır. *Nigâr* resimdir, tasvirdir. Şair, nigâr'ı cariyesi olarak kişileştirip özgün bir anlatım yapmıştır.

çîn-ü-mâçîndeki nigâr

gezer bendeki diyârda

güler bende

nigâr

(Nigâr-ı Çîn)

aynadan bakan benim

*küçük gotamacık
duvarlardan karşına çıkan
aynalardan hayalini çalan
mahabbet olup vücudunu saran
küçük câriyen
nigâr-i çîn*

(Ayna II)

Şair, hayvanları konuşturarak şiirinde masalsı bir anlatıma kapı aralamıştır:

*kırılmış merdivenlerde
malta taşlarının altındaki teşbih böcekleri
ve yerin altından
çıkan
solucanlar
büyük bademin altında
sohbet ederler*

(İkinci Pencere)

5.3. TELMİH

Şiir dilinin sınırları içerisinde şairin çağrışımları zenginleştirmek için konu ile ilgili tarihten bir olayı ya da kişiyi anımsatmasına dayalı edebî sanattır.

Söz arasında herkesçe bilinen geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek, onu anımsatmaktır. (DİLÇİN 2009:461)

Asaf Halet'in şiirlerinde mitoloji, mistisizm, İslam tasavvufu, Mevlevîlik, Uzak Doğu kültürleri, Batı kültürü, folklor gibi çok geniş bir dünyayı birbiriyle iç içe halde görürüz. Şair, bu geniş alanları harmanlarken söz konusu alanların tarihî birikimlerini şiirine taşımıştır. Şair Çelebi'nin şahsiyetini şekillendiren bu kaynakların birikimleri bazen doğrudan şiirin malzemesi olurken çoğu zaman da şiire *altşuur* yansıması olmuştur.

Asaf Hâlet, çoğunlukla şiirini besleyen kaynakların dünyasından şahsiyetleri ve olayları şiirine taşıyarak yoğun bir telmih yapmıştır. Birçok şiirinin merkezinde ve adında bu şahsiyetleri ve olayları görürüz.

“Cüneyd” şiiri bütünüyle, mutasavvıf Cüneyd-i Bağdâdî’nin “Cübbemin altında Allah’tan başkası yoktur.” sözünü çağırıştır:

*aç cübbeni cüneyd
ne görüyorsun
görünmeyeni
(Cüneyd)*

“He” şiirinde bir Fars halk hikayesi olan Ferhat ile Şirin’e telmih yapılmış ve şiir bütününde bu anlatının izleri görülmektedir:

*vurma kazmayı
ferhâaad
he'nin iki gözü iki çeşme
âaahhh
(He)*

“İbrahim” şiirinde Kur’an’da geçen İbrahim kıssasına telmih yapılmıştır:

*ibrâhim
içimdeki putları devir
elindeki baltayla
kırılan putların yerine
(İbrahim)*

Şair, “Kadıncığım” şiirinde kendine özgü bir üslupla telmih yapmıştır. İslamdaki kadının yaratılışına dair yoruma ve İğci Baba Masalı’na telmih yapmıştır:

*oyluk kemiğimi çıkartıp
kendime bir kadıncık yaptım
ve bir şamar vurup
rafa oturttum
(...)*

*geceleeri kadıncığımın dizlerine korum başımı
ve üç kıl koparınca*

uyurum

(Kadıncığım)

Şair, “Nûrusiyâh” şiirinde kendini Selim-i Salis’in köşkünde tahayyül eder. III. Selim’in bulduğu bir musikî makamı olan *sûzudilâra* ile telmih yapmıştır. Ayrıca şair, “nûrusiyâh”ı divan şiirindeki mazmun karşılığıyla kullanarak Kadir gecesine telmihte bulunmuştur:

nûrusiyâha ağladığım zaman

annem süzudilâra idi

ve babam bir tambur

annem sustu

babam küstü

ama ben niçin hâlâ nûrusiyâha ağlarım

(Nûrusiyâh)

Şair, “Tahtadan Yaptığım Adam” şiirinde Afrika yerlilerinin ağaçtan yaptıkları totemlere telmih yapmıştır:

tahtadan yaptığım adam

ne yemek yiyor

ne konuşmak biliyor

kaskatı gözlerle

görünmez yerlere bakıyor

(Tahtadan Yaptığım Adam)

Çelebi, “Asuri Şiiri”nde birçok defa *kelle* sözcüğünü kullanarak Asur kralının insanların boyunlarını belli yöntemlerle vurdurmasına telmihte bulunmuştur:

gövdesinden kopmamış kelle

yukarı bakıyor

ağaçta düşüncesi var gibi

(Asuri Şiiri)

Asaf Hâlet'in şiir dilinde telmihler geniş yer tutmaktadır. Şairin telmihlerinin kaynaklarının çok zengin olduğunu söylemiştik. Ancak Asaf Hâlet'te telmih sanatının sıra dışı örneklerini görmekteyiz. Çünkü şair, geçmişin izlerini şiirine taşıırken "herkesçe bilinen"i bildik kalıpların dışında, kendi bakışıyla bizlere sunar. Sıradan bir okurun kapısını aralayamayacağı bu özgün sunum; mitoloji, mistisizm, farklı kültür unsurları, folklorik varlıklar gibi bambaşka alanların iç içe girmesiyle karşımıza çıkar.

5.4. NİDÂ

Şairin çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları gözüne getirip "ey, hey" gibi ünlemlerle onlara seslenmesidir. (DİLÇİN 2009:453)

Asaf Hâlet'in şiirlerinde *nidâ*, bildik seslenme ünlemlerinin dışında, şiirinde karşısına aldığı kişilere veya mefhumlara karşı seslenmeyle gerçekleşir. Şair; "He, İbrahim, Mâra, Nûrusiyâh, Beddua, Ayna, Harpût, Mansûr, Kunâla, Mariyya" şiirlerinde bu kişi ve mefhumları karşısına alıp onlara seslenerek kendine mahsus bir ahenk yakalamanın yanında kendi dünyasının çok ötesindeki bu kişi ve varlıklarla eşit zemine gelmiştir. Bir bakıma şairin dünyası için mücerret olan nida sanatı ile müşahhas olmuştur.

he'nin iki gözü iki çeşme

âaahhh

dağın içinde ne var ki

güm güm öter

ya senin içinde ne var

ferhâd

(He)

Harpût

kulaklarımı sarkıt

eski korkutlar çıkıyor

karanlıklardan

bacadan düşen

harpût

(Harpût)

kendi göklerimden indim

kendi duvarlarıma

konduğum duvarlar yıkılsın

bahtiyâaar

(Beddua)

büyük köse vur

bütün sesler bir seste boğuldu

mansûr

mansûuur

(Mansûr)

Çalışmamızın bu kısmında Asaf Hâlet'in şiir dilini oluştururken sıklıkla tercih ettiği *teşbih*, *istiare*, *teşhis*, *telmih*, *nidâ* gibi edebî sanatları ortaya koyduk. Bu sanatların yanında birçok anlam ve söz sanatını ustalıkla kullanan Asaf Hâlet'in sıradanlıktan kaçınarak özgün ifadeler yakaladığını söyleyebiliriz. Geleneğin klasik sanatlarını kullanım şeklinin de şairde özgünleştiğini söyleyebiliriz.

Asaf Hâlet'in farklı dünyalardan aynı düzlemde beslenmesi, gelenekselle modern olanı kendinde yeni bir biçime sokması onun şiir dilini farklılaştırdığı gibi aynı zamanda şiir dilini de seçkin yapmıştır. Bu bağlamda günlük konuşma dilinden uzaklaşmadan belli bir birikimin sahiplerince anlaşılabilir bir şiir dilini kurmasında edebî sanatların önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz.

III. BÖLÜM

SÖZLÜK

A

âb (*Far.*) *a.* Su. 127

âbâd (*Far.*) *a.* Şen, rahat. 127

âbâd ol- b. f. Mutlu olmak, rahata kavuşmak, gönenmek. 127

acayıp (*Ar.*) *sf.* Şaşılacak, şaşmaya değer, garip, tuhaf, yadırganan, yabansı. 38, 66

acayıp âlemi mec. Masalsı ve mitolojik yaratıkların dünyası. 38

adam (*Ar.*) *a.* **1.** İnsan. **2.** Erkek kişi. 24, 27, 47, 92, 101, 102

adonay elehenu adonay ehad (*İbr.*) İslamın birleme sözünün İbranicedeki tam karşılığı. 93

ah ünl. Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir söz. 14

ahcâr (*Ar.*) *a.* Taşlar. 125

âhir (*Ar.*) *a.* Son, sonraki. 127

ahmak (*Ar.*) *sf.* Aklını gereği gibi kullanamayan, bön, budala, aptal. 70

ahû (*Far.*) *a. hay. b.* Ceylan. 47

ahyâ (*Ar.*) *a.* Diriler, canlılar. 125

akîk-i Yemâni (*Ar.*) *öz. a.* Yemen'de çıkarılan kırmızı renkte bir akik cinsi, Yemen akîki. 38

alaturka (*İt.*) *a.* Eski Türk gelenek, görenek, töre ve hayatına uygun, Doğuluca, alafranga karşıtı. 103

âlem (*Ar.*) *a.* **1.** Dünya, cihan, kâinat. 125, 127 **2.** Belli bir grubu oluşturanların bütünü. 38, 42, 58

Allah (*Ar.*) *öz. a.* Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Tanrı. 23

âlûde (*Far.*) *sf.* Bulaşmış, bulaşık. 127

âlûde-i türâb (*Far.*) *t.* Toprağa bulaşan, bulaşmış. 127

amber (*Ar.*) *a.* Güzel kokulu bazı maddelerin ortak adı, güzel koku. 54

ammon râ' hotep Mısır metinlerine ait söz. 18

anahtar (*Rum.*) *a.* Kilidi açıp kapamak için kullanılan araç, açar, açkı. 92

antisantimantal (*Fr.*) *sf.* Duygusuz. 103

apartman (*Fr.*) *a.* Birkaç katlı ve her katında bir veya birkaç daire bulunan yapı. 23

arapsaçı *b. a.* Çözümlememeyecek kadar karışık durum. 68

arapsaçı ol- b. f. dey.
Karmakarışık. 68

Arif Dino *öz. a.* Asaf Hâlet Çelebi'nin yakın arkadaşı Türk şair ve ressam. 91

Âsâf (*Ar.*) *öz. a.* Asaf Hâlet Çelebi'nin gazellerinde kullandığı mahlası. 127

aselbend (*Ar. + Far.*) *a.* Hekimlikte ve koku yapımında kullanılan aselbent ağacından gövdesi çizilerek elde edilen bir reçine türü. 91

asır (*Ar.*) *a.* Yüzyıl. 103

asma *a. bit. b.* Asmagillerden, dalları çardak üzerine yayılan üzüm vb. bitkiler. 16

Asurî *öz. a.* Asurlulara ait olan. 91

âşık (*Ar.*) *a.* Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse. 33

aşına (*Far.*) *sf.* Bildik, tanıdık. 27

ateş (*Far.*) *a.* Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od, nâr. 52, 113, 114, 127

Atlas denizi *öz. a.* Afrika ve Avrupa kıtaları ile Amerika kıtası arasındaki deniz. 77

ayios o teos / ayios ishiros / ayios atânatos / eleision imâs (*Yun.*) *din b.*

“Aziz, kudretli, ölümsüz Tanrı; bize merhamet göster.” anlamında kiliselerde istavroz çıkarılarak niyaz edilen Yunanca bir dua. 32

ayna (*Far.*) *a.* Işığı yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam, gözgülü, mirat. 33, 36, 117

B

badem (*Far.*) *a. bit. b.* Badem ağacı. 22, 38, 92, 94

badem gözlü b. sf. Gözleri badem içi biçiminde iri olan (kimse).

bağ (*Far.*) *a.* **1.** Üzüm kütüklerinin dikili bulunduğu toprak parçası. 126 **2.** Meyve bahçesi. 66 **3.** Büyük bahçe, bostan. 127

bahar (*Far.*) *a. gök. b.* **1.** İlkbahar. **2.** Bu mevsimde ağaçlarda açan çiçekler ve yapraklar. 115, 127

bahâr-ı hüsn (Far.) t. Güzelliğin baharı. 127

bahçe (*Far.*) *a.* Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer. 16, 17, 18, 30, 48, 62, 67, 71, 102, 115, 118

Bahtiyâr (*Far.*) *öz. a.* “Kara Yılan” masalının erkek kahramanı. 30

Bay Kıvrıgıç öz. a. Asaf Hâlet Çelebi'nin kurguladığı masalsı kahraman. 112

Bayan İvidi öz. a. Asaf Hâlet Çelebi'nin kurguladığı masalsı kahraman. 112

bazan (Ar.) zf. Vakit vakit, ara sıra. 117

beddua (Far. + Ar.) a. Birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç. 30

Bedri Rahmi öz. a. (Bedri Rahmi Eyüpoğlu) Asaf Hâlet Çelebi'nin yakın arkadaşı Türk şair ve ressam. 92

bekâ (Ar.) a. Devam, sebat, evvelki hal üzere kalmak, bâkilik. 127

bekâ-yı âlem (Far.) t. Âlemin sonsuzluğu. 127

Belvü bahçeleri öz. a. İkinci Abdülhamit devrinden bu yana Beyoğlu'nda, Boğaziçi'nde, Adalar'da Fenerbahçe'de otel ve gazinolara bazen de apartmanlara verilmiş bir ad. 102

benât (Ar.) a. Kızlar. 128

beniâdem (Ar.) a. Âdemoğulları, insanlar. 45

beraber (Far.) zf. Birlikte, bir arada. 28, 31, 92

beste (Far.) a. Bir müzik eserini oluşturan ezgilerin bütünü. 125

beyhude (Far.) zf. Boşuna. 126

bezm (Far.) a. İçki meclisi, dost toplantısı. 128

bî- (Far.) e. -sız, -maz.

bi-hicâb sf. Utanmaz. 127

bi-tüvân ü tâb (Far.) sf. Güçsüz. 127

biber (Rum.) a. Patlıcangillerden, yurdumuzda çok yetişen ve çeşitli türleri bulunan bir bitki. 52

billûr (Ar. a. Gayet parlak ve şeffaf taş veya pek saf ve temiz cam, kristal. 17

billûr saray t. Camdan saray. 17

bizzat (Ar.) zf. Aracısız, kendisi olarak. 62

Boa öz. a. bk. Lizboa. 77

Bodhisattva öz. a. din bil. Buddha'nın henüz ilhama ermeden önceki unvanı. 75

Bodhista Gotama öz. a. din b. bk. Gotama. 37

Buda öz. a. bk. Buddha. 98

budala (Ar.) *sf.* Zekâca geri olan (kimse), alık. 98

Buddha *öz. a. din b.* MÖ 563-483 arasında Hindistan'da yaşadığı tahmin edilen ruhani öğretmen ve Budizmin kurucusu. 58

Buhtunnasır *öz. a.* Babil Krallığı'nın 11. hanedanı olan Keldanîlerin ikinci kralı, Nabukadnezar. 16

buhur (Ar.) *a.* Dinî törenlerde yakılan kokulu ağaç vb. maddeler, tütsü. 32

Bursa *öz. a.* Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. 109

bülbül (Far.) *a. hay. b.* 1. Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş. 126 2. *mec.* Divan şiirinde âşıkların sembolü. 126

C

cam (Far.) *a.* 1. Soda veya potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle yapılan sert, saydam ve çabuk kırılır cisim. 44 2. Pencere. 38

câm (Far.) *a.* Sırça, cam; bardak, kadeh, şişe veya toprak cinsinden kadeh. 127

câm-ı leb t. mec. Kırmızı şarapla dolu bir kadehe benzeyen dudak.

127

cambaz (Far.) *a.* Yerde ve tel, at, bisiklet vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösterileri yapan kimse, akrobat. 101

cân (Far.) *a.* 1. Can, ruh. 2. Hayat, yaşayış. 3. Gönül. 4. Bektaşîlik ve Mevlevîlikte tarikat kardeşi.

canbaz (Far.) *a. bk.* cambaz. 101

câriye (Ar.) *a.* Yabancı ülkelerden kaçırılıp özgürlükten yoksun edilen, alınıp satılabilen, her konuda efendisinin isteklerine bağlı bulunan genç kadın, halayık. 17, 36, 37

Cem (Ar.) *öz. a.* 1. İran mitolojik tarihinde Pişdâdiyan sülalesinin dördüncü padişahı. 2. Şark mitolojisinde şarap ve içkinin mucidi. 127

cep (Ar.) *a.* Genellikle bir şey koymaya yarar, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış veya giysinin üzerine konulan parça ile yapılmış yer. 62

cihân (Far.) *a.* 1. Evren, âlem. 2. Dünya. 117, 127, 128

Cihangir (*Far.*) öz. a. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan mahalle ve semt. 109

cilt (*Ar.*) a. Formaları veya yaprakları birbirine dikilerek veya yapıştırılarak bir kitaba geçirilen deri, bez veya kağıtla kaplı kapak. 46

cin (*Ar.*) a. Masallara ve bazı inançlara göre göze görünmeyen yaratık. 78

cinnet (*Ar.*) a. Delilik, çılgınlık. 128

cisim (*Ar.*) a. Gövde, benden, vücut. 125

cübbe (*Ar.*) a. Din adamlarıyla bazı yaşlı kimselerin giydikleri vücudun baştan aşağısını bütünüyle örten uzun üstlük. 11

Cüneyd öz. a. 9. yüzyılda yaşamış sufi ve filozof, Cüneyd-i Bağdâdî. 11

Ç

çarşı (*Far.*) a. Dükkanların bulunduğu alış veriş yeri. 45

çeng (*Far.*) a. Kanuna benzer, dik tutularak çalınır bir çeşit saz. 128

çengel (*Far.*) a. Bir yere takılmaya, geçirilmeye yarayan eğri ve ucu sivri demir. 98

Çengi Dilârâ öz. a. Masalın da adı olan bir masal kahramanı. 17

Çerkes Nevres Dadı öz. a. Asaf Hâlet Çelebi'nin dadısı. 109

çeşme (*Far.*) a. Çoğunlukla herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalıklı su hazinesi veya yapısı. 14

Çin öz. a. Doğu Asya'da bir ülke. 34, 36, 37, 66, 78

Çince öz. a. Çin dili. 47

Çingene (*Far.*) öz. a. Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde göçebe olarak yaşayan bir topluluk veya bu topluluktan olan kimse. 65

D

davul (*Ar.*) a. müz. Büyük ve enlice bir kasnağın iki yanına deri geçirilerek yapılan, tokmak ve değnekle çalınan çalgı. 108

Debussy öz. a. Fransız bestekar Claude Debussy'nin soyadı. 103

def (*Far.*) a. müz. Zilli bir kasnağa geçirilmiş kursak zarından oluşan çalgı. 93

dem (*Far.*) *a.* **1.** An, vakit, saat, zaman, çağ. 128 **2.** Soluk, nefes. 126

dem çek- *b. f. mec.* Uzun ve güzel ezgiler çıkarmak. 126

derun (*Far.*) *a.* **1.** İç, içeri, öz. **2.** Gönül, yürek, ruh. 111

derya (*Far.*) *a.* **1.** Deniz. **2.** Bir şeyin bol olduğu yer. 66, 92

derya-yı nâz (*Far.*) *t.* Cilve denizi. 66

dev (*Far.*) *a.* **1.** Korkunç, çok iri ve olağanüstü güçlü masal yaratığı. **2. sf.** Çok büyük, çok önemli. 50, 91

devir (*Ar.*) *a.* Kendine özgü bir özellik taşıyan zaman parçası. 127

devr-i lâle t. Lale devri, lale mevsimi. 127

dîl (*Far.*) *a.* Gönül, yürek. 128

dinozor (*Fr.*) *a. hay. b.* Dinozorlar takımından, boyu 20 metre kadar olabilen, ilk çağlarda yaşamış, günümüze fosilleri kalmış bir sürüngen. 102, 113

diyar (*Ar.*) *a.* **1.** Ülke. **2.** Dünya. **3.** Bazı nitelik veya değerleri taşıyanların çok bulunduğu yer, yurt. 66, 92, 109

dolap (*Ar.*) *a.* Genellikle tahtadan yapılmış, bölme veya çekmelerine eşya konulan kapaklı mobilya. 36

Don-Jose *öz. a.* Asaf Hâlet Çelebi'nin *Radyo* şiirinde Batı sömürgeciliğinin sembolü olarak kullandığı hayalî kişi adı. 101

dost (*Far.*) *a.* Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse, düşman karşıtı. 73, 115

dut bu â'ru ünnek pahper / kama pet kama tâ Mısır metinlerine ait söz. 18

duvar (*Far.*) *a.* Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran, taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem. 21, 30, 36, 56, 71, 107

dükkan (*Ar.*) *a.* Esnafın perakende satış yaptığı, küçük zanaat sahiplerinin çalıştıkları yer. 91

dünya (*Ar.*) *a.* **1.** Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü. 36, 37, 39, 72, 75, 91, **2.** Dış, çevre, ortam. 73, 78, 117

E

ebedî (*Ar.*) *sf.* Edebiyatla ilgili, edebiyata ilişkin, yazınsal. 51, 125

ecel (*Ar.*) *a.* Hayatın sonu, ölüm zamanı. 115

ecrâm (Ar.) a. Cansız olan cisimler. 125

efendi (Rum.) a. Günümüzde bey unvanından farklı olarak özel adlardan sonra kullanılan ikinci derecede bir unvan. 111

Eflâtun (Ar.) öz. a. Antik Yunan filozofu Platon'un İslam dünyasındaki adı. 91

efsâne (Far.) a. Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence. 127

-efrûz (Far.) s. Aydınlatan, parlatan. 127

âb-ı âteş-efrûz t. **1.** Ateş gibi parlayan, ışıldayan su. 127 **2.** mec. Şarap. 127

-efzâ (Far.) s. Arttıran, çoğaltan. 128

cinnet-efzâ t. Cinneti, deliliği arttıran. 128

ehemmiyet (Ar.) a. Önem. 28

ejderha (Far.) a. Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, ejder. 14, 56

ekvân (Ar.) a. Varlıklar, âlemler, dünyalar. 125

el'aman (Ar.) e. Yardım ve şikayet edatı olarak "aman, medet" anlamında kullanılan bir söz. 98

emvât (Ar.) a. Ölüler. 125

enîn (Ar.) a. İnilti, inleme. 128

enîn-i çeng t. Çeng adı verilen sazın iniltisi. 128

eşcâr (Ar.) a. Ağaçlar. 125

Evliya Çelebi öz. a. 17. yüzyılda yaşamış ünlü Türk gezgin. 109

evlôimêni i vasilîya tu patrôs (Yun.) *din* b. Kiliselerde "Allah'ın hâkimiyetine hamd olsun." anlamında okunan Yunanca bir dua. 32

evvel (Ar.) *zf.* **1.** Önce. **2.** *sf.* İlk, önceki, geçmiş. 39, 102, 125

F

fal (Ar.) a. Geleceği öğrenmek, şans ve kısmeti anlamak amacıyla oyun kâğıdı, kahve telvesi, el ayası vb.ne bakarak anlam çıkarma, bakı. 65

farz (Ar.) a. Bir netice elde etmek için ihtimalli veya gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma, sayma, tutma. 127

farz et- b. f. Varsaymak. 127

fasıl (Ar.) a. Bölüm. 127

fasl-ı şarâb t. Şarap bölümü, şarap faslı. 127

Fatih *öz. a.* Osmanlı İmparatorluğu'nun yedinci padişahı, II. Mehmet. 109

fehîm (*Ar.*) *a.* Anlama, anlayış. 128

felek (*Ar.*) *a.* Talih, baht, kader. 128

benât-ı felek t. Feleğin kızları. 128

ferâce (*Ar.*) *a.* Mevlevî hırkası. 94

Ferhâd *öz. a.* Bir İran halk hikayesi olan Ferhat ile Şirin anlatısının kahramanı. 14, 116

fiskiye (*Ar.*) *a.* Suyu yukarıya doğru, türlü biçimlerde fişkirtan ağızlık, fişkırık. 22

fikir (*Ar.*) *a.* Düşünce. 127

fil (*Ar.*) *a. hay. b.* Filgillerin hortumlular takımından, Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, çok iri, kalın derili hayvan. 17

fo Çocuk diline ait ifade. Su ? 76

fo iç- b. f. Su içmek. 76

G

- **gâh / geh** (*Far.*) *e.* 1. Zaman Bildiren edat. 125 2. Yer bildiren edat. 125

gâm (*Ar.*) *a.* Tasa, kaygı, üzüntü. 128

gamze (*Ar.*) *a.* Yan bakış, göz süzme, siteimli bakma. 66, 127

gamze-i harâb t. Yıkık, dağınık yan bakış. 127

garik (*Ar.*) *sf.* Gark olmuş, batmış, dalmış. 128

garik-i nûr t. Aydınlığa batmış. 128

garip (*Ar.*) *sf.* Kimsesiz, zavallı. 71, 125

Gotama *öz. a. din b.* Budizmin kurucusu Buddha'nın asıl adı. 36, 37

gotik (*Fr.*) *sf.* Orta Çağ'a özgü. 47

grand-cour (*Fr.*) *b. a.* Büyük avlu, Galatasaray Lisesi'nin büyük avlusu. 51

gû (*Far.*) *sf.* Söyleyen, diyen. 127

gûş (*Far.*) *a.* İşitme, dinleme. 128

gûş eyle- b. f. İşitmek, dinlemek. 128

guya (*Far.*) *zf.* Sözde, sanki. 125

gül (*Far.*) *a. bit. b.* Gülgillerin örnek bitkisi (Rosa). 48, 91, 127

günâh (*Far.*) *a.* Sorumluluk, vebal. 93

H

hâb (*Far.*) *a.* Uyku, rüya. 127

haber (Ar.) a. Bilgi. 91, 102

Hafız Hanım öz. a. ? 52

hakikat (Ar.) a. Gerçek. 125

hal (Ar.) a. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların veya taşıdığı niteliklerin bütünü, durum, vaziyet. 117, 125, 127

hâlâ (Ar.) zf. Şimdiye kadar, o zamana kadar, hâlen, henüz. 29

halaka-ssemâvâti-vel'ard'h din b. Kur'an-ı Kerim'de birçok defa "Göğü ve yeri yarattı." anlamında kullanılan söz. 48

halayık (Ar.) a. Kadın köle, cariye. 38

hâlet (Far.) sf. Susmuş, suskun, sessiz. 125

hâne (Far.) a. Ev, yuva. 128

harâb (Ar.) sf. Yıkık, viran. 127, 128

haramî (Ar.) sf. Hırsız, haydut, eşkıya. 15, 116

hare (Far.) a. Bazı nesne, canlı, göz vb.nde dalgalanır gibi görünen parlak çizgiler, meneviş, dalgır. 70

harem (Ar.) a. Saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm, selamlık karşıtı. 29

harf (Ar.) a. Dildeki bir sesi gösteren ve alfabeği oluşturan işaretlerden her biri, kod. 46

harita (Ar.) a. coğ. Coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. konularla ilgili yeryüzünün veya bir parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağı. 78

Harput öz. a. Elazığ'ın yakınlarında bulunan bir antik kent. 41, 112

haşyet (Ar.) a. Korku, korkma. 125

hatta (Ar.) zf. Üstelik, ayrıca. 40

hava (Ar.) a. 1. Müzik aletlerinden çıkan ses perdesi. 42, 48 2. Çevreyi kuşatan boşluk. 98 3. Gökyüzü. 46

havuz (Ar.) a. Su biriktirme, yüzme, çevreyi güzelleştirme vb. amaçlarla altı ve yanları mermer, beton benzeri şeylerden yapılarak içine su doldurulan, genellikle üstü açık yer. 22, 30

hayal (Ar.) a. Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya. 34, 36, 37, 117, 118, 125, 127

hayfâ (Ar.) e. Yazık ki, heyhat, vah. 127

hayret (*Ar.*) *a.* Beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma. 91, 125

hayvan (*Ar.*) *a.* Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık. 74

hazîn (*Ar.*) *sf.* Hüzünlü. 56

he (*Ar.*) *a.* Osmanlı alfabesinin otuzuncu harfi. 14

heykel (*Ar.*) *a.* Taş, tunç, bakır, kil, alçı vb. maddelerden yontularak, kalıba dökülerek veya yoğrulup pişirilerek biçimlendirilen eser, yontu, statü. 91

hired (*Far.*) *a.* Akıl, us. 128

hicâb (*Ar.*) *a.* Utanma, sıkılma. 127

hikâye (*Ar.*) *a.* Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması. 68

hiyeroglif (*Fr.*) *a. tar. b.* Resim yazı. 47

hoş (*Far.*) *sf.* Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren. 127

hoş-gû sf. Tatlı dilli, dili tatlı. 127

hurûş (*Far.*) *a.* Coşma, çağıldı, gürültü, şamata, telaş. 128

huzur (*Ar.*) *a.* Dirlik, baş dinçliği, gönül rahatlığı, rahatlık, erinç. 29, 107, 128

hülya (*Far.*) *a.* Tatlı düş, hayal. 125

hüsn (*Ar.*) *sf.* Güzellik, iyilik. 127

I

ihlamur (*Rum.*) *a. bit. b.* Ihlamurgillerden, kerestesi beğenilen, büyük bir gölge ağacı (Tilia). 47

ıstırap (*Ar.*) *a.* Acı, üzüntü, sıkıntı, keder. 26, 102

İ

İbrâhim *öz. a.* Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâmın müştereken kabul ettiği büyük peygamber. 16

ihtiyar (*Ar.*) *sf.* Yaşlı, kocamış olan, pir (kimse). 27, 53

iltimâ (*Ar.*) *a.* Parıldama. 128

insan (*Ar.*) *a.* Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı. 18, 22, 24, 25, 28, 40, 42, 45, 52, 63, 64, 73, 110

irtidâ (Ar.) a. Razi olma, uygun bulma. 128

iskambil (Fr.) a. Bir yüzünde sayılar veya resimler bulunan, çeşitli oyunlar oynamaya yarayan kart, oyun kâğıdı. 20

İspanyol öz. a. İspanya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. 101

İstanbul öz. a. Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. 44, 109, 110, 111

istigrak (Ar.) a. 1. Dalma, içine gömülme. 125 2. tas. Kendinden geçip dünyayı unutmama. 125

istimâ (Ar.) a. Kulak verip dinleme. 128

İsus öz. a. Kur'an'da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber, Hz. İsa. 32

işaret (Ar.) a. Anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im. 119

iştihâ (Ar.) a. Meyil, istek, iştah. 24

itâb (Ar.) a. Azarlama, tersleme, paylama, darılma. 127

ittibâ (Ar.) a. Tabî olma, uyma. 128

izâl (Ar.) a. Giderme, giderilme. 127

K

kadeh (Ar.) a. İçki içmeye yarayan ayaklı bardak. 115, 127

kadîm (Ar.) sf. Eski. 18

kafa (Ar.) a. 1. İnsan başı, ser. 27, 41, 63, 102 2. Kavrama ve anlama yeteneği, zekâ, zihin, bellek. 91

kafes (Ar.) a. Çapraz çubuklarla ve aralıklı olarak yapılmış, pencerelere takılan siper. 20, 21

kahkaha (Ar.) a. Yüksek sesle gülme. 17, 33

kâinat (Ar.) a. Evren. 69

kakule (Ar.) a. bit. b. Zencefilgillerden, sıcak iklimlerde yetişen güzel kokulu bir bitki (Elettaria cardamomum). 91

kalem (Ar.) a. Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç. 65

kalp (Ar.) a. 1. Yürek. 98 2. Sevgi, gönül. 125

kalyon (İt.) a. Yelkenle ve kürekle yol alan savaş gemilerinin en büyüğü. 92

kame Çocuk diline ait ifade. 76

kaside (Ar.) a. On beş beyitten az olmayan, bütün beyitlerin ikinci dizeleri en baştaki beyit ile uyaklı olan ve çoğu kez büyükleri övmek için yazılan divan edebiyatı şiir türü. 91

kasır (Ar.) a. Bahçe içinde yapılmış süslü ev, köşk. 14

kastanyet (Fr.) a. Parmaklara takılarak çalınan bir zil türü. 101

katar (Ar.) a. Taşıt dizisi. 108

kayıp (Ar.) a. Yitme, yitim. 34, 39, 49, 53, 118, 125

kelâm (Ar.) a. Söz. 98

kelâm-ı kibar Özdeyiş. 98

kelle (Far.) a. Baş, kafa. 25, 26

kere (Ar.) a. Kez, yol, defa, sefer. 28, 58, 72

kervan (Ar.) a. Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı. 45

keyif (Ar.) a. Rahat, huzur, afiyet. 103

kırmızı (Ar.) a. Al, kızıl renk. 22, 101

kibar (Ar.) sf. Soylu, köklü. 65

kiler (Far.) a. Evlerde yiyecek, içecek ve erzakın saklandığı oda, ambar veya dolap. 50

kilim (Far.) a. Döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya yün dokuma. 43

kilise (Rum.) a. din. b. Hristiyanların ibadet etmek için toplandıkları yer. 32

kilit (Far.) a. Anahtar, düğme gibi takılıp çıkarılabilen bir parça yardımıyla çalışan kapatma aleti. 92

kîrye elêison (Yun.) a din. b. “Rabbim merhamet göster.” anlamında Yunanca dua. 32

kitap (Ar.) a. Ciltli ve ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü. 15, 46

kolonyal (Fr.) sf. Sömürgeyle ilgili. 101

koridor (Fr.) a. Bir yapıya girmeyi sağlayan veya odaları birleştiren genellikle dar geçit, geçenek. 51

köhne (Far.) sf. Eski, eskimiş. 127

bâğ-ı köhne 1. Eskimiş bağ. 2. mec. Dünya. 127

kös (Far.) a. Savaşlarda, alaylarda at, deve veya araba üzerinde taşınan ve işaret vermek için kullanılan büyük davul. 61

köşk (Far.) a. Bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır. 29

kromanyon (Fr.) a. İlkel insan. 27

kule (Ar.) a. Çoğunlukla kare veya silindirik biçimindeki yüksek yapı. 20

kumru (Far.) a. hay. b. Güvercinler takımından, güvercinden küçük, boz, gri renkli bir kuş. 44

Kunâla öz. a. Budizme ait bir efsane. 72, 113, 114

kurna (Ar.) a. Hamam ve banyolarda musluk altında bulunan, içinde su biriktirilen, yuvarlak, mermer, taş veya plastik tekne. 38

L

lâhza (Ar.) a. Zamanın bölünemeyecek kadar kısa bir parçası, an. 127

lâl (Far.) a. Dili tutulmuş, konuşamaz duruma gelmiş, dilsiz. 128

lala (Far.) a. Çocuğun bakım, eğitim ve öğretimiyle görevli kimse. 29

lâle (Far.) a. bit. b. Zambakgillerden, yaprakları uzun ve sivri, çiçekleri kadeh biçiminde, türlü renkte bir süs bitkisi. 127

lâmelif (Ar.) a. Arap alfabesinde yirmi yedinci harf. 98, 99

lâyık (Ar.) a. Bir kimseye uygun olan, yaraşan, yakışan, yaraşır. 127

lâyık-ı itâb Azarlamanın layığı. 127

leb (Far.) a. Dudak. 127

leş (Far.) a. Kokmuş hayvan ölüsü. 27

Leylâ öz. a. Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı. 125

lif (Ar.) a. Her türlü maddeyi oluşturan çok ince ve uzun parça. 24

lisan (Ar.) a. Dil . 125

Lizboa öz. a. Lizbon, Portekiz'in başkenti. 77, 78

lumbuz (Yun.) a. Gemilerin iç kısımlarını aydınlatmak için bordalara ve güvertelere açılmış olan yuvarlak delik. 92

M

Mâçin öz. a. Çin ülkesinin güney bölgesine verilen bir ad. 33, 66

mağara Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in. 15, 27

mahabbet (Ar.) a. Sevgi. 36, 72

mahmur (Ar.) sf. Sarhoşluğun sebep olduğu sersemlik içinde olan. 49

mahv (Ar.) a. Yok etme, ortadan kaldırma. 125, 126

mahvet- b. f. Yok etmek. 126

mahvol- b. f. Yok olmak. 125

mâni (Ar.) a. Bir şeyin yapılmasını önleyen şey, engel. 127

Mansûr öz. a. Hallâc-ı Mansûr olarak tanınan Hüseyin bin Mansûr el-Hallâc. 61

Mâra öz. a. Hint esatirine göre kötü ruh, altıncı ve en yüksek cennetin hakimi. 28, 74

Maria Barbas öz. a. Asaf Hâlet Çelebi'nin tanışı, meclislerinde hazır bulunan Portekizli kadın. 77, 78

Mariyya öz. a. bk. Maria Barbas. 77, 78

Marquis de Carabasse öz. a. Ünlü Fransız masalı Çizmeli Kedi'nin kahramanı. 50

masal (Ar.) a. Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür. 50, 77, 78, 111, 117

maşa (Far.) a. Ateş veya kızgın bir şey tutmaya, korları karıştırmaya yarayan iki kollu metal araç. 52

meçhul (Ar.) sf. Bilinmeyen, bilinmedik. 102

medhûş (Ar.) sf. Dehşete uğramış, şaşırılmış, korkmuş. 125

mehtap (Far.) sf. Ay ışığı. 47, 60, 125

mektep (Ar.) a. Okul. 29

melâl (Ar.) a. Sıkıntı. 39, 127

melik (Ar.) a. Padişah, hakan, hükümdar. 93

memleket (Ar.) a. 1. Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, şehir, yurt. 109, 110 2. Ülke. 33
memleket-i Çin Çin Ülkesi. 33

menba (Ar.) a. Kaynak, pınar. 126

merak (Ar.) a. Bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek. 23, 126

meram (Ar.) a. İstek, amaç, gaye, maksat. 63

merdiven (Far.) a. Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan basamaklar dizisi, basak. 22, 23

merhum (Ar.) a. Ölmüş Müslüman erkek, rahmetli, rahmetlik. 102

Meryem Ana öz. a. Hz. İsa'nın annesi. 32

mest (Far.) sf. Sarhoş. 127, 128

mest-i şarâb-ı nâb Katkısız şarap sarhoşu. 127

metin (Ar.) a. Basılı veya el yazması parça, tekst. 18

Mevlânâ öz. a. Mutasavvıf Türk şairi, Mevlevîlik tarikatının kurucusu. 48

meyl (Ar.) a. *mec.* Yönelme, yöneliş. 126

meyl-i vahşet Korku meyli. 126

meyva bk. Meyve. 58

meyve (Far.) a. *bit. b.* Bitkilerde çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişmesiyle oluşan tohumları taşıyan, genellikle yenebilen organ, yemiş. 58

mezbele (Ar.) a. Çöplük. 70

mezmûr (Ar.) a. **1.** Kavalla söylenen ilahi. **93** **2.** Makamla okunan Zebur suresi. 93

Mısır öz. a. Afrika'da bir ülke. 18

Mısır-ı Kadîm (Far.) t. Eski Mısır. 18

mızıkâ (İt.) a. *müz.* Yan yana sıralanmış deliklerden her biri

üflendiğinde ayrı notada sesler çıkaran küçük ağız çalgısı, armonika. 93

mikrop (Fr.) a. Mikroskopta görülebilen, çürümeye, mayalanmaya ve hastalıklara yol açan bir hücreli canlı. 69

milyar (Fr.) sf. Milyon kere bin, bin milyon, 1.000.000.000. 113

milyon (Fr.) sf. Bin kere bin, 1.000.000. 113, 114

misafir (Ar.) a. Konuk. 68

misâl (Ar.) a. Örnek olarak alınabilen, gösterilen şey, örnek. 118

misk (Ar.) a. Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür erkek ceylanın karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde, mis. 54

moloz (Rum.) a. Toprak ve kireçle karışık taş kırıntıları, yapı döküntüsü, inşaat atığı. 71

muallâk (Ar.) sf. Asılmış, asılı, havada boşta duran. 46

muhabbet (Ar.) a. Sevgi. 36, 72

Muhammed öz. a. İslam dininin peygamberi. 108

mum (Ar.) a. Bir fitilin etrafına erimiş bal mumu, içyağı, stearik asit veya parafin dökülerek genellikle silindir biçiminde dondurulan ince, uzun aydınlatma aracı. 32

mum yak- din b. Kutsal sayılan bir yere giderek adak adadığında mum yakıp koymak. 32

Murad öz. a. 3. Osmanlı padişahı I. Murat. 109

murâd (Ar.) a. İstek, dilek. 127

musallat (Ar.) sf. Bir kimse veya şeyin üzerine bıktırarak kadar düşen (kimse). 98

mübarek (Ar.) sf. Kutlu, kutsal. 93

mükedder (Ar.) sf. Kederli, tasalı, üzüntülü, perişan. 127

münevver (Ar.) sf. Aydın. 103

mürekkep (Ar.) a. Yazı yazmak, desen çizmek veya basmak için kullanılan, türlü renklerde sıvı madde. 46

müselles (Ar.) a. Üçlü, üçgen. 32

müstemeleke (Ar.) a. Sömürge. 101

müşterek (Ar.) sf. Ortak 117

N

nâb (Far.) sf. Saf, katıksız. 127

nafaka (Ar.) a. Geçinmek için gerekli olan şeylerin bütünü, geçimlik, yiyecek. 31

nağme (Ar.) a. Güzel, uyumlu ses, ezgi, melodi. 102

nakış (Ar.) a. Genellikle kumaş üzerine renkli iplikler veya sırma ve sim kullanarak elle, makineyle yapılan işleme, el işi, ince iş. 43

nâle (Far.) a. İnleme, inilti. 127

namaz (Far.) a. din b. İslam'ın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet, salat. 43

nây (Far.) a. müz. Kamıştan yapılan düdük, ney. 127, 128

nâz (Far.) a. Kendini beğendirmek amacıyla yapılan davranış, cilve, eda. 66

Necef taşı öz. a. İran şehirlerinden Necef'te çıkarılan parlak ve saydam bir tür kuvars billuru. 38

Nedîm öz. a. Lale Devri'nde yaşamış, şarkılarıyla meşhur divan şairi. 127

nedîm (Ar.) sf. Güzel hikaye anlatan, tatlı konuşan. 127

nefes (*Ar.*) *a.* Soluk. 18, 24, 40

neuf-cent-dix-neuf (*Fr.*) *a.* Dokuz yüz on dokuz. 51

ney (*Far.*) *a. bk.* Nây. 48

nigâh (*Far.*) *a.* Bakış, bakma. 118
nigâh-ı mest t. Sarhoş eden bakış.
118

nigâr (*Far.*) *a.* 1. Resim. 2. Resim gibi güzel sevgili. 36, 37, 38, 66, 92, 127
nigâr-i Çin öz. a. mec. Yüzü Çin diyarında yapılan resimlerdeki kadar güzel sevgili. 36, 37, 66, 92

nihayet (*Ar.*) *zf.* Sonunda. 125

nirvana (*Sans.*) *a. din b.* Budizmde, her türlü isteklerden, duygulanımlardan, tutkuların arınıp en yüksek ruh durumuna erişme. 57

nisyân (*Ar.*) *a.* Unutma. 127

nişan (*Far.*) *a.* Evlenmek üzere birbirine söz verme, nişanlanma. 23

niyagrôdhâ *bit. b.* Banyan ağacının Pali dilindeki adı. 68

niyaz (*Far.*) *a.* Yalvarma, yakarma, dua. 48

nûr (*Ar.*) *a.* Aydınlık, ışık, parlılık, ziya. 128

nûrusiyâh t. Kadir Gecesi'yle ilgili bir mazmun. 29

O

om mani padme hum Tibet'te evlerin, manastırların, kasaba ve köylerin duvarlarında, dua tekerleklerinde yazılı olan bir söz, bir formül. 58

Osman Gazi *öz. a.* Osmanlı Devleti'nin kurucusu. 109, 110

Ostralyo *öz a.* Avustralya. 27

oto Çocuk diline ait ifade. 76

Ö

Ömer Çocuk *öz. a.* Asaf Hâlet Çelebi'nin menenjit tüberkülozundan 18-19 yaşlarında ölen oğlu. 76, 102, 110

ömür (*Ar.*) *a.* Yaşam. 117, 118

P

padişah (*Far.*) *a.* Osmanlı Devleti'nde devlet başkanına verilen unvan, hükümdar, sultan. 33, 34

Paris *öz. a.* Fransa'nın başkenti. 50

pencere (*Far.*) *a.* Yapıları veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını aydınlatmak, havalandırmak amacıyla

yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık. 20, 22, 23, 60, 115,

perişân (*Far.*) *sf.* Dağınık, düzensiz, karmakarışık. 127

permanant (*Fr.*) *a.* Makineyle uzun bir süre için yaptırılan saç, perma. 103

Petit-Poucet *öz. a.* “Küçük Başparmak” anlamında bir Fransız masal kahramanı. 60

peyderpey (*Far.*) *zf.* Azar azar, bölüm bölüm, yavaş yavaş. 125

pıhtı (*Far.*) *a.* Koyulaşarak yarı katı duruma gelmiş sıvı. 26, 102

pijama (*Fr.*) *a.* İki parçadan oluşan yatak giysisi. 103

pilav (*Far.*) *a.* Pirinçten, bulgurdan veya kuskustan yapılan bir yemek. 51

pitekantrop (*Yun.*) *a.* Hem ilkel maymunsu karakter, hem gelişmiş insansı karakter gösteren fosil. 74, 101

piyâle (*Far.*) *a.* Şarap bardağı, içki kadehi. 94, 127

piyâle-i serşâr Ağzına kadar dolu kadeh. 127

put (*Far.*) *a.* Bazı ilkel toplumlarda doğaüstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne, tapıncak, sanem, fetiş. 16

R

Rab *öz. a.* Tanrı. 93

radio (*Fr.*) *a.* Elektrik dalgalarının özelliğinden yararlanarak seslerin iletilmesi sistemi. 101

raf (*Ar.*) *a.* Üstüne öteberi koymak için duvara veya bir dolabın içine birbirine paralel olarak tutturulmuş, genellikle geniş, uzun tahta veya metal levha. 19

rahat (*Ar.*) *a.* İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur. 42, 112

rahmet (*Ar.*) *a.* Birinin suçunu bağışlama, yarlıgama, merhamet etme. 75

rakı (*Ar.*) *a.* Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin alkolle mayalanarak damıtılmasıyla elde edilen içki. 102

rengârek (*Far.*) *sf.* Çeşitli renkleri olan, renk renk. 126

resim (*Ar.*) *a.* Varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi

araçlarla kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri. 32, 91

Rimbaud *öz. a.* Sembolizmin önemli temsilcilerinden Fransız şair. 91

romantik *(Fr.) sf.* Davranışlarında duygu ve coşkunun aşırı ölçüde etkisi bulunan. 56

rüküş *(Ar.) sf.* Gülünç bir biçimde giyinip süslenen (kadın). 103

rütbe *(Ar.) a.* Mertebe, derece, paye. 127

rüya *(Ar.) a.* Düş. 22, 62, 63, 110, 112, 114, 115, 117, 118, 119, 126

rüzgâr *(Far.) a.* Yel. 20, 113

S

saat *(Ar.) a.* Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası. 28, 114

sabah *(Ar.) zf.* Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman. 31, 108

safir *(Ar.) a.* İnce, güzel ses. 128
safir-i nây Neyin ince sesi. 128

sahife *(Ar.) a.* Sayfa. 46, 47

sakî *(Ar.) a.* 1. İçkili toplantılarda içki dağıtan kimse. 94, 115 2. *tas.* İnsan

ruhuna Allah sevgisi, Allah nuru saçan kimse. 94, 115

sâlis *(Ar.) sf.* Üçüncü. 29

sanat *(Ar.) a.* Bir duygu, tasarı, güzellik vb.nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık. 109

sanduka *(Ar.) a.* Mezarın üzerine yerleştirilmiş, tabut büyüklüğünde tahta veya mermer sandık. 54

santûr *(Far.) a.* Kanuna benzeyen, tokmaklarla çalınan bir tür telli çalgı. 93

saray *(Far.) a.* Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı. 17, 38, 45

sarhoş *(Far.) sf.* Alkollü içki veya keyif verici bir madde sebebiyle kendini bilmeyecek durumda olan (kimse), esrik. 47, 102

satir *(Fr.) a.* Yergi. 91

sedir *(Ar.) a.* Arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen, oturmaya veya yatmaya yarayan ev eşyası, divan. 20

sefine *(Ar.) a.* Gemi. 66

Selim öz. a. Osmanlı padişahlarından III. Selim. 29

Selim-i Salis öz a. III. Selim. 29

semâ (Ar.) a. 1. Gök. 2. tas. Mevlvî ayinlerinde tarikat mensuplarının cezbe haliyle ayakta dönmesi, zikretmesi. 48, 125, 128

semâ-ı Mevlânâ (Far.) t. Mevlânâ'nın semai. 48

sene (Ar.) a. Yıl. 23, 28, 39, 102, 113, 114

serâp (Far.) a. Atmosferde ışık ışınlarının kırılmasından doğan ve çöllerde kolaylıkla gözlemi yapılabilen göz yanılması. 32

sevdâ (Ar.) a. Güçlü sevgi, aşk.29

seyir (Ar.) a. Uzaktan bakıp karışmama, temaşa. 21, 62, 117

seyret- b. f. Bir şeyin durumunu, oluşumunu gözlemek, bakmak. 21, 62, 117

Sidharta öz. a. Bütün duaların müstecap olduğu anlamına gelen *saravârthasiddha* kelimesinin kısaltılmışı, Buda'nın sıfatlarından biri. 58

sigara (İsp.) a. İnce kâğıda, kıyılmış tütün sarılarak hazırlanan, silindir

biçiminde, ağızdan dumanı çekilen nesne. 103

sincâbî (Far.) sf. Sincap rengine olan, kahverengi ile kurşuni arasından bir renk. 118

siyah (Far.) sf. Kara. 23, 29, 56, 72, 74, 77, 101, 102

sohbet (Ar.) a. Dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirme, hasbihâl. 22

sokak (Ar.) a. İl, ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol. 55, 71, 111, 112

suret (Ar.) a. Görünüş, biçim. 33

Süleyman öz. a. Yahudilikte sadece kral, İslamiyette ise hem kral hem peygamber olarak kabul edilen Hz. Süleyman. 93

suzidilâra (Far.) a. müz. Klasik Türk müziğinde III. Selim tarafından terkip edilmiş bir birleşik makam. 29

Ş

şair (Ar.) a. Şiir söyleyen veya yazan kimse, ozan. 111

şalvar (*Far.*) *a.* Genellikle ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan, geniş bir pantolon türü. 65

şamandıra (*Rum.*) *a.* Halkalarına tekne bağlamak için limanda demirlenmiş olan, içi boş, her yanı kapalı, çoğunlukla metalden yapılan fiçı vb., yüzer top. 67

şamdan (*Far.*) *a.* Üzerine kandil, mum veya herhangi bir ışık kaynağı konulan yüksek tabla, mumluk. 92

şapka (*Rus.*) *a.* Keçe, hasır, kumaş, ip vb. ile yapılan başlık. 101

şarâb (*Ar.*) *a.* Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki, mey. 26, 117, 127

şarâb-ı nâb Katkısız şarap. 127

şarkı (*Ar.*) *a.* *müz.* Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi. 77, 93, 94

şefkat (*Ar.*) *a.* Sevecenlik. 64

şehir (*Far.*) *a.* Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent. 23, 45, 73, 78

şekil (*Ar.*) *a.* **1.** Biçim. **2.** Bir konuyu açıklamaya yarayan resim veya çizim. 42, 46, 57, 61

şems (*Ar.*) *a.* Güneş. 128

şerâb (*Ar.*) *a.* *bk.* Şarâb. 94

şerh (*Ar.*) *a.* Bir anlatım veya kitabı açıklama, yorumlama. 127

şermi (*Far.*) *a.* Sırrına erilemeyen doyumsuz güzellik. 125

serşâr (*Far.*) *sf.* Ağızına kadar dolu, taşkın. 127

şey (*Ar.*) *zm.* Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz. 18, 21, 37, 39, 40, 55, 62, 68, 91, 110, 114, 117, 118, 125

şeytan (*Ar.*) *a.* Kötü düşünceli, kötü niyetli kimse. 74

şikest (*Far.*) *sf.* Kırılmış, kırık. 127

Şirin *öz. a.* Ferhat ile Şirin hikayesinin kadın kahramanı. 14

şua (*Ar.*) *a.* Işın, ışık. 128

şua-ı şems-i cihân-tâb Cihan güneşinin ışıklarının parlaklığı. 128

şûh (*Far.*) *sf.* Neşeli, şen, cilveli (kadın). 127

şuur (Ar.) a. Bilinç. 127

T

tâb (Far.) a. Güç, kuvvet, takat. 127

tâb-ı nâle İnleyecek kuvvet. 127

- **tâb** (Far.) sf. Parlayan, parlatan, aydınlatan anlamlarına gelerek birleşik kelimeler yapar. 128

Tafnit öz. a. Aslan kafalı, insan bedenli Mısır tanrıçası. 18

tahta (Far.) a. Çeşitli işlerde kullanılmak üzere düz, enlice, uzun ve az kalın biçimde işlenmiş ağaç parçası. 23, 24, 32

talik (Ar.) a. Arap alfabesinde geliştirilen, yatık olarak yazılan yazı türlerinden biri. 47

tambur (Ar.) a. müz. Klasik Türk müziğinin başlıca çalgılarından biri olan, yay veya mızrapla çalınan, uzun saplı, telli çalgı. 29

tarçın (Far.) a. bit. b. Defnegillerden, genellikle Asya'nın güneyinde yetişen ve değişik türleri bulunan bir ağaç. 78, 91

tarih (Ar.) a. Bir konuyu geçmişi ve gelişimi içinde inceleyen anlatı. 109

tas (Ar.) a. Genellikle içine sulu şeyler konulan metal vb.nden yapılmış kap. 38

tasvir (Ar.) a. Resim. 15

tecelli (Ar.) a. Belirme, görünme, ortaya çıkma, zuhur etme, meydana çıkma. 125

tecelligâh Tecelli zamanı, ortaya çıkma zamanı. 125

ten (Far.) a. Vücut. 72

tennure (Ar.) a. Mevlevî dervişlerinin giydiği kolsuz, yakasız, yırtmaçlı, beli kırmalı, uzun ve geniş giysi. 48

tercüme (Ar.) a. Çeviri. 117

Tevrat öz. a. din b. Hz. Musa'ya indirilen ve Tanrı buyruklarını kapsayan, Musevilerin din kitabı, Ahd-i Atik. 93

Todi öz. a. Çingene. 102

tohum (Far.) a. Bitkilerde döllenme sonunda yumurtacıktan oluşan ve yeni bir bitki oluşmasını sağlayan tane. 58

trilobit (Lat.) a. Paleozoik çağda gelişen ve zamanla soyları tükenen duyarlı deniz eklembacaklılarına verilen ad. 39

türâb (Ar.) a. Toprak. 127

tüvân (Far.) a. Güç, takat. 127

U

ukul (Ar.) a. Akıllar, zihinler. 125

uşşak (Ar.) a. Aşıklar. 108

Ü

ü (Far.) e. bk. Ve. 127

V

vahşet (Ar.) a. Korku, ürküntü. 126

vahşi (Ar.) sf. Yabani, yırtıcı. 126

vakans (Fr.) a. Tatil. 51

vakit (Ar.) a. Belirlenmiş olan zaman. 72

vasl (Ar.) a. Kavuşma, birleşme. 127
vasl-ı nigâr (Far.) t. Sevgiliye kavuşma. 127

vâveylâ (Ar.) a. Çılgılık. 102

ve (Ar.) bağ. İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz. 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 31, 32, 36, 38, 39, 40, 43, 46, 47, 52, 53, 55, 57, 62, 64, 66, 67, 68, 70, 71, 73, 74, 75, 91, 92, 93, 94, 98, 101, 102, 110, 115

vecd (Ar.) a. tas. Kendini kaybedercesine ilahî aşka dalma. 128

vecd-i cinnet-efzâ (Far.) t. Cinnet arttıran vecd. 128

vech (Ar.) a. Yüz, surat, çehre. 127

vedâ (Ar.) a. Ayrılma, ayrılış. 128

visal (Ar.) a. Kavuşma. 117

viski (İng.) a. Tahıllar malt yapılarak şekerlendirildikten ve gereği kadar mayalandıktan sonra damıtılarak elde edilen alkollü içki. 101

vücut (Ar.) a. İnsan veya hayvan gövdesi, beden. 36

Y

yakut (Ar.) a. jeol. Pembe veya erguvan tonları ile karışık koyu kırmızı renkte, saydam bir korindon türü olan değerli taş. 15, 94, 115

yamyam (Fr.) sf. Yabani, vahşi. 27, 50

Yeruşalim öz. a. Kudüs'ün İbranicedeki karşılığı. 93

Yıldırım öz. a. Osmanlı Devleti'nin 4. padişahı Yıldırım Bayezid. 109

Yunan öz. a. Yunanistan'da yaşayan veya Yunanistan halkından olan kimse, Yunanistanlı. 91

Z

zalim (Ar.) *sf.* Acımasız ve haksız davranan, zulmeden. 111

zaman (Ar.) *a.* **1.** Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit. 27, 29, 30, 36, 45, 52 **2.** Çağ, mevsim. 107, 117 **3.** Bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler, vakit. 15, 16, 18, 24, 39

zebercet (Ar.) *a. min.* Sarı renkte ve cam parlaklığında, doğal demir ve magnezyum silikat, krizolit. 38

zehir (Far.) *a.* Organizmaya girdiğinde kimyasal etkisiyle fizyolojik görevleri bozan ve miktarına göre canlıyı öldürebilen madde, ağı, sem. 15, 27

zemherir (Ar.) *a.* Kara kış. 107

zenbil (Ar.) *a.* Hasırdan örülmüş saplı torba. 109

Zencî Nerkis Kalfa *öz. a.* Asaf Hâlet Çelebi'nin çocukluk çağında yer almış insanlardan biri. 109

zevâl (Ar.) *a.* Yok olma, yok edilme. 127

zulmet (Ar.) *a.* Karanlık. 125

zulmetgeh Karanlık yer. 125

zümrüt (Ar.) *a. jeol.* Cam parlaklığında, yeşil renkte, saydam bir süs taşı, doğal alüminyum ve berilyum silikatu. 15, 38

SONUÇ

Türk edebiyatının her yönüyle nevi şahsına münhasır şairlerinden Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde kullandığı sözcüklerden hareketle şiir dilini ve üslûbunu dil bilimsel yaklaşımla ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızda, Everest Yayınları 2016 basımlı “Asaf Hâlet Çelebi Bütün Şiirleri” adlı eserde yer alan 77 şiirin söz varlığı incelendi. Giriş bölümünde şairin hayatı, sanatçı kişiliği ve eserleri hakkında kısa bilgiler verdiğimiz çalışmamızın Birinci Bölüm’ünde sözcüklerin kavram alanlarına göre tasnifini, sözcüklerin sıklıklarını ve türlerini, kuruluş biçimlerine göre isim ve sıfat tamlamalarını; İkinci Bölüm’de şairin sıklıkla kullandığı edebî sanatları; Üçüncü Bölüm’de ise yabancı söz varlıklarının ve özel isimlerin sözlüğünü çeşitli sözlüklerden ve daha önce yapılmış ilgili çalışmalardan faydalanarak ortaya çıkardık.

Yapmış olduğumuz çalışmalar sonucunda Asaf Hâlet Çelebi'nin şiir dili ve üslûbu hakkında nicel bulgulara dayandırarak şunları söylemek mümkündür:

Asaf Hâlet Çelebi'nin 77 şiirinde 1392 madde başı sözcüğün 4020 defa kullanıldığını tespit ettik. Madde başı sözcüklerin kullanım yoğunluğunun 2.88 civarında olması şairin sözcük dünyasının genişliği göstermektedir.

Şairin üslûbunu belirlemede sıklıkla kullandığı sözcükleri önemli görerek ayrıca değerlendirdik. Bu değerlendirmeyi yazılı Türkçenin farklı dönemlerine ait sıklık sözlükleriyle mukayese ederek yaptık. Yazılı Türkçenin farklı dönemlerine ait dört farklı sözcük sıklığı çalışmalarında sıklığı en fazla yirmi sözcüğe baktığımızda bütün sözcükler en az iki çalışmada kesişmekte olduğunu gördük. Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirleri üzerine hazırladığımız sözcük sıklığı çalışmamızda sadece 7 sözcüğün diğer çalışmalarda sıklığı en yüksek 20 sözcük arasında olduğunu görmekteyiz. Sıklığı en yüksek 20 sözcük içinde 13 sözcüğün diğer çalışmalardaki kullanım sıklığı ve oranının çok daha gerilerde olması Asaf Hâlet'in şiir dili açısından önem arz etmektedir. Şairin yazılı Türkçenin sık kullanılan sözcüklerinin ötesinde kendi sözcüklerine yöneldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Gökhan Ölker'in sıklık çalışmasına esas örneklemin Asaf Hâlet'in üretim yıllarını kapsaması şairin üslûbunu incelerken dönemiyle mukayese yapmada bizim

için somut veriler sunmakta. Ölker'in çalışmasındaki sıklığı en yüksek 20 sözcük içinde Asaf Hâlet'in sıklıkla kullandığı "bir, ve, var, bu, gel-" sözcüklerinin olduğunu görmekteyiz. Diğer 15 sözcüğün (ben, iç, sen, ol-, göz, yer, güneş, ağaç, ayna, çocuk, dağ, zaman, can, rüya, yok) sıklığının Ölker'in çalışmasında daha alt sıralarda olması şairin dilini oluştururken döneminden farklı olarak yoğunlaştığı sözcükler olarak değerlendirilebilir.

Şairin en sık kullandığı sözcük, 113 sıklıkla kullandığı "ben" kişi zamiridir. Şair, 103 sıklıkla "bir" belgisiz sıfatını kullanarak herhangi bir zaman ve mekan ile sınırlandırılmayan şiir atmosferinde daima şiirin öznesi olmuştur. Şairin 65 sıklıkla "iç" sözcüğünü kullanması merkezine kendi benliğini koyduğu şiirinde iç dünyası hem bir kaynak hem de bir soyut dünya olarak karşımıza çıkar. Yine şairin söyleyicisi olduğu şiirinde muhatap belirsizdir. Şair, "sen" kişi zamirini 50 sıklıkla kullanarak gerçek bir şahsı, bir nesneyi, bir başka canlıyı, temsili bir sevgiliyi hatta bir harfi muğlâk bir şekilde çağrıştırmıştır.

Asaf Hâlet'in sözcükleri arasında "göz" sözcüğü de kullanım sıklığıyla dikkat çekmektedir. Bu sözcüğü 38 sıklıkla kullanan şair, göz sözcüğünü çoğu zaman söz konusu insanı ya da varlığı tasvir ederken kullanmaktadır. Göz, şair için varlığın niteliğini ayırma önemli bir unsurdur. Şairin "gör-" eylemini 19, bu eylemden türeyen eylemsi ve fiil gövdelerini 25 sıklıkla kullanması, şiirde görme duyusunu öne çıkarmakta.

Asaf Hâlet Çelebi, poetika niteliğindeki "Benim Gözümle Şiir Davası" adlı yazı dizisinin "Şiirde Vuzuh" bölümünde çocukluğunda dinlediği masalların etkisinde kaldığını ifade eder. Şair'in "çocuk" sözcüğünü 22, "dağ" sözcüğünü 22, "rüya" sözcüğünü 20, "uyku" sözcüğünü 18, "hayal" sözcüğünü 15 sıklıkla kullanarak çocukluk intibalarını ve çocukluğunda dinlediği masalları şiirine taşımıştır. Masal unsurlarının sıklıklarının Sıklık Sözlüğü'ne göre çok yüksek olması şairin çocukluk yaşantılarının şiirine etkisini gözler önüne sermektedir. Asaf Hâlet'in şiiri bu yönüyle adeta bir şuuraltı yolculuğuna benzetilebilir.

Asaf Hâlet, klasik şiirin bildik mazmunlarından “ayna”yı 22 sıklıkla kullanmıştır. Ayna vasıtasıyla zamandan ve mekandan uzaklaşarak yolculuğa çıkar ve şiirinde kurguladığı o belirsiz atmosfere ulaşmıştır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin sözcüklerini 11 kavram alanına göre tasnif ettik. Bu tasnif sonucunda masallar ve çocukluk ile ilgili 257; din, tasavvuf, mitoloji ve mistisizm ile ilgili 287; tabiat ile ilgili 272; soyut 207; insan ve organlar ile ilgili 235; yer ile ilgili 170; zaman ile ilgili 104; konuşma, dinleme ve ses ile ilgili 76; hayvanlar ile ilgili 71; renkler ile ilgili 68; ölüm ile ilgili 16 kavram tespit ettik. Belirli kavram alanları etrafında sözcüklerin sıklıklarının artması şairin işlediği temaları göstermesinin yanında şairin hayata bakışını; nesnelere, kavramları, dünyayı algılayışını gösteren birer ipucudur. 11 kavram alanı içerisinde sadece “ölüm ile ilgili kavramlar”ın sıklığının düşük olduğunu söyleyebiliriz. Şairin ölüm temasını az işlemesini ve ölümlle ilgili çok az kavram kullanmasını şiirinin öznesi olan kendini sosyolojik bir varlık olan insan olarak değil de insanlığın tüm zaman ve mekanlarında var olan bir ruh haliyle tasavvur etmesiyle açıklayabiliriz.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerindeki 4020 sözcüğün 2099'unun isim, 634'ünün sıfat, 583'ünün fiil, 281'inin zamir, 199'unun zarf, 176'sının bağlaç, 39'unun edat, 9'unun da ünlem olduğunu tespit ettik.

Kullanılan sözcüklerin büyük bir çoğunluğunun isim olması özellikle bağlamın şiir olduğu metinlerde doğal bir sonuçtur. Ancak Asaf Hâlet'in şiirlerindeki madde başı isimlerin kullanım yoğunluğunun 2.7 civarında olması şairin üslubu açısından dikkat çekicidir. Şairin birçok kaynaktan beslenen zengin kültür birikimi şiir diline nesnelere, varlıkların, kavramların dildeki karşılıkları olan isim ve isim soylu sözcüklerin çeşitliliğiyle yansımıştır.

İsimlerin kullanımında bir başka dikkat çekici husus da özel kişi isimlerinin kullanım şeklidir. 44 farklı özel kişi ismini 94 sıklıkla kullanan şair telmih sanatını incelememiştir. Şair; kendi yakın çevresinden şahsiyetleri, masal kahramanlarını, mitolojik ve hayalî şahısları, dinî-tasavvufî şahısları, tarihî şahısları şiirinde birer muhatap, birer aktör olarak kullanmıştır.

Sıfatlar, Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullanım sıklığı bakımından ikinci sırada yer alır. Şairin 240 madde başı niteleme sıfatını 378 sıklıkla kullanması, tekdüzelikten uzak şiir dilinin kaynaklarının zenginliğini göstermektedir.

Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullandığı 281 zamirin 163'ünü "ben" ve "sen" tekil kişi zamirleri olması şairin bireysel temalar işleminin bir sonucudur.

Asaf Hâlet'in kullandığı 199 zarfın 96'sının durum zarfı olması da şiir dili açısından dikkat çekicidir. Bağlam içerisinde niteleme sıfatı olarak da kullanılabilen durum zarfı sözcüklerin bu kadar öncelenmesi yine şairin tek düzelikten uzak şiir dilinin kaynaklarının zenginliğini göstermektedir.

191 madde başı fiili 583 sıklıkla kullanan Asaf Hâlet'in şiirlerinde kullanılan eylemsileri de göz önüne alacak olursak şiir dili için hareket unsurunun önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinde kullandığı tamlamalar üzerine yaptığımız değerlendirmede öznel niteliklere sahip tamlamaların şiir sanatı açısından yoğunluğu dikkat çeker. Şair, 200 civarı kendi üretimi diyebileceğimiz isim ve sıfat tamlamasını kurgularken mitoloji, masallar, çocukluk yaşantısı, İslam tasavvufu, Batı kültürü, Budizm öğretisi, Mevlevîlik gibi alanların göstergelerini kullanarak sıra dışı anlatıma ve örtük anlamlılığa ulaşmıştır.

Asaf Hâlet'in şiir dilini günlük konuşma dilinden ayıran başka bir husus ise şairin teşbih, istiare, teşhis, telmih, nidâ gibi klasik edebiyatın yöntemlerini özgünce kullanmasıdır. Şair, özellikle teşbih ve istiareyi sıklıkla kullanır. Şairin benzerlik kurarken kullandığı nitelikçe güçlü ögeler çoğunlukla sıra dışıdır. Edebiyat birikiminin hazır benzerlik ilgilerinden uzak duran şair, şiirini besleyen kaynakların göstergelerini kullanarak özgün yakıştırmalar ve çağrışımlar meydana getirmiştir.

Asaf Hâlet'in farklı dünyalardan aynı düzlemde beslenmesi, gelenekselle modern olanı kendinde yeni bir biçime sokması onun şiir dilini farklılaştırdığı gibi seçkin de yapmıştır. Bu bağlamda günlük konuşma dilinden uzaklaşmadan belli bir birikimin sahiplerince anlaşılabilir bir şiir dilini kurmasında etkili olan öncelendiği dil kullanımlarını çalışmamızda ortaya koymuş olduk.

Asaf Hâlet Çelebi, dilin bütün imkanlarını yoklayan bir şair olarak karşımıza çıkmıştır. Dönemi içerisinde herhangi bir şiir geleneğine bağlı kalmadan her yönüyle başka ve yeni olabilmiştir. Şairin tek başına bir şiir ekolu kurmasında, birbirinden bağımsız ve birbirinden uzak birçok kaynaktan ve sanat anlayışlarından beslenmesi etkili olmuştur. Şairin bu geniş yelpazeyi kucaklaması şiir dilini şekillendirmiştir. Şiiri küçük kelimelerin oluşturduğu büyük bir kelime olarak tanımlayan şairin dili, bunca renkli dünyanın dil göstergelerinin sıra dışı bir şekilde aynı zeminde harmanlanmasıyla imgelemine yakalamıştır.

KAYNAKÇA

AFŞAR Funda, *Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Kelime Dünyası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004.

AKSAN Doğan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Engin Yayıncılık, Ankara 1995.

AKSAN Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2015.

AKSAN Doğan, *Anlam Bilim (Anlam Bilim Konuları Ve Türkçenin Anlam Bilimi)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2016.

AKAY Mustafa, *Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde İnsan*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2008.

AKDENİZ Sıla, *Asaf Hâlet Çelebi Şiirlerinde Ara Konumda Fantastik*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

APAYDIN Mustafa, “*Asaf Hâlet Çelebi'nin Nûrusiyâh Şiirine Bir Bakış*”, İlmî Araştırmalar, Sayı: 12, İstanbul 2001.

AYDEMİR Mustafa, “*Asaf Halet Çelebi'nin Şiirinde Geleneğin İzleri*”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. Sayı: 3/1 2014 s. 218-239.

AYVAZOĞLU Beşir, *He'nin İki Gözü İki Çeşme*, Kapı Yayınları, İstanbul 2018.

BAŞKAN Özcan, *Bildirişim*, Multilingual, İstanbul2003.

ÇELEBİ Asaf Hâlet, *Bütün Şiirleri*, Hazırlayan: Selahattin Özpabalıyıklar, YKY, İstanbul 2004.

ÇELEBİ Asaf Hâlet, *Bütün Şiirleri*, Hazırlayan: Selahattin Özpabalıyıklar, Everest Yayınları, İstanbul 2016.

ÇELEBİ Asaf Hâlet, *Bütün Yazıları*, Hazırlayan: Hakan Sazyek, Everest Yayınları, İstanbul 2018.

ÇETİN Nurullah, “*Asaf Hâlet Çelebi'nin 'İbrahim' Şiirine Bir Yaklaşım Denemesi*”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*. Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Saban Özdemir. Hece Yayınları, Ankara 2003.

DEMİRKIRAN Kabil, “*Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirinde Letrizm Etkisi Var mı?*”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*, Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Saban Özdemir. Hece Yayınları, Ankara 2003.

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2006.

DİLÇİN Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.

ERGİN Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 1998.

ERGÜT Merve, *Yavuz Bülent Bakiler'in Âşık Veysel, Seninle, Şiirimizde Ana, Üsküp'ten Kosova'ya Adlı Eserlerinin Sözlüğü Ve Söz Varlığı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2015.

ERÖZÇELİK Seyhan, “Son Vezir Asaf'ın Şiir Dünyasında Nedircik Yavruları – Bir İpuçlandırma Çalışması”, Âsaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, Hazırlayan: Selahattin Özpabalıyıklar, Everest Yayınları, İstanbul 2016.

ERUZ Feride Gül, *Yahya Kemâl Beyatlı'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

GÖZ İlyas, *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2003.

KAPLAN Mehmet. “Magara”. *Şiir Tahlilleri 2*, Dergah Yayınları, İstanbul 1997, s. 187- 195.

KIRIMLI Bilal, *Âsaf Hâlet Çelebi*, Şûle Yayınları, İstanbul 2000.

KIRIMLI Bilal. “Asaf Halet Çelebi'nin Mistisizmi”, *Asaf Hâlet Çelebi Kitabı*. Haz. Hüseyin Su, İlyas Dirin, Saban Özdemir. Hece Yayınları, Ankara 2003.

KORELİ Z. Doğan – Günay, V. Doğan, “Türk Şiirinde Bir Gizem: Asaf Hâlet Çelebi ve ‘He’ Şiirine Bir Bakış”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2, 2007.

KOŞAR Emel, *Âsaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Masal Rüzgârı*, Komşu Yayınevi, İstanbul 2017.

MİYASOĞLU Mustafa, *Asaf Hâlet Çelebi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.

NAZ Haki, *Asaf Halet Çelebi'nin Şiirlerinde Sıra Dışı Bağdaştırmalar*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.

ÖLKER Gökhan, *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 2011.

RİFAT Mehmet, RİFAT Sema, KOŞ Ayşenaz, TEKGÜL Duygu, *Göstergebilim, Dilbilim ve Çeviribilim Terimleri Sözlüğü*, Sel Yayıncılık, İstanbul 2010.

ŞEN Can – AKGÜL Serpil, “Âsaf Hâlet Çelebi’nin Gazelleri Üzerine Bir İnceleme”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 2009.

ŞEN Can, *Vurma Kazmayı Ferhad: Âsaf Hâlet Çelebi’nin Şiirlerinde Şahıslar*, Gece Kitaplığı, İstanbul 2015.

ŞEN Can, “Âsaf Hâlet Çelebi’nin Şiirlerindeki ‘Nigâr-ı Çîn’ İmgesinin Kaynağı ve Mânâsı Üzerine”, *İstanbul Kültür Üniversitesi, 3. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi (20-22 Eylül 2010) Bildiriler*, Cilt:1, İstanbul 2012.

TÖKEL Dursun Ali, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar-Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

Türk Dil Kurumu, *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2012.

ULUTAŞ Nurullah, “Asaf Hâlet Çelebi’nin Şiirlerinde Çocuk, Masal ve Tekerleme”. *Turkish Studies*. Volume 4/1-I, Winter 2009.

ULUTAŞ Nurullah, “Âsaf Hâlet’in Şiirlerinde Tasavvufî Tema”. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl: 9, Sayı: 15, 2008/2.

YAVUZ Hilmi, “Asaf Hâlet Çelebi’nin ‘Semâ-ı Mevlânâ’ Şiirini Yeniden-Okuma Denemesi”. *Yazın, Dil ve Sanat*. Boyut Kitapları, İstanbul 2005.

<http://www.tdk.gov.tr>

Öz Geçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Oktay DALKÜREK
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 10.02.1983 Alacahan
e-posta : oktaydk@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Erciyes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı	2004

Yüksek Lisans

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
05.09.2005	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı KPDS ( ) ÜDS ( ) TOEFL ( ) EILTS ( )